

A PÉCSI MAGYAR SZINJÁTSZÁS TÖRTÉNETE

A XIX. SZÁZADBAN

Irta:

Pály Gábor

[1974.]

A HOSZTÁGYAR SZÁMÁRA TÖRTÉNYŐ

A XIX. SZÁZAD

B 1425

1871

1871

T A R T A L O M

Bevezető	1. lap
I. A magyar színjátszás kezdeti korszakának jellemzése	4. lap
II. A pécsi magyar színjátszás kezdeti korszaka /1818-1839/	13. lap
III. A pécsi színjátszás épület-problémái	43. lap
IV. A pécsi magyar színjátszás fellendülésének korszaka /1839-1895/	60. lap
Befejezés	116. lap
Jegyzetek	118. lap
Névmutató	129. lap
Forrásmunkák	138. lap
Mellékletek 1-4.	
Szinlaptár 1-32.	

BEVEZETŐ

A magyar nemzeti színészet kezdetét Pukánszky Kádár Jolán szerint 1784 november 14-én állapíthatjuk meg, mert az eddigi kutatások szerint ezen a napon hangzott el Magyarországon az első magyar nyelvű színelőadás.^{/1/}

Amikor a magyar és vele együtt a pécsi színjátszás történetével foglalkozunk, mindenekelőtt előzményeiről kell szólnunk. Ha a színművészet, a színjátszás klasszikus történeti előzményeit adottnak vesszük és csak magyar vonatkozásait vizsgáljuk, időrendben először az iskolai színjátszásról kell megemlékeznünk.

A XVI. században a külföldi egyetemeken tanuló protestáns diákok közvetítésével ugyanis hozzánk is eljutott a reformáció által terjesztett és szorgalmazott iskolai színjátszás. Mivel az iskoladrámák elsődleges célja és hivatása a nyelvtanítás, illetve nyelvgyakorlás volt, az iskoladrámák sokáig a latin nyelvhez kapcsolódtak; de mivel a reformáció lutheri ága főleg a német egyetemeken tanuló és német városainkba visszatérő egyetemisták útján terjedt el, előbb szólalt meg az iskolai színjátszás német, mint magyar nyelven.

Amint a történeti tapasztalatok bizonyítják, az ellenreformáció teljes egészében magáévá tette a protestánsoknak azt a gyakorlatát is, amit az iskoladrámák bevezettek, amely iskoladrámáknak elmaradása hiányérzetet keltett volna a hivekben. Ezért szerzetesiskoláinkban már a XVII. századtól kezdve virágzó színjátszás alakult ki. A jezsuiták színjátékai még tulnyomórészt latin nyelvűek, bár már ők is keresik a hazai tárgyak iskoladrámában való feldolgozását. A pálosok, minoriták és piaristák pedig iskoladrámáikban már nemzeti nyelven szóltak a közönséghez. A minorita iskoladrámák előadásai, főképp pl. az erdélyi Csiksomlyón valóságos népi játékokká lettek. A magyar nyelven megszólaló piarista színjáték pedig már tözsgyökeres, zamatos magyarságra törekedett és tréfás közjátékai, amelyek a komoly előadásokat tarkították, már a magyar életet és népies alakokat vittek színre.^{/2/}

Az iskolai színjátszás, mint történeti előzmény mellett, meg kell emlékeznünk a német nyelvű, tehát a német színészet létéről és behatolásáról Magyarországra. A XVIII. század közepén ugyanis szinte "tultermelés" volt a bécsi színészképzésben és a színészek száma is meghaladta a kívánt mértéket. Ez arra készítette a német nyelvű színészeket, hogy Bécset elhagyják és ezért főként kelet felé orientálódtak.

Ennek az orientálódásnak nagyrészt az volt az oka, hogy az idegen /főként német/ műveltségű magyar főurak és a magyar városok német polgársága, szívesen látta a német színészeket. A német színészetnek, annak ellenére, hogy akadályozta az un. Magyar Játékszin megteremtésére irányuló törekvéseket, pozitív jelentősége is volt. Ez abban mutatkozott meg, hogy az első magyar színjátszók kész színházi épületeket használhattak és hogy magyar drámák híján németből fordított darabok alapot, követendő mintát adtak a színházi szervezetre, rendezésre és általában a színházi gyakorlatra, színészi játéokra egyaránt. Amint Pukánszky né írja: "de ezenfelül /a német színészetnek/ pozitív jelentősége is volt: a minden tőke nélkül meginduló magyar játékszíni kísérletek kész kereteket találtak, mindenekelőtt színházi épületeket, amelyekben az első próbálkozások kezdő lépéseit megtehették. A pestbudai német színházakban kialakult mintát találták játékra, rendezésre, technikai berendezésre. És találtak kipróbált műsort is, s ennek darabjai az iskolai dráma legjobb termékeivel kibővítvé lehetővé tették az elindulást."/3/

Ezeknek az általános alapelveknek, illetve szükség-szerűen megemlítendő történelmi előzményeknek talán tulságosan is rövid felvázolása - véleményünk szerint - megfelelő alapot ad a pécsi színészet történetének közelebbi vizsgálatához.

I.

A magyar színjátszás kezdeti
korszakának jellemzése.

Mindenekelőtt abból kell kiindulnunk, hogy a reformkor haladó írói - Kazinczy, Kölcsey, Katona - nagy lelkesedéssel karolták fel a színjátszás ügyét, s a szintársulatoktól többek között a magyar nyelv fejlesztését, a hazafias érzések ápolását várták: "Szomoru emlékezetű idők tanítottak meg bennünket arra, hogy nyelvünk megtartása s elterjesztése nélkül Hazánkban is mindig idegenek leszünk" - írta Kazinczy. /4/

Kölcsey keserű hangon írt arról, hogy a magyar nyelv azért nem fejlődik: "mert csufot csináltak azon szerencsétlenekből, akik hazafiuságtól vezéreltetvén ezen nyelv kiművelésére adták magukat". /5/

Katona is levonta a szomoru tanulságot a magyar dráma sorsáról. A sok akadály közül a cenzurát emeli ki; "Ha valahol, úgy bizonyára Magyarországon ez szegi nyakát minden szépnek és nagynak" - írja egyik közismert tanulmányában.

Kelemen László egyike volt a magyar szintársulatok első apostolainak, társulatával Kazinczy és Ráday Pál támogatását megnyerte, a fővárosban 1790. okt. 25-én Simai Kristóf "Igazházi" c. művét adta elő.

Kazinczy különös gondot fordított arra, - és ezt Ráday Pál figyelmébe is ajánlotta, - "hogy azok a jelentkezők, akik hivatást éreznek a színi pályára, tisztán, hibátlanul beszéljék a hazai nyelvet". /6/ Kazinczy az első szintársulat megalakulásakor arra is gondolt, hogy a színjátszáshoz jó drámai művek is kellenek. Véleménye a kezdet kezdetén az volt, hogy "inkább kíván jó fordításokban jó darabokat bemutatni, mint gyöngye eredeteket írni." /7/

Igy a Hamlet első fordításával ő maga is uttörő munkát végzett. E szép kezdeményezés azonban csak lassu léptekkel haladt előre. Fő gátját a "játszóhelyek" hiánya képezte, és ezen kívül az is, hogy "Pesten és Budán hiányzott az egységes közönség, amely vidéken, de különösen Erdélyben és a művelt magyar felvidéken szinte személyes viszonyba lépett a színészekkel". /8/

Hozzá tartozik a kérdés pontos értékeléséhez, hogy a társulatok - látva a pest-budai hatóságok merev elzárkózását - mely egyrészt a játékengedélyek, másrészt a játszóhelyek megszerzésének küzdelmével függött össze, a vidéki vándorlás utját választották. A vidéki társulatok közül - az 1810-es évek vége felé - kiemelkedett a kolozsvári, a kassai és székesfehérvári társulat. Vándorlása során különböző időpontban mindhárom társulat a fővárosban is megfordult. A huszas évek elején épen e társulatok megjelenése jelenti a változatosságot, az újat a főváros életében. Ezt támasztja alá Bayer is, midőn ezeket írja;

"a főváros nem több, mint egyik átmeneti állomása a vándorló magyar színészeknek"./9/

A hazai szinjátszás történetében az 1819. év vizválasztót jelent. A székesfehérvári társulat pesti vendégszerplése alkalmával ekkor adta elő Kisfaludy Károly "Tatárok" című művét. P.-né Kádár Jolán erről a következőket írja: "a Tatárokat már Fehérvárott is előadta az ottani szinjátszó társaság. De előadása nem keltett semmi visszhangot. Ez is megmutatta, hogy hiába törekszik bármi magasra vidéken egy társaság, a helyi érdeklődés körén túljutni nem tud. A határkő a magyar dráma és a magyar színészet történetében nem is 1819. április 18, hanem május 3., mikor a székesfehérvári társulat a Tatárokat Pesten bemutatta. /10/

Kádár Jolán e megállapítása néhány mondat erejéig vitatható, sőt tulzásnak tartjuk. Bayer ugyanis ezzel kapcsolatban épp az ellenkezőjét állítja: " 1819-ben történt, hogy az egy eddig ismeretlen magyar írónak K. K. hazafias szellemű darabját, melyet színészeink kéziratból ismertek meg, roppant sikerrel adtak elő Székesfehérváron. Ennek híre Pestre is elért. /11/ Vértessy Jenő A magyar romantikus dráma c. műve hasonló véleményt tükröz: " 1819. április 18.-a a nap, mikor a székesfehérvári színtársulat előadja e darabot némileg átdolgozott alakban. A siker óriási és váratlan." /12/

E két ellenvélemény arról tanuskodik, hogy P.-né Kádár

Jolán a fővárosi színészetet a vidéki társulatokkal szemben tulzottan felmagasztalja. A valóság ezzel kapcsolatban az, hogy a főváros ebben az időben azt sem tudta elérni, hogy a magyar szintársulatokat hosszabb időre szerződtesse. A székesfehérvári társulat gazdag dráma-műsorral rendelkezett, a vidéki lakosság igényeit kielégítette, de arra már nem vállalkozott, hogy a drámairodalmat épp a szimjatszás révén magasabb fokra emelje. Műsorának tartóoszlopát Schiller és Shakespeare művei alkotják. Ezek közül is kiemelkedik a Hamlett és a Stuart Mária. " A Hamletet először Kolozsváron játszáék 1794-ben, majd Debrecen /1798/ Pest /1814/, illetve Miskolc következik a sorrendben /1815/. Székesfehérvár után /1819/ Pécssett is előadják. /1922.I.26./ /13/ Ha a székesfehérvári és a pécsi szinlapot egybevetjük, feltűnő, hogy három évvel később ugyanazok a szereplők játszanak Pécssett is mint Fehérváron, csupán Ophelia szerepe változik; ezt Pécssett Déryné, Székesfehérváron Kántorné játszotta. Az összehasonlítás azt is bizonyítja, hogy bár Pécs ezekben az időkben átmeneti állomása a szintársulatoknak, mégis közvetlen kapcsolatot tartott fenn a fehérvári társulattal. A Magyar Tud. Akadémián őrzött szinlap tükrözi Stuart Mária országosan is első 1822. I. 29-i pécsi előadását. A szinlap a következőket tartalmazza: " Schillernek ezen szép remeke eddig még magyar nyelven ismeretlen volt nálunk: a Fordító szerentsés volt a Schiller nagy Ideált magyarul is kimondani. Azok akik a Karaktereknek; s indulatoknak mester-kéz által készült vonásaiban gyönyörködnek, ezen nagy Tragé-

dia látása által, hogy popularizált vonásukat kielégíthessék, azon a Játzó Társaság tellyes igyekezettel törekedni fog".

Az érdekességhez még az is hozzátartozik, hogy a jutalmazandó színész /Kőszeghi Aloizyus/ a pécsi közönséget "ama halhatatlan Schiller remek munkájának" előadására invitálja. A szinlap N.B.-je is figyelemre méltó; "A játékot megfogja előzni egy hozzá megkivántató Ábrázolat /Tableu/ /Sic/ Két szakaszban és hat mozdulatban. Stuárt Mária elfogatása Angliában. A játék végével pedig előfordul a valóságos történet szerint; Stuárt Mária fő vétele. Ábrázolat /Tableau/ hat mozdulatban. És az egészet béfejezi; Erzsébet Angliai Királyné fájdalma, melly Ábrázolatokban Stuárt Mária és Gróf Essex mint lelkek megjelennek". /14/ Ha ezt a szinlapot összehasonlítjuk a kolozsvári szinlappal, akkor azt látjuk, hogy a pécsi teljesebb volt, mint az 1923. évi kolozsvári előadás, az utóbbiból u.i. szereplőket, szerepeket, hagyták ki./A pécsiből csak Bourgoyn szerepe hiányzik./

Stuárt Máriát Székesfehérváron 1822. III.21-én mutatták be. A székesfehérvári szintársulat reperteárja azért is jelentős, mert a "miskolci és kassai színház legrégibb műsora ismeretlen lévén, így a székesfehérvári szintársulat műsorára kell szorítkoznunk az 1818-1825.-i idő körből". /15/

Véleményünk szerint országos viszonylatban épp ez a társulat "sugározta műsorát", a drámairodalom felkarolá-

sával pedig vidéken a nagyobb városokban ismertette meg a közönséggel a klasszikusokat. Bayer több esetben tévesen közli az előadások időpontját. /Stuárt Mária I. hó 31-én, máshol 29, 1822. I. 29-én Székesfehérvár szerepel Pécs helyett. /16/ 1840. XI. 31-én szerepelteti a Hamlet~~et~~ Szegeden, ami már nem is minősíthető sajtóhibának, mert november 30 napból áll. /17/

A székesfehérvári társulat felbomlása után a főváros életébe "egyetlen egy társulat hoz a székesfehérvári társulat után vigasztaló szemelvényt a magyar vidéki színjátszásokból: ez az 1827-ben ideérkezett s ismét a nagy német színházban fellépő Erdélyi Énekes Játzó Társaság amely operákat is ad". /18/ E társulat vezetője Kilényi Dávid volt, jól lehet erről P.-né nem tesz említést, mint ahogy arra sem utal, hogy nem az egész kolozsvári társulat érkezett Kilényi vezetésével Pestre, hanem csak a legjobb operaénekesek /Déryné, Szerdahelyi, Szentpétery, Pály stb./ /19/

Kilényi társulata Pestre érkezése előtt Szegeden 9, Szabadkán 26, Pécsen 17 előadást tartott. Pécsről távozva Székesfehérvárt érintve jutottak a fővárosba, hogy innen Miskolcra és Kassára menjenek. /20/ A kolozsvári társulat 1822. októberében kezdte meg előadásait; a Sevillai borbély c. operával nyitottak, amellyel az egykorú források szerint fényes sikert arattak, hiszen ez a társulat épp az összeszokottságát tekintve felülmulta a pesti német színház legjobbait. Ez időben szerepelt egyébként a fővárosban a borsodmegyei magyar

társulat is Czelesztin igazgatása alatt. /21/ 1883-ban a kassai társulat vette bérbe a budai színházat, ettől kezdve a hazai színügynek szervezője és vezetője Fáy András és Döbrentei Gábor lett, akik "a vidéki színvonalon mozgó társulatot a főváros igényes közönségétől megkivánt színvonalra emelték". /22/

Ekkor került felszínre a fővárosban egy állandó színház építésének gondolata. 1835-ben hozzá kezdtek az építkezéshez, és 1837-ben átadták rendelkezésének a Nemzeti Színházat. A hazai színjátszás otthont kapott a fővárosban - fejlődött a drámairodalom, az Akadémia pedig jó fordítások céljából pályázatot hirdetett.

A főváros a Nemzeti Színház felépítéséig nem tudott hatni a vidéki színészetre, fordított irányú fejlődést tapasztalunk, tehát: nem a központ sugárzott kifelé, hanem a nagyobb vidéki városok a nevezetesebb társulatok alakították a főváros szintörténetét. Ugyanezt a jelenséget az irodalomban is tapasztaljuk. Az írók és költők elszigetelten élnek az ország különböző részein. /Kazinczy - Széphalom, Kölcsey - Szatmárcseke/ De törekvéseik - épp a levélváltás segítségével - az, hogy az irodalmi élet erősödjék. Kazinczy Sátoraljaújhely melletti birtokáról - Bányácskáról - melyet ő költőin Széphalomnak nevez, kezdi el szervező munkáját. Kármán József Pestet akarja irodalmi központtá szervezni, itt adja ki a korszak legszínvonalasabb folyóiratát, az Urániát.

1821-ben Kisfaludy Károly átveszi Kazinczytól az irodalom irányítását és Pestet irodalmi központtá fejleszti.

Bayer négy nagyobb periódust különböztet meg: "A miskolci 1815-18, székesfehérvári 1818-25, a kolozsvári 1825-27-ig és kassai 1825-33-ig". /23/

E társulatok összetételben, létszámban különböztek egymástól, műsorukban, több közös vonást fedezhetünk fel, mind ebből kitűnik, hogy Pécs sem maradt el műsor tekintetében a többi nagyobb vidéki várostól. "Az eredeti drámairodalom igen gyenge... szegény, külföldi támogatásra szorul, s nagy rá a külföldi színpad hatása...A fordított darabok jóval több estét töltenek be"-állapítja meg Vértessy Jenő.-/24/

A vándor szintársulatok műsorában sok az idegenekből fordított darab, java része főleg német és francia fordításokból áll. A kolozsvári társulat Shakespeare és Schiller drámáinak előadásában vezet. Műsorával nagy hatással volt Kassára és Miskolcra.

Debrecenben egymást váltották a különböző vidéki társulatok. Legkiemelkedőbb volt a Kassai Dal és Színjátzó Társaság műsorában szép számmal szerepeltek daljátékok is /Kolozsvár hatása!/. Debrecen Nagyváraddal is szoros kapcsolatban volt. Váradot a színészek nyári állomásának tekintették. A váradi szintörténetben egyedülálló példaként könyvelhetjük el azt, hogy Kántorné német nyelven tart előadást. /25/

Az aradi társulatok műsorából kevesebbet tudunk, mert Váli Béla feldolgozásában inkább a játszóhelyekre, illetve a társulatok összetételére vonatkozóan tesz említést.

Komárom szintörténetéről a következőket írja Szinnyei: "A színpadokon még mindig a német izlés volt az uralkodó, a Shakespeare féle színművek becsét nem értékelték, ezért nem is tudtak hatást kelteni. Eredeti darabok közül Fáy András és Kisfaludi Károly színműve tartotta fenn magát évek hosszú során". /26/

Ha az országos vidéki képet vizsgáljuk - megállapíthatjuk, hogy pl. Shakespeare és Schiller alkotásait előbb

adták a nagyobb vidéki városokban, mint Pesten. Közös jellegként említhetjük meg azt is, hogy a jutalomjátékok ^{Klasszikus} a drámairodalomból kerültek ki, e megállapításunk Pécsre is vonatkozik.

A pécsi közönség a "nagyhirű társulatok" előadásait sűrűn látogatta. A magyar színészet intenzív fejlődésének ugyan azok az akadályai, amelyek a nagyobb vidéki városokban megtalálhatók. /Színházépület hiánya, játékenge-
délyért folytatott küzdelem, németesítés stb./

1837-ben felépült a pesti Nemzeti Színház, amely a vidéki társulatok összetételére, műsorára is nagy hatással volt, a drámaírókat új darabok írására ösztönözte, a vidéki társulatok centripetális ereje, a fővároshoz kapcsolt jellege megszűnt, és a centrum sugárzó szerepe az 1840-es években éreztetni kezdte hatását. Ennek tárgyalása azonban dolgozatunk következő szakaszába tartozik.

II.

A PÉCSI MAGYAR SZINJÁTSZÁS KEZDETI KORSZAKA

/1818-1839/

A pécsi magyar szinjátszás kezdeteinek felvázolása-
kor arra az általános társadalmi és gazdasági hely-
zetre is tekintettel kell lennünk, ami ebben az idő-
szakban általában Magyarországot és benne szűkebb
értelemben vett pátriánkat jellemezte. Kétségtelen,
hogy a XIX. század első fele Magyarország ujkori
történetének jelentős szakasza. Az a szakasz, amikor
lassan, de korlátozottan megindult a polgárosodás
és kialakult az a nemzeti mozgalom, amelyet rövide-
sen a nemzetiségek öntudatra ébredése követett.

A nemzeti mozgalom együttjárt az anyanyelv kultu-
rával és e kettő jelentős alapokat biztosított a
nemzeti szinjátszás kialakulásához. Kétségtelen, hogy
az általános politikai és gazdasági helyzet nem ked-
vezett a nemzeti szinjátszás kezdeti szakaszának.
Ugyanakkor azonban az is természetes, hogy a fejlő-
dés, a nemzeti öntudat kialakulása, a nemzeti nyelv
ápólásának ügye biztosítékokat adott a nemzeti szin-
játszás olyan irányban való fejlődéséhez, hogy a már
működő német színházak mintegy ellenpólusaként, ma-
gyar nemzeti szinjátszás alakuljon ki.

A kialakulóban lévő zsenge magyar színjátszás szorosán összefüggött a reform, a nemzeti öntudat kialakulásával. Keletkezésétől kezdve nagy nemzeti feladatok megoldásának szolgálatában állott. Sokat tett a nemzeti öntudat emelése és a magyar nyelv fejlesztése terén a magyar művelődéstörténetnek abban a szakaszában, amikor a magyar nyelv megteremtése minduntalan az uralkodó német nyelvbe, mint gátló akadályaiiba ütközött. A magyar nyelv fejlesztése azonban egyuttal a nemzet függetlenségi harcát is jelentette. Éppen ezért haladó gondolkodóink abban a tudatban éltek és működtek, hogy a magyar nyelv fejlesztésének, ápolásának egyik előmozdítója éppen a drámai műfaj megteremtése és vele együtt a nemzeti színjátszás kialakítása. Bátran mondhatjuk, hogy a magyar Thália igazi hősei azok az egyszerű színészek voltak, akik a magyar nyelv és hazaszere- tet "oltárán áldoztak". Ők hirdették a nemzeti fel- emelkedés útját és kézről-kézre adták nemzeti mű- veltségünk e fáklyáját.

A "drámai" műfaj megteremtésével és virágzásával kapcsolatban arra is reá kell világítanunk, hogy miért tartották ebben az időben olyan fontosnak a drámát. Itt különösen a már említett iskolai drámák hatását kell felemlitenünk. Az idegenből készült fordítások, átdolgozások módja teljesen az iskolai

drámák hagyományaiban gyökerezett. "Az iskolai dráma szinte három évszázados gyakorlata a honosítás, az idegen tárgynak magyar talajba ültetése, az idegen nevek megmagyarítása. De az iskolai dráma nem állt meg itt: alakjai szájába tőzsgyökeres, népi magyar beszédet adott, mely sokszor nyers és durva volt, sőt a trágárságig ment." /4/27

- Ez volt az egyik oldal, a másik oldalon ott állt Kazinczy sima, néha erőltetett, ujitással teli kellemes nyelvezete, Kölcsey izes magyarsága és a többi nyelvében és gondolataiban magyar író nemzeti és nemzeties irodalmi alkotása, amely alkotások a kor szellemének megfelelően a hazafias eszmék uralkodása révén sikert előlegeztek egy-egy drámai alkotásnak.

Az általános helyzet vázlata után azonban térjünk át a pécsi magyar színjátszás történetének kérdésére.

A magyar színjátszás kialakulásával egyidejűleg jelent meg városunkban is a színész és a színház. Már itt meg kell jegyeznünk, hogy - véleményünk szerint - Pécs színészete és színháztörténete igen jelentős helyet foglal el hazánk művelődéstörténetében.

Részint, mert szerves egységként illeszkedik bele a hazai színjátszás korai történetébe, részint pedig, mert városunk színháztörténetének kezdetén már a legkiemelkedőbb magyar színésztehetségek nevével találkozunk. /Déryné Széppataki Róza, Prielle Kornélia, Fánicsy Lajos, Lendvay Márton, Egressy Gábor,

Megyeri Károly, Blaha Lujza stb./ A kiváló magyar színésztehetségek gyakori pécsi látogatása annál is inkább érthető, mert az egykoru feljegyzések sokszor és elismeréssel szólnak városunk lakosainak színházpártolásáról. Találunk erre utalást Déryné naplójában is, sőt az egykoru feljegyzés szerint: "... télközépen Pécsre indultak, hol is ezen nemes Város' érdemes lakosi, ez' általok ösmeretes Társaságot jó szívvvel fogadták-el, melly ezen nagy lelkü hazafiak' körében a' telet vigan töltötte-ki." /5/ 28

Kétségtelen, hogy Pécs és Baranya történetében nem tudjuk pontosan meghatározni a "színészet" kezdetének időpontját. A színészet nyomaival találkozunk már a jezsuiták iskoladrámáinak bemutatása során /6/ 23 és találkozunk bizonyos alkalmi előadások tartásával is, "de hogy már a század elején rendes, szervezett szintársulatok tartottak Pécssett előadásokat, erre levéltári bizonyítékaink vannak. 1817-ben Pécs város tanácsa Király József püspökhöz folyamodott s arra kérte, hogy engedné meg, miszerént a mai lyceumi templomot, mely akkor oltár és templomi disz nélkül, teljesen üresen állott: színielőadásokra fölhasználhassák. A püspök a kérelmet elutasította." /7/ 30

Eddigi kutatásaink szerint az első magyar szintársulat 1818 tavaszán jelent meg Pécssett. Ebben az

időben jelentek meg az első vándortársulatok is hazánkban. "A vándorlás korában több nagy szintársulat alakult ki. ... Az első nagy hirre vergődő vidéki színészcsapat a székesfehérvári. Vezetője egy volt pesti színész és színműíró: Balogh István. Balogh társulata az erdélyi színészet egy-két elszakadt tagjából és néhány pesti színészből alakult, s kezdetben Kelet- és Felsőmagyarországon játszott. Balogh azonban dunántuli ember volt, jobban kiismer- te magát az ország nyugati részében, és rövidesen Komárom, Győr, Pécs felé vezette társulatát." /8/ ³¹ Ő alakította a Székesfehérvári Nemzeti Színjátszó Társaságot, és az ő társulata jelent meg 1818 tava- szán városunkban. /9/ ³²

Balogh István fellelépésétől kezdve majdnem minden évben játszott Pécsen magyar társulat. Kétségtelen, hogy egyik-másik társulat itttartózkodása csak ti- szavirágéletű volt, mert a társulatok működésének tartamát már akkor meghatározta az általuk előadott darabok száma és minősége, nem kevésbé a társulat tagjainak kiléte. Befolyásolta továbbá a társulatok itttartózkodását a német színházzal való versengés is. Ez különösen azért jelentős, mert ebben az idő- szakban a pécsi polgárság jórésze ismeri, bírja a német nyelvet és így nemzeti öntudata nem minden esetben vitte a magyar társulat előadásaira. Ennek tudható be, hogy vannak olyan évek, amikor számot-

tevő magyar társulat működésével nem találkozunk. Itt kell megemlítenünk, hogy hagyománya is volt a német színháznak, hiszen a legjobb karakterszínészeket ebben a korban még Bécsben képezték ki.

1818-ban és 1819-ben Balogh társulata mellett a nagyváradi társaság egy része is meglátogatta városunkat. A társulat vezetője Kilényi Dávid, az első magyar vándorszínigazgatók egyike, aki Pécsen "Alföldi Nemzeti Színjatszó Társaság" igazgatójaként jelent meg. Kilényi Dávid a városi tanácshoz intézett kérelmében arra kéri a városi tanácsot, hogy engedélyezze magyar társulatának és saját színjátékainak előadását. /10/³³

Kilényi a kért engedélyt ismételten megkapta, ennek ellenére 1820 őszén már nem jelent meg társulatával városunkban.

A következő év októberében ismét a Székesfehérvári Nemzeti Színjatszó Társaság kereste fel városunkat. A társulat október 22-től december 17-ig tartott előadásokat. /11/³⁴ Az előadásokról a "Hazai és Külföldi Tudósítások" a következőképen számol be: "Pétsről jött tudósítások szerint az Ns Fejér Vm. oltalma alatt lévő Magyar Theátrumi Társaság, mellynek játékaiban Pesten már több ízben gyönyörködtünk, a mult

Október, November és December folytában a városnak nagy meglegedésére adta ottani mutatóványait, s azt a kedves meggyőződést szerezte, hogy a Magyar Nemzet, ha akarná, nem szorulna idegen mulatságokra". /12/³⁵

A fenti idézet részben arról ad számot, hogy a pécsi polgárok mennyire elégedettek voltak a színtársulattal, részben pedig arról, hogy a pécsi közönség nem volt hálátlan a vándortársulatokkal szemben. Az előadásokat sűrűn látogatták, mintahogy azt a korabeli színházi kritikákból is olvashatjuk: "A terem zsufolásig telve, helyhiány miatt sokan hazamenni kénytelenítettek." /13/³⁶

A pécsi magyar színészet történetében igen jelentős az 1821/22-es "színházi évad". Ebből az időből maradt fenn az egyik legrégebbi magyar nyelvű színlapunk. Ez a színlap még a Ráday Könyvtárban őrzött 1821. december 15-i színlapnál is korábbi. E színlap a következőket tartalmazza: "Pétsen 2-ik Szám Ma Tsütörtökön Deczember 13-dik napján 1821 A Székes Fehérvári Nemzeti Színjatszó Társaság által előadatik Az Igazság Jutalma. Érzékeny játék 5 Felvonásban. Kotzebue után Személyek: Szentheimi Julia, Gazdag özvegy - Kántorné Iff Asszony. Krapszelmann Lőrincz, ennek attya, Könyvnyomtató - Komlóssy Ur. Antónia, Julia komornája - If Nagyné Iff. Asszony. Helmuthné, szegény özvegy - Murányiné Iffi Asszony.

Helmuth, prókátor, Molli, ennek gyermekei: Kölszeghy Ur, Komlóssyné iff. Asszony. Schvenczel, Secretárius - Tóth Ur. Dankvart, Comisárius - Nagy Ur. Mopsz, Csaplár legény - Király Ur. Volgaszt Iródeák - Vársárhelyi Ur. Sirásó - Murányi Ur. Boriska, az Udvarbíró leánya - Murányi Lotti. Bémenetel ára: Első hely: 1 Ft, második 30 krajczár, harmadik 15 krajczár. Kezdődik 6 órakor, vége 8 után." Sajnos ez a szinlap a háboru folyamán elkallódott és így csak a tartalma ismeretes, amelyet egy helyi lap közlése alapján idéztünk a fentiekben. /14/ ³⁷

Az idézett szinlap bizonyosságot tesz arról, hogy a Székesfehérvári Nemzeti Szinjátészó Társaság ebben az időben milyen kitűnő erőkből állott. Erre talán azt is felhozhatjuk bizonyítékként, hogy például a szinlapon szereplő Kántorné, Engelhardt Annát a magyar közönség és kritika egyformán nagy megbecsülésben részesítette. Természetes ez annál is inkább, hisz tudjuk, hogy Kántorné az 1837-ben megnyílt Nemzeti Színháznak csupán egy sajnálatos félreértés miatt nem lett a tagja. Az 1820-as években alakított szerepeiről értékelő nyilatkozatot téve egy bécsi színházi lap őt tartja a magyar színésznők legjelesebb alakjának. /15/

Nagyon érdekes annak megemlítése, hogy a szinlapon szintén szereplő Murányi Zsigmondné, Lefèvre Terézia,

a francia származásu uttörő színésznő, Déryné szin-
padi oktatója az akkori magyar színművészet egyik
kiemelkedő alakja volt. Róla írja Fáy András: "Mu-
rányiné azon szerepekben, mikben lágy nőiesség és
szenvedés voltak a fő jellem-vonások és alapok, ki-
tűnő volt; azonban mit csak ő nála tapasztaltam,
különös volt játékában az, hogy szerepeit nemcsak
játszotta, hanem azokba érzelmei teljességével ámult
be, annyira, hogy szemeiből záporoztak a könnyek s
az érzés néhol csaknem elfojtá szavait." /16/³¹ Sőt
arról is meg kell emlékeznünk, hogy az egykorú szin-
házi kritikák is mindig hasonló dicsérettel szóltak
Murányiné, Lefèvre Terézia művészetéről. A fentebbi-
ekben személyére azért tértünk ki részletesebben,
mert ő az első nagyszerű magyar színésznő, akinek
Péccsel szorosabb kapcsolata volt. Ez a kapcsolat
abból a sajnálatos családi eseményből fakadt, hogy
Karolina nevű gyermeke 1823 február 10-én Pécsen
halt meg.

Mivel az egykorú magyar színjátszásra a leginkább
egy-egy társulat műsorpolitikája jellemző, a rendel-
kezésünkre álló adatok alapján az alábbiakban ismer-
tetjük a Székesfehérvári Nemzeti Színjátszó Társa-
ság 1821. decemberi előadásait:

- "XII.6. Spiess, H.K.: Egerváry Balázs magyar lovas generális. Erz.j. 4 felv.
- XII.8. Kotzebue, A.F.F.: A szerelem gyermeke. Szinj. 5 felv.
- XII.9. Chalupka János: A vén szerelmesek. Vj. 3 felv.
- XII.11. Hirschfeld, J.B.J.: Vanda. Vj. 4 felv.
- XII.13. Kotzebue, A.F.F.: Az igazság jutalma. Vj. 5 felv.
- XII.15. Metastasio, P.: Sámson vagy az asszonyi fortély áldozatja. Hist.vit.szom.j. 4 felv. -
- XII.16. Alexina. Erz.j. 5 felv.
- XII.18. A magyarok első jóltévője. Nemz.dr. 1 felv. és Schenk-Schmidt: A falusi borbély. Vj. 2 felv. Komlóssy jut. j.
- XII.20. Kotzebue, A.F.F.: A testvérek ellenkezése. Erz.j. 5 felv.
- XII.22. Spiess, H.K.: Árulás és szerelemfáltás. Szom.j. 5 felv.
- XII.23. Schröder, F.L.: A szerelemfáltás orvoslása. Vj.
- XII.25. Goldoni, C.: A tudomány többet ér a szépségnél. Vj. 3 felv.
- XII.27. Balog István: Cserni György. Szom.j. 4 felv. Nagy István jut. j.
- XII.29. Lessing, G.E.: Galotti Emilia. Szom.j. 5 felv.
- XII.30. Bäuerle, A.A.: Tettetett Catalani. En. vj. 2 felv." /17/40

Az ugyanehhez a színházi évadhoz tartozó január-februári előadások műsora hasonló. Csupán a társulat közelebbi megismerése érdekében említjük meg, hogy a következő 30 előadás közül Balogh István darabját egy esetben, Andrád Elek és Kisfaludy Károly darabját egy-egy alkalommal találjuk a szinlapokon. A társulatról még közelebbi képet adhat annak megemlítése, hogy a 45 előadás közül jónéhány un. jutalomjáték volt. Köztük szerepel Komlóssy Ferenc Dániel, Kántorné, Engelhardt Anna, Déryné, Széppataki Róza, Vásárhelyi Károly és Horváth József aligazgató jutalomjátéka.

Az 1821-es esztendő a pécsi színháztörténetében azért is jelentős, mert 1821 december 30-án Bäuerle: Tettetett Catalani című színművében lépett először a pécsi közönség színe elé Déryné, Széppataki Róza és már e fellépésével - az egykorú feljegyzés szerint - "sok-sok kellemes percet szerzett" a közönségnek az "Elefántos-ház" első emeleti nagytermében, ahol ebben az időben a színelőadásokat tartották.

Nemcsak városunk közönsége, de Déryné is szívesen emlékezett a Pécsen eltöltött időre. Erről így ír naplójában: "Kolozsvári szolgabíró ur már rég tervezte, hogy Pécsre küldi a társaságot, és a terv most csakugyan teljességbe ment. Elmentünk Pécsre, ott csakugyan mindnyájan jobban szerettük tölteni a

telet, ott igen műértő közönség van, mely igen szeretett színházba járni, és sok muzsikaértő is volt. Itt muzsikakar is volt, a társaság szaporodott is énekes tagokkal. Adhattunk nagyobbyszerű daljátékokat. Itt elememben voltam. Több uri házzal csakhamar megismerkedtem, mindenütt volt zongora. Mindenütt énekléssel töltöttük az időt... Itt kedves telet töltöttem, Kántornéval minden bálban ottvoltunk. Hol álarccal, hol annélkül. Midőn vége lett a télnek, ismét visszatértünk Fejérvárra."/18/41

Balogh István társulatának 1822 "télvégi" távozása után hosszú időn keresztül nem találkozunk olyan társulattal, amely egy idényt, vagy több hónapot töltött volna városunkban. 1822-től kezdve inkább csak a német szintársulatok előadásairól van tudomásunk. A városi közgyűlési jegyzőkönyvek tanulmányozása során is csak a német szintársulatok kérelmével és előadásuk engedélyezésével találkoztunk. Igen érdekes, hogy a német szintársulatok hozzászoktak a diszletekkel felszerelt színházépületekhez, erre mutat az egyik szinigazgató, Krőning Ferenc levele, amelyben megköszöni a játszási engedélyt, de egyuttal megkérdezi a városi tanácsot, hogy "van-e jól felszerelt színháza a városnak"./19/42 Utalást találunk a városi közgyűlési jegyzőkönyvekben arra vonatkozólag, hogy ebben az időben Drating Ignác, Valbach Ferdinánd és Dung Ferenc szinigazgatók kérésük ellenére nem tart-

hattak Pécsett előadásokat. Az egykoru jegyzőkönyvek szerint "jelenleg semmi szükség sincs előadásaikra" és ezért a kérésüknek "eleget tenni nem lehet". /20/⁴³

Ha tekintetbe vesszük, hogy az előző időszakban a magyar színészek komoly működést fejtettek ki városunkban, természetesnek tarthatjuk az engedély megtagadását.

Sajnos, ennek ellenére, 1823-tól sem találkozunk jelentős magyar társulat szereplésével városunkban. A fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint 1823 őszén Kunz Kristóf, halála után Metzger János karlstadti szinigazgató és az 1825-ös év nyarán 14 héten át Stöger Ferenc társulata játszott Pécsett. Felvehető a kérdés, hogy a Székesfehérvári Nemzeti Színházi Társaság nem járt-e ezekben az években városunkban. Ha az egykoru irásokat lapozgatjuk, sőt a fehérvári társulat történetét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy pl. 1825/26-ban a társulat Székesfehérváron, Veszprémben, Zomborban, Baján, "Mária-Theresiopoli"-ban, Füreden "a' Savanyó viznél" és Pozsonyban játszott. Pécs a játékhelyek között nem szerepel. Sőt a következő években is inkább német társulatok nevével találkozunk. Kardos Emilia szerint 1825/26 telén nem volt színházi társulat a városban, 1827 elejére Slavik Károly eszéki szinigazgató kapott játszási engedélyt, de a magas terembér miatt vissza-

utasította a szerződést. 1828 őszén Flór Vilmos kapott engedélyt, kedvezőbb ajánlat miatt azonban lemondta Pécsre jövetelét és Eszékre szerződött. Csupán a következő nyár folyamán játszott néhány napig társulata Pécsen. /21/⁴⁴

Közben 1827 őszén az Erdélyi Nemzeti Színjatszó Társaság egy töredéke kapott városunkban játszási engedélyt. A társulat vezetője Kilényi Dávid, aki előzőleg Alföldi Nemzeti Színjatszó Társaságot szervezett. Ebben az időben ő volt egyike a legjelesebb vándortársulati igazgatóknak. Társasága 1827 elején Kolozsvárott játszott, innen Szegedre, majd Szabadkára ment, Pécsen szeptember 9-től október 9-ig 17 előadást tartottak. /22/⁴⁵ E társaság legjelesebb tagjai közé tartozott Szerdahelyi József, Pály Elek, Szilágyi Pál és "mindenek felett Dérnyé érte el a legnagyobb sikert".

Nemcsak a társaság tagjairól, az igazgatóról is igen szép megemlékezést olvashatunk az egykorú tudósításokban. Többek között szükségesnek tartjuk a következők idézését: "Szóval Kilényi Dávid úr az, ki a' Társaságnak néha tulajdonosa, néha vezértagja lévén, mind a' hazai mind a' külföldi Tudósítások szerint az ő nevére nevezett nemzeti színjatszó Társaságot gyakorta szép hirbe hozta." ... "Ezen említett nemz. színjatszó Társaság Erdély' Mágnásaitól, kiknek párt-

fogása alatt három esztendőt töltött, azon szándékkal bocsátatott ki Kolozsvárról Magyarország' fővárosaiba, hogy azon balvélekedést czáfolja meg mi szerint a' Magyar nyelv alkalmatlan volna Daljátékok' /Operák/ előadására. - Ezen célból megjárta 1827-ben nemes Szeged, Arad, Szabadka, Baja, Pécs, sz.Fehérvár, és Pest városokat. Mindenütt közkedvességgel, 's meglelégedéssel fogadtatott; mindenütt igaz Hazafiakra talált, kik tovább, 's több esztendőkre is pártfogást ígértek."/23/46

Természetes, hogy az ilyen híres és elismert társulat Pécssett is kedvező fogadtatásra talált. Az is természetes, hogy távozásuk után olyan hiányt éreztek a pécsiek, hogy újabb szintársulat helyi működését igényelték. Ezzel függ össze, hogy amikor a Székesfehérvári Nemzeti Szinjátzó Társulat felbomlott, Horváth József és Komlóssy Ferenc bizonyos hópénz kikötése mellett szerződtek a társaság tagjaival és "semmit sem késvén Székesfehérváron, télviz idején Pécsre mentek, hol a város közönsége nagy lelkesedéssel fogadta régi ismerőseit."/24/47

A társulat a tél végét és a tavaszt töltötte városunkban. Komlóssy azonban, mivel ennél a társulatnál jövedelmét nem látta biztosítotttnak, lemondott a vezetésről. 1828-ban már külön társulatot alakított, amely "Dunántuli Társaság" néven vált ismertté és megint ellátogatott Pécsre.

Szükséges azonban a fenti eléggé változatos színházi élettel kapcsolatban egy lényeges kérdés megemlítése. A város színháztörténetében találunk utalást arra is, hogy 1827-ben jelent meg városunkban Pályi Elek jól szervezett társulata, ezzel kapcsolatban lényegesebb azonban Pályi Elek egyéb tulajdonságaira rámutatnunk. Pályi /egyes esetekben Pály, családi nevén Lukics/ Elek színész, jeles tenorista és a magyar opera megalapítója volt. E mellett egyik főérdeme, hogy az akkor divatos operák librettóit ő fordította magyarra. A legfontosabbak "A tolvaj szarka, A bábajos vadász, Don Juan, A fehér asszony, Helvéciai háznép, Hó, Varázssip, Egy óra, Cordelia". E mellett jónéhány színművet is fordított. "Halott rabló, Boldogasszony temploma harangozója, Méregkeverő, Pajzán ifju". A fenti fordítói működését különösen azért emeljük ki, mert éppen az operák jó fordítása tette lehetővé, hogy az Erdélyi Nemzeti Színhátszó Társaság hazánkban a jó fordítás és kitűnő színészek közreműködésével jelentős színházi eredményeket ért el.

1828-ban a fentebb már említett Magyar Nemzeti Színhátszó Társaság működött rövid ideig városunkban. E rövid idő talán annak tudható be, hogy ebben az időszakban ismét fellendült a német színészet. Flór és Krőning társulatáról már beszéltünk, mellettük a következő években Karschin Gusztáv, Mayer György, Kurt József és Karlitzky Ágoston igazgatók társulatai működtek Pécsen. ^{125/48}

1834 junius havában magyar társulat nevével is találkoztunk. A társulatot Baky Gábor vezette és junius 1-én és 7-én tartott előadást. Junius 1-én Kotzebue: Burgundiai gróf című, 7-én Sz. Szabó László: Mátyás király választása című darabok kerültek színre. Utóbbiról a Honművész is megemlékezett. /26/ ⁴³

A Magyar játékszini zseb-könyv 1835-dik évi kiadása szerint a Pályi Elek igazgató vezette társulat 1835 május 3-tól junius 9-ig tartózkodott Pécsen. A társulat műsora az 1821. évi előadásokhoz viszonyítva minden szempontból fejlődésről ad tanubizonyítást. Pályi Elek társulata 1835 májusában a következő előadásokat tartotta:

- "V.3. Töpfer, K.: Leánykérés szabály szerint. Vj.
4 felv.
- V.4. Raupach, E.B.S.: Ördög Róbert. Szom.j. 5 felv.
- V.6. Töpfer, K.: Világ divatja. Vj. 4 felv.
- V.7. Kotzebue, A.F.F.: Citerás és megyeszék.
- V.9. Weissenthurm, F.J.: András és Béla. Hős.j. 5 felv.
- V.10. Hirschfeld, J.B.J.: Tündérkastély. Vj. 2 felv.
- V.12. Bárány Boldizsár: Sajdár és Rurik. Néző.j. 4 felv.
- V.13. Nestroy, J.N.: Lumpacivagabundus. En. vj. 3 felv.
Szaploneczay jut. j.
- V.15. Birch-Pfeiffer, Ch.: Bársonycipő. Harcias j.
6 felv.
- V.16. Birch-Pfeiffer, Ch.: Halottrabló. Szom.j. 3 felv.

- V.17. Balog István: Cserni György. Szom.j. 4 felv.
V.18. Kisfaludy Károly: Kemény Simon. Tört. dr. dalj.
5 felv.
V.19. Adolf /Schaden, J.N.A./: Aurélis Commodus.
Vj. 2 felv.
és Schikaneder, E.: A leégett ház. Vj. 1 felv.
V.20. Munkácsy János: Garabonciás diák. Dalos vj.3 felv.
Nagy József és Döme Lajos jut. j.
V.21. Töpfer, K.: A királyi parancsolat. Vj. 4 felv.
V.24. Albini, J.B.: Miveltség és természet. Vj. 4 felv.
V.25. Kotzebue után: Bocskai. Harcias j. 5 felv.
V.27. Treitschke, G.Fr.: Aline - vagy - Pécs a világ
más részében. Tünd. vj. 3.felv. Pálné jut.j.
V.30. Kisfaludy Károly: Csalódások. Vj. 4 felv.
V.31. Bäuerle, A.A.: Ál-Catalani. En. j. 2 felv." ^{127/50}

Forrásmunkáinkban különbséget találunk az idézett zsebkönyv és Hernády Ferenc adatai között. Ezt az eltérést a magunk részéről arra vezetjük vissza, hogy a társulat ugyan június 9-ig Pécsen tartózkodott, azonban e hónap folyamán előadást már nem tartott. Alátámasztja feltételezésünket az a tény is, hogy míg a május 31-ig tartott előadásokról a Honművész is beszámol, addig későbbi előadásokról nem találunk beszámolót.

A fentebbiekben ismertetett műsor áttekintést ad arról, hogy ebben az időszakban általában milyen előadásokat tartottak a társulatok.

A műsor szerint a bemutatott előadások 50 %-a vígjáték, bohózat, illetve dalos, énekes színmű volt. Ezeket az előadásokat többször és több helyen megismételték, ami természetesen erkölcsi és anyagi sikert jelentett a társulatnak. Ez annál is inkább fontos volt, mert a társulatok fennmaradása, megfelelő "élvonalbeli" színészek biztosítása ebben a korban is csak megfelelő anyagi alapok biztosítása útján volt lehetséges. Hogy az anyagi alapok milyen döntőek voltak, azt bizonyítja az a harc, versengés, ahogyan és amikor Horváth József, Komlóssy Ferenc, Kilényi Dávid, Pályi Elek társulata egy-egy város színielőadásainak jogáért, illetve azok engedélyezéséért harcolt.

Természetes, hogy az előadott darabok másik 50 %-ával szemben szintén igényesek voltak a nézők. Mivel a vígjátékoknál kevesebb élményszerűséget jelentett a tragédia és a dráma, a kor színházlátogatói jobban kedvelték a romantikus és zenés játékokat.

Ha az előadott műveket más szempontból vizsgáljuk, akkor a 21 mű csaknem egyharmada magyar szerzőtől származik. De az is szembetűnő, hogy a külföldi szerzők műveit is "magyarították". Itt is látszik íróink és színészeink harca, amely a magyar nyelv érdekében vívott általános nemzeti harc részeként értékelhető.

Az is természetes, hogy a pécsi műsor szerves része volt annak a műsornak, illetve - ha mai kifejezéssel akarunk élni - műsorpolitikának, amit a magyar színészek ebben az időszakban hazánkban folytattak. Ez annál is inkább természetes, mert - amint említettük - általában vándortársulatok szerepeltek városunkban, olyan társulatok, amelyek repertoár-műsorral rendelkeztek. Így: "más városok műsorához hasonlóan, a Pécssett színre került darabok szerzői is zömmel németek és franciák, de hazai /Balogh, Gaál, Fáy, Szigligeti/, néhány angol /Shakespeare, Scott, Rowley, Goldsmith/, egy-két olasz /Goldoni, Metastasio, Federici/, sőt egy spanyol /Calderón/ és egy lengyel szerző /Fredro/ nevével is találkozunk. A német drámát a divatos Kotzebue, Raupachon és Birch-Pfeifferen kívül Lessing és elsősorban Schiller képviselte abban az időben a pécsi magyar játékszínen, míg Nestroy, Töpfer, Albini, Hirschfeld és Schikaneder a német vigjátékot. Kedvelt volt a francia szerzők, a drámaírók közül az idősebbik Alexandre Dumas és Victor Hugo, a vigjátékirók közül pedig Bayard, Dumanoir és Scribe." /28/ Ez a fentebbi megállapítás természetesen nem csak az 1835-ös, hanem általában az 1830-as években Pécssett bemutatott darabokra vonatkozik.

A következő évben, 1836-ban a már említett Karlitzky Ágoston szerepel német szintársulatával városunkban. ⁵² /29/

Magyar társulat csak 1837 tavaszán jelenik meg újra Pécsen. Igen érdekes, hogy a rendelkezésünkre álló adatok szerint 1837 március 27-től 1838 május 20-ig Kilényi Dávid társulata tartott Pécsen előadásokat, annak ellenére, hogy a Magyar Színművészeti Lexikon adatai szerint 1836-ban Kassára került, ahol hat évre ingyen adták át a színházat, hogy az ő jeles társulata játszhaszon ott. Kétségtelen, hogy a rendelkezésünkre álló adatok, valamint a Honművész egykorú híradásai alapján Kilényi Dávid társulatának előadásai biztosnak vehetők városunkban. A kassai színházról itt annyit kell megemlítenünk, hogy "iskolája maradt a magyar színháznak. - A kassai színház már nem veszítette el jelentőségét teljesen, 1833-tól az első szerepet az országban nem a kassai, hanem a budai színészek játszották." /30/ ⁵³ Az a következtetésünk, hogy Kilényi társulata a színiévadot a szokottnál előbb fejezte be 1837-ben Kassán és ezért jöhetett már márciusban Pécsre.

Kilényi Dávid társulatára jellemző, hogy kik és milyen darabokat játszottak. Ha csak arra mutatunk, hogy 1837/38-ban többek között Szathmáryné, Lipcsey Klára jutalomjátéka, valamint a Hetényi házaspár és a pécsi születésű Fáncsy Lajos vendég- és jutalomjátéka szerepel a műsoron, képet kaphatunk arról, hogy Kilényi társulata révén milyen komoly színházi élet

volt ebben az időben Pécssett. Erről azonban a Honművész színházi rovata is részletes adatokat szolgáltat.

Ebben az időben természetesen még a német színészet is virágzott városunkban. Errevonatkozólag közöljük a Szinlaptár 1. számát, amely épen egy 1838 március 29-i előadásról tudósít.

1839 májusában jelent meg Pécssett Farkas József révkomáromi igazgató szintársulatával, amely augusztus végéig játszott városunkban. Május 20-tól augusztus 8-ig 21 szindarabot adtak elő több-kevesebb sikerrel. Társulatáról a Honművész azt jegyezte meg, hogy az eddigi társulatok közül a legszebb ruhatára volt. Előadásai közül a legnépszerűbbekként jegyezte fel a krónika a Peleskei nótárius, a Havasi rózsa és a Dienes című darabokat. Érdekes, hogy e három legnépszerűbb darab közül is kettő magyar szerző műve volt.

Az 1839-es év - részben Farkas József tárulatának működése következtében - részben egyéb okok miatt, fordulópontot jelent Pécs színházi életében. Nemcsak arról van tudomásunk, hogy a közönség igen sűrűn látogatta a társulat előadásait, hanem arról is, hogy a pécsi magyar színészetnek külön támogatója, helyi szervezője és pártfogója is volt. Az 1838-ban megalakult Nemzeti Kaszinó ugyanis 1839 július 20-án tartott vá-

lasztmányi ülésén elhatározta, hogy az akkor Pé-
csett működő Farkas-féle társulatot pártfogásába
veszi. A Nemzeti Kaszinó határozata, illetve fel-
hívása szinte új szakaszt nyitott Pécs színházi
életében. E tény ugyanis lehetőséget adott arra,
hogy városunkban külön magyar színművészekből álló
rendes magyar szintársulat "tartassék fenn", és ez
állandósulást, egyuttal /bizonyos mértékig/ a vándor-
színezet korszakának végét is jelentette. Az is
természetes, hogy egy-egy szintársulat megszervezése,
fenntartása, igazgatása, irodalmi, művészeti, pénz-
ügyi, technikai irányítása, a fegyelem és a rendtar-
tás igen nehéz munkát és szervezést igényelt, és
ezeket a feladatokat kívánta kézbevenni a Nemzeti Ka-
szinó. Ezért írja Koszits Ákos "A pécsi első magyar
szintársulat"-ról írt cikkében: "A régi kulturális
emlékek megbecsülésétől áthatva bizonyos megillető-
déssel veszem kezembe a 100 éves, színét vesztett,
betűiben elhalványult, sok helyen szakadozott folián-
sokat és olvasom nagyító üveg segítségével annak a nagy-
szerű munkának történetét, amellyel egy társadalmi
egyesület, a Pécsi Nemzeti Casino édes magyar nyelv-
ünk terjesztésének és védelmének felemelő gondolatá-
tól lelkesítve, s bizonyára felfigyelve a Casino-ala-
pító nagy Széchenyi mondására: "amíg a nemzeti nyelv
fennmarad, a nemzet is él", 1839. évben Pécs városá-
ban tisztán magyar színművészekből álló rendes magyar
szintársulatot szervezett, igazgatott és tartott fenn."

54
131

Az 1839. év azért is jelentős városunk színházi életében, mert ebből az időből maradt fenn az a "Színházi Törvény", amit 1839 október 5-én léptettek életbe. A "Színházi törvényt" érdekessége miatt 1.sz. mellékletünkben közöljük.

A Pécsi Nemzeti Kaszinó nemes gesztusa nem tévesztette el kívánt célját. A Kaszinó nemcsak hogy megfelelt a kívánalmaknak, hanem a kezében lévő szintársulat működésének híre országszerte ismertté vált, amit a legjobban az bizonyít, hogy elsőrangú pesti színművészek többször voltak vendégszereplői a Kaszinó pártfogásában lévő társulatnak.

A pécsi szintörténet első szakaszának lezárásakor a következőkről kell még szólnunk:

Balogh társulatának fellépésétől, Farkas társulatáig és benne a székesfehérvári, a Borsod megyei, az Erdélyi Színjátzó Társaság, a különböző társulatok oly előkelő helyet foglalnak el Pécs viszonylatában, mint ahogy azt más vidéki városok szintörténetei tükrözik. Elmondhatjuk, hogy értékes együttesekről van szó. Ez a megállapítás még Balogh társulatára is vonatkozik, jöllehet P.-né Kádár Jolán épp azt említi, hogy " ez a társulat jelzi a mélypontot, amely igazi faluzócsoport, s csak arra jó, hogy a magyar szellemi élet vezető köreit a magára hagyott magyar színészet szomorú süllyedésére rádöbbsentse". /55/

Ezzel szemben ugyanis a Magyar Színháztörténet c. munkában a következőket olvashatjuk: "Balogh I. együttesének érdeme, hogy ők adták először és vitték népszerűsége Kisfaludy Károly színműveit. Vendégjátékaik a fővárosban becsületet hoztak a magyar színesztet nevére, s mint a maga idejében legnagyobb létszámú társulat, ez az együttes fiatal erők nevelésében kitűnt". /56/

Tehát nem mélypontról és faluzó, vagy nem faluzó együttesről van itt szó. Ekkor valamennyi vidéki, de még fővárosi társulatok is anyagi gondokkal küzdöttek, és járták a vidéket. A társulatok között alig volt különbség, s ha találunk is, annak oka az, hogy milyen híres színészegyéniségek vannak egy-egy csoportban, másrészt a társulatok értékkülönbségébe belejátszik az illető város, vagy épp a falu közönsége, amelyben a darabot előadják, s természetesen nem közömbös, hogy az igazgatók milyen repertoárral rendelkeznek. Egyébként Vértessy Jenő 1913-ban megjelent könyvében is pozitívan vall Balogh társulatáról. /57/

Pécs "vándorlási korszakát" úgy könyvelhetjük el, hogy nem maradt el fejlődésben más városok szintörténetétől, s ha vándorlás irányát és állomásait figyeljük a társulatoknál, akkor Kolozsvár-Kassa Miskolc-Budapest illetve Kolozsvár-Szeged - Pécs-Székesfehérvári vonal tengelyébe pozitívan illeszkedik be.

A vándorlás korában fontos mozzanatként kell megemlíteni a játékenedélyek megszerzéséért vívott küzdelmet - amely nemcsak a főváros, hanem más nagyobb városokra - többek között a pécsi társulatokra is jellemző volt. A kőszínházak léte vagy nem léte csak bizonyos fokig jelzi a vándorszínészet végét. Ugyanis a városi tanács - és ezt több vidéki színháztörténetben olvashatjuk - amely a színügyet irányította, sokszor igen magas terembért kért a vállalkozó színigazgatóktól, akik azt csak nagy áldozatok árán tudták kifizetni. Így néhány társulatot nem egy esetben maga a megye vette pártfogása alá. /pl. a székesfehérvári színház társulat, ill. Borsod megyéből pártolt szintársulat, a miskolci szintársulat esetében/.

A vándorlás korában alig volt hajléka a magyar társulatoknak. 1815-től nagy ritkán látogat társulat a fővárosba, akkor is csak olyankor "ha a német bérlő kiadta magyar társulatoknak néhány estére a színházat". Országos adatok igazolják, hogy a vándorlás korában egy-egy épületet vagy kerthelyiséget alakítottak át ideiglenesen színházteremmé. E vonatkozásban Pécs is hasonló jelleget tükröz.

Az első vidéki kőszínház 1821-ben Kolozsváron épült, majd ezt követte Miskolc 1823 és Balatonfüred - s mint már utaltunk arra, Pécs elég későn, csak 1840-ben zárkózott fel. E néhány meglévő állandó kőszínház nem befolyásolta lényegesen a magyar nyelvű társulatok számát, - jóllehet az átutazóknak ideig-óráig való

letelepedésre biztosította a hajlékot.

A 20-as évek derekán kb. 10-15 társulat járta az országot és inkább azokat a városokat keresték fel, amelyek állandó színházzal rendelkeztek, ugyanis ezek a városok többségében már állandó díszlettel rendelkeztek, a jelmezek, a kelléktárak az igazgatók birtokában voltak. A kőszínházak ennek ellenére nem tudtak egész éven át állandó társulatot biztosítani - épp a német vándor-társulatok miatt is- még elég nagy arányú a vándorlás. Igaz, hogy 1850-től egyre fogy a német társulatok száma /Temesváron még 1875-ben is német társulatok játszottak/, előadásaikat a városi közönség egyre gyéribben látogatta- ez alól Pécs sem volt kivétel, 1876-ban Scribe: "Egy pohár víz"-ével búcsúzik végleg a pécsi német társulat.

A 20-as és 40-es évek között épült színházak a század utolsó harmadában kezdtek elavulni, tűzveszélyessé válni, az 1840-ben felépült pécsi színházra is hasonló sors várt. Az ideiglenesen épült színházak hibái már a felépítés során kiütköztek: "a nem megfelelő térségű súlyedő-tér, az alacsony zsinorpadlás, a hiányos színpadi gépek, főként pedig a kezdetleges világítás valami puritán jelleget kölcsönzött az épületnek"- olvashatjuk a Magyar Színháztörténet című könyvben/. /58/

A kőszínházak állaga nem állta az idő vasfogát. Több

helyen ezt olvashatjuk: "a kőszínházak az idő folyamán erősen megrongálódtak, tűzveszélyessé váltak. A párhuzamot lássuk Győr és Pécs között, mert az épületproblémák vonatkozásában is volt közös vonás: a Győriről ezt írja Kolta Virgil:

"Bizony furcsa állapotban volt ez a színház. Esős időben a páholyokba esernyőt kellett fenntartani, a hideget kiállni alig lehetett, a borzasztó léghuzat miatt a színészek rendre megbetegedtek. /59/ E néhány soros megállapítás csaknem valamennyi kőszínházra vonatkozik. Az aradi színházról pld. a következőket jegyzi fel a krónikás: " A jelenlegi színház térfogata aránytalanul kicsi... másrészt disztelen, kopottas és minden tekintetben tűzveszélyes". /60/

A debreceni színház eredetileg magtár épület volt, de itt sem kedvezőbb a helyzet: "csupán a szinpadi rész volt padlózva, minek következtében télen a hideg, nyáron pedig a meleg akadályozta az előadások nyugodt és kényelmes menetét. Igen egészségtelen hely volt ez, a szél keresztül-kasul vágatott benne. /61/

Hol játszottak azok a vidéki társulatok, akik meg-meglátogatták a fővárost? Eleinte a Rondellában, majd a Hoher Szállóban ütötték ideiglenesen tanyát, de a magas terembér további vándorlásra kényszerítette őket. 1833-ban a várszínházban játszottak, de ahogy Hont Ferenc említi: "Ez sem szolgálhatott a kérdés végleges megoldásául". /62/

Az első lépést az 1737-ben felépült Nemzeti Színház jelentette, amely a vidéki színházakhoz képest modern volt. Műsora kezdetben alig maradt el a vándor társulatok által előadott daraboktól, - ez országos szemmel nézve azt jelenti, hogy a pécsi műsorhoz viszonyítva nem tapasztalunk fázis-eltolódást.

Az 50-es évektől kezdve, az előbb említett városokon túl, egyre-másra szaporodnak a színházak. A sort 1850-ben az új szegedi színház kezdi, 1865-ben Győr, Arad 1874, Székesfehérvár 1874, Temesvár 1875, Pécs időrendi sorrendjét tekintve csak jóval később 1895-ben építi fel színházát. A vidéki színházak kezdetben a fővárosi műsorból táplálkoznak, közös jelleget tükröz az, hogy valamennyi színházban a német társulatok már csak a nyári szezonban játszanak. Szombathely, Pozsony, Sopron falain belül azonban még tartja magát a német színészet. "Temesvár még a Pozsonyinnál is keményebb dió volt" állapítja meg Hont Ferenc. /63/ ^{2.} A szegedi színház 1886-ban épül fel, s nem 1885-ben, ahogy ezt a Magyar Színháztörténet című könyvben olvashatjuk. Az állandó színház épületek ideig-óráig lebilincselik a társulatokat, teljes szezonra mégsem telepedtek le. Hogy milyen volt a mai szóval élve a fluktuáció, azt a következő adatok jól tükrözik. Debrecenben 1776-1867-ig 56 társulat fordult meg. Győrben 1847-1890-ig 37 társulat ütött tanyát, ha 1812-től számítjuk 1890-ig akkor, a működő társulatok száma 76-ra rug. Pécsen 1818-tól 95-ig 55 társulat keresett hajlékot. A 80-as évektől végleg kiszorultak a németek a színpadról, a magyar színházak ezidőtől már állandó

társulattal játszanak.

Lezárjuk Pécs színháztörténetének külső épülettörténetét, problémáit azzal, hogy bár későn építette fel az állandó kőszínházát, mégis azokkal a társulatokkal találkozunk, akiket a legjobb vidéki társulat^{ok}ként tart számon a színháztörténet, ^{és} kronológiai sorrendben későbben épült pécsi színház annak a nagy országos folyamatnak volt részese, amely a vidéki színháztörténet vérkeringését is jelentette, és így szinkronban volt a nagy hazai, vidéki színjátszással.

III.

A PÉCSI SZINJÁTSZÁS ÉPÜLETPROBLÉMÁI

/1818-1895/

Tanulmányunk első részében részletesen vázoltuk a pécsi magyar szinjátszás kialakulásának időszakát és érintettük azt a kérdést, hogy milyen kapcsolatban volt a nemzeti szinjátszás a nemzeti öntudat kialakításával, a nemzeti nyelv ápolásával, sőt ezen túlmenően mennyire kapcsolódtak a reformkor eszméivel e kor művészeti jelenségei.

A pécsi magyar szinjátszás kezdeteivel foglalkozó első rész lényegileg a pécsi szinjátszás történetének kérdéseire terjedt ki, szándékosan és tudatosan nem foglalkozott színháztörténettel azért, mert már maga az időhatár megvonása is azt a célt szolgálta, hogy a következő kor vizsgálatakor az eszmei alapokon túl részben az anyagi alapokat, részben pedig azt az objektumot vizsgáljuk, amely a pécsi színháznak "Thália templomaként" otthont adott.

Amint erről már szóltunk, az első magyar szintársulat megjelenésekor nem volt Pécsen állandó színház-épület. Voltak ugyan e célra többé-kevésbé alkalmas kerthelyiségek, így a probléma nem csak az épület hiányában leli önmaga okát, de feltétlenül azzal

kell számolnunk, és arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy a színház épületének hiánya szinte determinálta a magyar színészet sorsát városunkban. Talán itt is utalhatunk arra a fentebb már felvetett megállapításunkra, hogy a magyar színészet sokat köszönhet a német színészetnek részben a módszer tekintetében, részben pedig azért mert nem egy esetben kész színházat bocsátott rendelkezésére a német társulat.

Az állandó színház felépítésének terve már abban az időben felmerült, amikor Pécsen még nem is járt magyar színtársulat. 1815-ben Baranya megye módosabb gazdái kérvénnyel fordultak a Helytartótanácsához, amelyben segítséget kértek a színház felépítésében. A kérvényben többek között a következőket találjuk:

"Láttuk és bámulásig tapasztaltuk, hogy minden nemzetnél a tulajdon nyelvnek virágzása és kipallérozása a Játékszin alkotásának tulajdonéttatik. Tulajdona ez minden Nagy Lélekkel bíró nemzetnek, hogy dicsőséges létét nyelvének virágzásával szorosan összekapcsolván, mindkettőt majd örökösíteni iparkodjon... Mind dicső Elejeknek példás és szabad nyomdokait követő Császári Királyi Herczegaségedet és a Fő Méltóságú Királyi Helytartó Magyar Tanácsot hazafiui buzgósággal ezennel megkérni kívántuk; hogy ezen

magyar Theátrumnak célhoz és a Nemzet Méltóságához leendő fel állítására adakozni méltóztassanak." /32/ ⁶⁴

Sem az Országos Levéltár, sem a Pécsi Levéltár anyagának átvizsgálásakor nem találtunk bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy ennek a felterjesztésnek eredménye lett volna. Valószínűnek tartjuk és talán ennek tudható be, hogy csupán három év múlva jelent meg Pécsen az első magyar szintársulat. Persze felvetődik a kérdés, hogy amennyiben színházépület nem volt, akkor hol volt Pécsen olyan alkalmas épület vagy terem, amely színelőadások tartására volt alkalmas. A kérdés eldöntésében az egykoru magyar színészet emlékeinek felkutatása és a hagyományok figyelembevétele segít bennünket. A magyar városok színháztörténetét vizsgálva, az állandó színház megépítése előtti időszakból mindenütt vannak olyan emlékeink, amelyek egy-egy házat, annak létét a vándorszínészet korával hozzák összefüggésbe. Például Székesfehérvár lakói még ma is büszkén mutatják a várost szemlélő idegeneknek azt a házat, amelynek ideiglenes színpadán Petőfi játszott. Városunk ilyen konkrét emlékekkel nem rendelkezik, de a ma is "Elefántos-ház"-ként emlegetett belvárosi épület szoros kapcsolatban van Pécs színházi történetével. Ennek az épületnek első emeleti helyiségében szerepelt Déryné, Kántorné, Murányiné, Megyeri Károly és Lendvay Márton. Nyilvánvaló, hogy a vándorszínészet korában az akkori közön-

ség igényeinek ez az épület is megfelelt. Természetes azonban az is, hogy amint gyakrabban látogattak társulatok városunkba, újra felvetődött az állandó kőszínház építésének kérdése.

Egyszer már utaltunk arra, hogy 1817-ben Pécs város tanácsa Király József püspökhöz folyamodott és arra kérte, hogy a püspök a lyceumi templomot engedje át "színelőadások tartására". A püspök a kérelmet elutasította, gondoljuk azért, mert az egyház felfogása szerint a színészerkölcshöz nem fért össze a valláserkölcshöz és a püspök nem engedhette, hogy a világi gondolkodásmód terjesztésére használják fel az eredetileg templomnak használt épületet.

Véleményünk szerint az állandóan változó szinigazgatók nem is léptek fel kellő eréllyel és nem tartózkodtak oly hosszú ideig városunkban, hogy az állandó kőszínház építése érdekében eredményes lépéseket tehettek volna. Ennek tulajdonítható, hogy 1817 után csupán 1829-ben került újra napirendre a színházépítés kérdése. Igen érdekes, hogy ebben az időszakban már akad olyan kapitalista szellemű pécsi polgár, aki a színházat saját javára kívánja felhasználni. Csakis ennek tudható be, hogy Trabert Péter saját költségén vállalta volna a mai Nemzeti Színház helyén álló dominikánus rendház színházi

célra való átalakítását, de feltételei a következők voltak: megkaptá a színház megnyitására szóló engedélyt, az építést az ő embere végezheti, a jövőben Pécsett társulat másutt nem tarthat előadást, továbbá azt is kikötötte, hogy a szerződéseket ő köthesse és a színház után adókötelezettsége ne legyen, csak abban az esetben, ha a színházat bálók céljaira is felhasználják. 133/65

A városi tanács nem fogadta el a feltételeket és nem is engedélyezte a színházi átalakítást. Ezt természetesen vehetjük, mert ebben az időszakban a városukat féltő polgárok már bele kívántak szólni a város kulturális életébe, és minden alkalmat megragadtak annak érdekében, hogy a város bevételeit fokozzák. Mivel tapasztalatokat szereztek arról, hogy egy-egy jó szintársulat anyagi hasznot is biztosít, a város polgárai erről a lehetőségről nem mondtak le. A városi "polgárság" fenti véleményével szemben az a reális igazság, hogy a vándorszínészet még nem minden esetben biztosít anyagi hasznot a színészek és a velük szerződést kötők számára. A kor történetét vizsgálva ugyanis többször találkozunk anyagiilag csőd szélén álló színházigazgatókkal, mint olyanokkal, akik "a gazdagodás felé haladnak".

Talán ennek tudható be, hogy a pécsi színházépítés elég sokáig elhúzódott. 1829 után már csak a Polgári

Kaszinó foglalkozott a színházépítés gondolatával. Bár a Polgári Kaszinó, amely ebben az időben a jó-módu német polgárokat gyűjtötte egybe, és így nemcsak a magyar, de főként a német színjátszásra volt tekintettel, 1835-ben a Helytartótanáctól engedélyt kapott az építésre, az építés azonban elmaradt. Ennek ellenére ebben az időszakban e kérdéssel mind többet foglalkoztak. A Polgári Kaszinó tervével egyidejűleg a Nemzeti Kaszinó is foglalkozott a színházépítés ügyével, 1839 március 31-én pedig Trixler István tett javaslatot a Kaszinóban színházépület építésére. Trixler a Kaszinó utján olyértelmű kérést terjesztett elő, hogy a saját költségén nemzeti színházat épít. A városi tanács - véleményünk szerint - gazdasági okokból a kérelmet elutasította. Az elutasítás ellenére azonban a kérdés már tovább nem huzódhatott. ^{134/66}

Még egy év sem telt el, amikor 1840 február 17-én ismét napirendre került a színház ügye. Most azonban a Nemzeti Kaszinó saját hatáskörében akarta elintézeni az ügyet. A Nemzeti Kaszinó ennek érdekében vagy Furthényi Ignác városkapitány telkét akarta megvenni, vagy a Kaszinó épületével szomszédos telket kívánta megszerezni. Szinte versenyfutás kezdődött a színház felépítésének ügyében. A versenyben a pénzesebb, vagyis jómódubb polgárokat tömörítő Polgári Kaszinó

győzött. Az 1835-ös kérvényt a Polgári Kaszinó tagjai 1839-ben megújították. Arra kérték a városi tanácsot, hogy "A város közepén a % /!/ alatt alázatosan bemutatott terv szerint minő előbb á kivánt Színházat mellyben 1000 személy elférhetne, fölláltani. Részvények kiadása által kész volna, mely közérdekű célra máris két száznál több Részvényes magát aláírta. Ezen okukból bátorkodunk a ttetes Tanácsot ezennel alázatosan megkérni, hogy ezen szándékát a nevezett Casinó egyesület Részvényeseinek kegyesen jóváhagyni méltóztasson ama itten kijelentett ajánlásával, hogy a létesítendő színházra megkivánható költségek fedezése a részvényeknek idővel leendő bé váltása után megmaradandó néhai osztalékot mindenkor a köz jónak szükségeire, legelőbb pedig a Városnak éjjeli kivilágítására fordítani szilárdul eltökélette..." /35/ 67

A Helytartótanács az engedélyt ismételten megadta, sőt az engedélyben még az épület nagyságára is találunk utalást. E szerint: "A színház hosszúsága 17 öl, szélessége pedig 9 öl 2 láb lenne, közönségesen két helyen lenne kijáras, veszedelem esetén pedig 4 kijáras, mindenik kifelé nyiló lenne." /36/ 68

A Helytartótanács engedélyéhez azonban azt is hozátette, hogy az engedélyezett színházban csak olyan drámák "adhatók", amelyek a bécsi, pesti vagy budai színházban már előadattak és ezt a város kapitánya előtt igazolni tudják. /37/ 69

Az új színház alapkövét 1839 július 18-án tették le. Az alapkö felirata: "Egy negyed századig virító üdvös béke olajága szülte Thália oltárának első követ egyesülve". A színház építésének alapját a Polgári Kaszinó által kibocsátott 456 db. 40 forintos részvény biztosította. Ebben az időben a városnak mintegy 11.000 lakosa volt, és erősen polgárosodó jellegű lakossága megfelelő alapokat biztosíthatott a színház építéséhez és működtetéséhez. Az építés közben azonban anyagi problémák adódtak és - többek között - erre vezethető vissza, hogy már az építkezés alatt megjelent az épület haszonbérbeadására vonatkozó hirdetmény. /38/70

Szükségesnek tartjuk, hogy a rendelkezésünkre álló adatok alapján ezt a színházat részletesebben is leírjuk. A színház helye a Polgári Kaszinó udvarán, a jelenlegi Megyei Biróság /Széchenyi tér/ épületének helyén volt. Az épület külső megjelenését bemutató egykorú rajz-képet mellékelten közöljük.

/2.sz.melléklet./

A mai Déryné utca elején a kettős, illetve négyes házszám jelölte Pécs első színházát. Az épületbe három nagy egymásmellett lévő ajtón át lehetett bejutni. A három ajtó mögött megfelelő nagyságú előcsarnok volt kiképezve. A középső bejáratú ajtóval szemben volt a pénztár. Ez az ajtó szelfogóval volt

ellátva és állandóan nyitva volt. A másik két oldalajtót csak az előadás végén nyitották ki. Az előcsarnokból kétoldalt lépcső vezetett fel az emeletre, ahol a páholyok voltak elhelyezve, innen újabb lépcső vezetett a második emeletre, ahol a karzati állóhelyek voltak. A bejáró ajtókkal szemben a földszinti nézőterre lehetett bejutni. E földszinti nézőteret az erkélyek vették körül. Az oldal-erkélyek mögött újabb állóhelyek voltak. Mivel ebben az időszakban tüzeset volt a szegedi és az aradi színházban, /de főként a bécsi Ring színház leégése után/ ezt a részt átalakították, mégpedig akként, hogy az oldalerkély falában erkélyajtót helyeztek el, hogy veszély esetén a közönség könnyebben távozhasson. Érdekessége volt az épületnek, hogy a földszintet két keskeny folyosó ölelte át, amelyen a baloldali ajtó a színpadra vezetett és itt jártak be a színészek és a technikai dolgozók. A jobboldali folyosó ajtaja az udvarra vezetett, onnan bejáró volt a színpad felé. Az egykoru feljegyzések szerint az építők főként a nézőkre gondoltak és ezért az épület nagyrésze a nézők viszonylagos kényelmét szolgálta. Ezzel szemben az öltözőhelyiséget szűkre méretezték, benne csak 10-15 ember fért el. Ablaka "egy zugba nyilott". Szellőztetni nem lehetett "emiatt a társulat fele mindig betegen feküdt."

Az épület - az egykoru leírás szerint - tűzrendészeti szempontból sok kívánnivalót hagyott hátra. Mindenekelőtt problémát jelentett, hogy a szinpad fából készült. Ezenkívül a karzati közönség kijárata sem volt biztosítva. A színháznak további hiánya volt a ruhatár hiánya, ezért a közönség kabátját az ölében helyezte el, vagy, aki csak állóhelyre kapott helyet, az nagykabátban élvezhette végig az előadást.

Persze a hátrányok mellett az előnyt is meg kell említenünk. Ez főként abban mutatkozott, hogy a hires farsangi bálók alkalmával a nézőteret egy szintre emelték a szinpaddal. Ilyenkor a padokat kivitték az udvarra, a padlózatot parkettlappal borították be, biztosították a szinpad megfelelő dekorálását és a terem fűtését. A farsangi bálokat az is emlékezetessé tette, hogy a közönség az erkélyről gyönyörködhetett a zsongó tömeg táncában.

A felépült és a fentebbiekben leírt városi színházért az első évben két pesti német szinigazgató versengett. Az egyik Sey Ferenc volt, aki az előző évben már játszott Pécsen és az akkori itt-tartózkodása 11.000 forint veszteséget hozott. A másik pályázó Schmidt Sándor volt. Véleményünk szerint Sey ráfizetéses működése miatt ő kapta meg három évre a pécsi színházat és 1840 október 1-én meg is kezdte előadásait.

A színház megnyitásától 1846-ig német részvényesek tulajdonában volt. Nagyon nehezen sikerült biztosítani egy-egy alkalommal magyar társulat szereplését. Először a Havi Mihály és Szabó József igazgatása alatt álló magyar társulat kapta meg az épületet. Ennek azonban bizonyos előfeltételei is voltak. Obadich József, az akkori színháztulajdonos így irt erről a kérdésről: "Ugyanis tudja T.N.S. Tanács, hogy két év előtti Magyar Társaság Havi igazgatása alatt működött színházunkban. Mi a nemzetiség tekintetéből tavál a közönséggel együtt egy kis áldozatot hoztunk, mert noha csak a magyar hirlapokban hirdettük a színháznak bérbe kiadattatását, mégis mivel egy magyar társaság sem jelentkezett, inkább hogysen németet vettünk volna bé, - pedig vagy hat igazgató jelentkezett - úgy irányoztuk dolgainkat, hogy színésztársaság nélkül maradtunk, mi be is következett." /39/71

Az idézethez szükséges hozzáfűznünk azt is, hogy az idézetben szereplő okok mellett a valóság az, hogy ebben az időben a pécsi városi polgárság egyre jobban megerősödött és harcolni kezdett a nemzeti kultúráért. És mivel nemcsak a német, de a magyar polgárok is erősödtek, ezért a magyar társulatok ügye és szereplésének sürgetése mindinkább előtérbe került.

Ebben az időben tehát igen komoly harcot vívtak a német és magyar polgárok. Ezt mutatja, hogy gyakran változtak a német és a magyar társulatok. Még azt is meg kell említenünk, hogy ebben az időszakban a magyar szindarabok előadásának igénye annyira előtérbe került, hogy a meglévő színház német társulat által való bérlete esetén az un. Hattyu termet /Kossuth L. u.15./ alakították át szinteremmé.

Sajnálatos tény, hogy a Hattyu-terem színházi használatáról igen kevés tárgyi emlékünknk maradt fenn. Az egykoru hiradások közül talán a legérdekesebb az a hiradás, amit a Honművész adott. /40/72

A magyar-német színészet közti harc - amelynek hagyományai és országos kapcsolatai is voltak, nemzetiségi, de egyuttal gazdasági harc is volt. Sokszor a gazdaságosság, az anyagi haszon reménye jelentett döntő befolyást annak a kérdésnek eldöntésében, hogy adott időszakban német vagy magyar társulat igazgatója kapjon engedélyt a működésre.

A fenti szükségszerű kitérő után szólnunk kell a városi színház sorsának további alakulásáról. Az általános politikai helyzet helyi vetületeként 1848 után ezt az épületet is - mint az ország többi színházépületét - német társulatok foglalták el és ezért a magyar közönség látogatása jelentősen megcsappant.

Még a helyi német színházlátogatók száma is csökkent, kétséges volt az előadásoknak látogatása, aminek egyenes következménye volt a színházi részvények árának csökkenése.

Vállalkozó szellemű pécsi polgárok természetesen ebben az időben is akadtak. Amikor a részvények ára csökkenni kezdett, akkor Pichler József, Prandau báró jószágkormányzója az összes részvényeket megvásárolta. Mivel a részvényekkel együtt a színház épülete is tulajdonába került, első tennivalója a színház rendbehozatala volt.

1855-ben a Polgári Kaszinó épületével együtt a színház épülete is Oertzen Gusztáv volt ulánus főhadnagy tulajdonába került. Ebben az időben a színházlátogatók száma azonban a magyar előadások elmaradása miatt még tovább csökkent.

Oertzen az épületbe fektetett családi tőke mentése érdekében kérvénnyel fordult a Helytartótanácsához, hogy a magyar előadások tartását engedélyezze a pécsi színházban. Oertzen személyesen vitte kérelmét Bécsbe és személyesen adta át Albrecht főhercegnek, aki a kérvényre a következő feljegyzést írta: "Wenn er der Eigenthümer ist, so soll man ihm das Recht ertheilen". 73/41

Oertzen Gusztáv élt az engedéllyel és ettől kezdve Pécssett minden év ősztől a következő év tavaszáig magyar társulat játszott és csak a kevésbé forgalmas tavasztól őszig tartó időszakban játszott Pécssett német társulat. De nemcsak ilyen vonatkozásban ujitott Oertzen, hanem abban a vonatkozásban is, hogy a színház bérletének az árát emelte. Ebben az időszakban mintegy 1000 Ft volt a színház bérletének az ára, és ezt az árat a német társulatok igazgatói - amely társulatok előadásait kevésbé létogatták - nem tudták megfizetni, viszont a magyar színészet mecénásai a magyar színigazgatók segítségére siettek ennek az összegnek az előteremtésében. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy a német szintársulatok nemsokára befejezték itteni működésüket.

A magyar és a német szintársulatok vetélkedése, valamint az idő múlása érezttette hatását a városi színház épületén is. 1861-ben már komoly problémák adódnak az épület fűtésével kapcsolatban, ⁷⁴ /42/ néhány évvel később 1868-ban pedig a Pécsi Lapok c. helyi lap a következőképpen ír az épületről: "A városi tanács mulhatatlan teendője, hogy egészségügyi szempontból bezárassa ezt a barlangot, vagy a tulajdonost arra kényszerítse, hogy a szinpad tetejét fedesse be." ⁷⁵ /43/

A következő időszakban az épület állagának védelme és a tűzveszélytől való megóvása érdekében több intézkedést tettek, mindez azonban nem jelentett lényeges javulást az épület épsége, állaga tekintetében. Amikor már nem lehetett tovább halasztani, a városi tanács egy bizottságot küldött ki, amelynek az épület tűzrendészeti szempontból való felülvizsgálata volt a feladata. Ez a bizottság igen hosszú huza-vona után kimondotta, hogy nagyobb szabású átalakítások nélkül az épületben előadást tartani nem lehet. Az átalakításokra nem került sor és ezért 1886 nyarán "a színház kapui lassan becsukódtak". Igaz ugyan, hogy egy későbbi ujságcikkben Rónaky Kálmán azt írja, hogy a pécsi színház a bezárás alkalmával külön volt, mint a miskolci és a győri színház, ⁷⁶ /44/ ez a késői híradás mit sem változtat azon a tényen, hogy 1886-ban Pécs első színháza bezárta kapuit. Ez azonban olyan sajnálatos hatással volt a város kulturális életére, hogy a következő két évben egyáltalán nem volt színházi előadás Pécsen. 1887-ben is csak arra került sor, hogy a bezárt állandó kőszínházat egy deszkabódé /szinkör/ helyettesítette.

Erről a kis szinkörről is szükséges néhány szóban megemlékeznünk, mert - véleményünk szerint - városunk színháztörténetének egyik igen lényegesnek tartható jelensége volt az ún. szinkör. 1887 februárjában

Somogyi Károly kért engedélyt a városi hatóságtól a szinkör létesítésére, amikor az engedélyt megkapta, a terv megvalósításához egyedül látott hozzá. Ráth Mátyás pécsi fakereskedővel kötött szerződést az anyag biztosítására. A faanyag, az épület elkészítése és a világítás beszerelése több mint 3000 Ft-ba került. A tényleges munkát Klber helybeli ácsmester végezte. Az 1200 személyt befogadó szinkört május elejére készítette el a vállalkozó. Bizonyára nem tévedünk, ha megállapítjuk, hogy Somogyi Károly számára kifizetődő volt a szinkör építtetése, mert négy évvel később már párnáztatta a székeket, komoly átalakításokat eszközölt, ami abban is megnyilvánult, hogy a szinpadot bővítette annak érdekében, hogy a 75 főt is meghaladó nagy szegedi társulat is szerepelhessen a pécsi szinkörben. Abban az esetben, ha a látogatók száma és így a bevétel is a vártnál kevesebb volt, Somogyi a városi tanácshoz fordult anyagi támogatásért. Ez a segítség azonban általában igen csekély volt, amire vonatkozóan az egykorú napilapokban több utalást is találhatunk. 145/77

Az "új" szinkör elavulása, a várt bevételek és városi segélyek elmaradása felvetette a színház épülete sürgős fejlesztésének kérdését. Az elképzelés szerint vagy a régi kőszínház felújítása, vagy egy új kőszínház felépítése hozhat döntő fordulatot Pécs színházi életében. Ezek a kérdések az 1880-as évek

végén, illetve az 1890-es évek elején olyannyira előtérbe kerültek, hogy égető kérdéssé vált az új városi Nemzeti Színház felépítésének ügye. "Mikor a város képviselőtestülete megelégedte azokat a folytonos ütlegeteket, melyekkel a közönség előszóval, a sajtó meg nyomtatásban döngette, sürgetvén a közönség számára rendes téli színházat: a 90-es évek elején kiíratta a pályázatot a színház tervére, helyül jelölve ki a király-utczában /mai Kossuth Lajos utca/ levő régi katonai kórház telkét, mely felé - elég helytelenül - a közkivánság koncentrálódt". /46/78

Igy indult el a Pécsi Nemzeti Színház építésének ügye, amely azonban már egy új fejezetet nyitott meg városunk színháztörténetében.

IV.

A PÉCSI MAGYAR SZINJÁTSZÁS FELLENDÜLÉSÉNEK KORSZAKA

/1839-1895/

Dolgozatunk első részéből kitűnik, hogy az állandó magyar szinjátszás megteremtésére irányuló mozgalom a magyar nyelv műveléséért és a polgárosodásért vívott küzdelemnek milyen fontos mozzanata volt. A 30-as évektől kezdve a színház és a drámaügye irodalmunk egyik központi kérdésévé vált.

Szinészetünk fejlődését támogatta a Magyar Tudományos Akadémia azzal, hogy pályázatot tűzött ki a játékszini kérdések megoldására és eredeti magyar drámák írására. Gondoskodott a külföldi szépirodalom legjobb alkotásainak fordításáról is. Ez időtájt, de különösen a 40-es évektől vált ismertté a drámaírói nemzedék egyik jelentősebb írója: Szigligeti Ede.

Műveit nemcsak a fővárosi, hanem a vidéki vándortársulatok igazgatói is állandóan műsorra tűzték. Ugyanezt az analógiát tükrözi más vidéki városok repertoárja is. A "Szökött katona" c. darab épp annyira magában rejti a társadalmi mondanivalót - mint ahogy ezekre már korábban utaltunk a peleskei nótáriussal kapcsolatban. Ha az ösztönös realizmuson nem is jutott tul Szigligeti egyik-másik színműve, a Szökött katona mégis egy új

irány útját jelzi, hiszen a színpad festett világával szemben, a társadalmi élet egyik igen fontos mozzanatát ábrázolja.

Az 50-es évektől kezdve megnőtt a Nemzeti Színház szerepe, egyre erősebb hatást fejtett ki, központja lett a magyar színészetnek. Színpadtechnikai szempontból is jelentősebb alkotások kerültek színre, bár az előadott művek nem pótolhatták az eszmeiség elszegényedését, a társadalmi irányzatosság hiányát.

A 60-as években bemutatott darabok már azt jelzik, hogy drámairodalmunk lassan elmarad a társadalmi fejlődéstől, bár tovább él a vigjáték, a népszínmű és a történelmi tragédia.

Ez idő alatt a pécsi színpadon továbbra is Szigligeti alkotásai szerepelnek: a Liliomfi, Egri nők, Házassági három parancs. Katona Bánk bánjával első ízben 1858-ban találkozunk a pécsi színpadon. Bánk bánnal kapcsolatban a következőkre kell rámutatnunk:

"Bánk bán első előadásait a vidéki szintársulatok színlapjain kell keresnünk. Vahot Imre nem megbízható adatát, mely szerint 1826-ban Pécsen és 1828-ban Kassán játszották, tehát még a szerző életében, végképpen megcáfolták". /Vértessy Jenő: A magyar komédia. 260./

Eddigi kutatásaink eredményeképpen is ezt tapasztaltuk. Viszont Vértessy könyvében Bánk bán kolozsvári előadását 1834 szeptember 6. dátummal szerepelteti, holott Ferenczy

Zoltán a Kolozsvári színészet története c. munkájában Bánk bán kolozsvári előadását 1834 augusztus 30-i dátummal jelzi. /79/

E kitérő után térjünk vissza a drámairodalom területére. E téren fejlődést a 80-as években Csiky drámái hoznak, bár hatása a pécsi színpadon nem nagyon érződik.

Ezekben az években a pécsi műsorban visszaesést tapasztalunk. Ennek oka egyrészt az, hogy a színház épülete ekkor már nem volt a legjobb állapotban / a nézőtér padlózata kopott, a díszleteket javítani kellett / másrészt olyan művek kerültek bemutatásra, amelyek a közönség előtt már ismertek voltak. Ezen a Pécsi Figyelő krónikása sem tudott segíteni. "Ime Pécssett bukik meg a magyar szintársulat. Pártoljuk tehát a színészeket, járjunk el színházba, hiszen kötelességünk. Tegyük áldozatot nemzeti nyelvünk ügyéért". /80/

Természetesen egy-egy jutalomjáték kimagasló színészekkel / Jászai, Blaha / még vonzotta^a közönséget, ettől kezdve a társulatok igazgatói bármilyen műsort is hirdettek színlapjaikon a színházlátogatók száma megcsappant. A pécsi színpadon nem találkozunk az új romantikus írók darabjaival, viszont vissza-vissza térnek az olyan színművek, amelyek másodvirágzásukat élik. A közönség szívesebben nézte végig az olyan darabot, amely az számára a látványosságot, az érdekességet szolgáltatotta. A színművek tánc- és dalbetétei erre alkalmasnak bizo-

nyultak. A századvégi közönségnek nemcsak az izlése változott meg, változott a színészek játékszilusa, fejlődött a szinpad-technika, a színigazgatóknak központi problémája lett, hogy milyen új darabokkal tudjanak bemutatkozni. A századvégi pécsi azintársulat kevésbé tudja szinpadra hozni a feudális-kapitalista Magyarország bírálatát - ahogy ezt a fővárosban és nagyobb vidéki színházakban Csiky művei sugározzák. Társadalmi drámái közül a Proletárokat elsőként Szeged mutatja be a vidéki szinpadon /1880.III.4./, majd követi Győr városa. Pécssett az új színház felépítéséig /1895/ nem kerül bemutatásra. Különben is az itt előadott darabok a "konglomerátum" állapotát tükrözik, a színház, a műsor, híven kifejezi a polgárság műveltségbeli igényét.

A pécsi magyar színészet múlt századbeli történetének vizsgálatakor tehát külön kell foglalkoznunk az 1840-1895 közötti időszakokkal. Látszólag nagy időről van itt szó, amelyben a különböző történeti események különböző társadalmi hatást váltottak ki. E hatások különbözősége ellenére az általunk megállapított időszak egységesnek mondható, mert ez az a korszak, amikor Pécssett a külső és belső tényezők kedvező összehatásaként tényleges fejlődésnek indult és megerősödött a magyar színészet.

Az előzőekben részletesen foglalkoztunk a színház külső történetével. Ezt azért tartottuk szükségesnek, mert - főként a vándorszínészet korában - a színházépület megléte vagy hiánya nagymértékben befolyásolta a színházi életet, ezen belül szinte determinálta, hogy milyen társulat szerződött egy-egy városba,

ill. tartott ott előadásokat. A következőkben a kérdés lényegéről kell szólnunk, arról, hogy a külső tényezők mostohasága ellenére mik voltak azok a jelenségek, amelyek véleményünk szerint Pécs színházi életének fejlődését és megerősödését igazolják.

Mindenekelőtt abból kell kiindulnunk, hogy az általunk most tárgyalt időszak kezdetén, /1840 körül/ Pécs eléggé németajku város, bár a lakosság jórésze magyar. A németajkuságot az egykoru dokumentumok tanúsága szerint az mutatja, hogy aki ebben az időben Pécsen járt, az elsődlegesen a német hatást érezte. Ez véleményünk szerint főként annak tudható be, hogy a városi polgárság tehetősebb rétege a németiség köréből került ki, a magyarság viszont a fejlődő iparral kapcsolatban inkább az elszegényedő faluból a városba kerülő parasztságból adódott.

A német polgárság a város pénzügyeit is kézben tartotta, ezért a színházi életet is a németajkuság és a német szindarabok uralták. A német közönség főként a zenés darabokat kedvelte. Még az is előfordult, hogy egy-egy előadás felvonása közben zene- ill. dalbetétek hangzottak el. Az egykori hiradás szerint a legkedveltebb opera ebben az időben Bellini Norma-ja, amelynek első és második felvonása között a társulat egyik tagja hegedüversenyt adott. /47/81

A magunk részéről ezt a jelenséget természetesnek vesszük, mert Pécs zenei élete, a város lakóinak zenekedvelése igen régi eredetű. Már Várady Antal is irt Pécs zenei életéről: "Legelső és vezető város volt Pécs a művészet dolgában. A vártemplom zenészei

és koralistái már messze multban zenei várossá művelték Pécsét... és ez a művészetszeretet vetette meg alapját jókorán a színház kedvelésének is."/48/ 82

Az ekkori művelődési állapotok közelebbi ismeretét eredményezheti, ha megemlítjük, hogy a mult század harmincas éveiben már könyvkereskedés nyílt Pécsen Weidinger Alajos vezetésével, sőt öccse János 1843-ban szintén könyvkereskedéssel foglalkozott. 1848-ig ez* a két könyvkereskedő volt Pécsen. Ehhez a kérdéshez kapcsolódik, hogy 1832-ben hirlapok kiadására is kísérletek történtek. A Knezevich-féle nyomda tulajdonosa ebben az időben kap engedélyt a "Fünfkirchner Intelligenz-Wochenblatt" kiadására, erről azonban csak tudomásunk van, tudtunkkal egyetlen száma sem maradt fenn. 1848 április 5-én viszont megindult a "Pressfreie Flugblätter", amely május 12 után "Fünfkirchner Zeitung" címmel Neuwirth Ernő Adolf, a Verőcéről Pécsre került ujságíró kiadásában és szerkesztésében jelent meg./49/ 83

Az előzőkben már szöltünk a Nemzeti Kaszinó tevékenységéről. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez sem jelentette az egyetemes /német-magyar/ kultúra együttes gazdagodását, hiszen még azt sem tudták elérni, hogy az 1840-ben felépített színházba magyar társulatot szerződtessenek. A Kaszinó urai szívesen látogatták a német előadásokat, nekik mindegy volt, hogy kik játszanak, csak szórakozni akartak.

Országos mozgalomra, a magyar nyelv ügyének előtérbe kerülésére volt szükség ahhoz, hogy a magyar színészet ügye is előtérbe kerüljön. Ennek természetesen az országos mozgalom kibontakozásán kívül olyan előfeltételei is voltak, hogy a megjelenő magyar társulatok adjanak annyit, mint a német társulatok, sőt a jórészt németből fordított szindarabok magyar nyelven, a karzat közönségének érdeklődését felkeltve népszerűséget és kasszasikert eredményezve vigyék előbbre a magyar színészet ügyét. Ez ugyan csupán külső ok, amely mellett lényegesebb és mindenki által ismert komoly belső okok is hatottak, de megnyilvánulása miatt ennek felemlítését is szükségesnek tartottuk.

Az 1840-ben felépült Városi Színházban 1846-ig nem játszott magyar társulat. 1839-40-ben a Nemzeti Kázinó igazgatása alatt lévő társulat még az "Elefántos házban" játszott. Ez a már említett társulat jelentette - egyes szerzők szerint - Pécs zenei életének virágkorát. E megállapítást nem tehetjük teljesen magunkévá, mert hisz lényegesebbnek tartjuk Pécs zenei életében a komoly zene kialakulását és virágzását, ettől függetlenül a pécsi színészet történetében szinte fordulópontot jelent a múlt évszázad ötödik évtizedének kezdete.

A magyar társulat ekkor már igen változatos műsort biztosított nézőinek, játszott vigjátékokat, romantikus drámákat, és énekes bohózatokat, többek között játszott Bellini és Rossini operáit is. Ebből az időből szinlaptárunk 2. sz. melléklete tartalmaz egy olyan szinlapot, amely egyuttal az itt szereplő színészekről is számot ad.

Hogy ebben az időben mennyire jelentős volt a pécsi szintársulatok magyarnyelvű előadása, erre vonatkozólag idézzük a "Casinoi szini igazgatóság" Pécs város tanácsához intézett átiratát: "Minekutána Koronás fejedelmünk kegyelmessen a magyar nyelvnek diplomatikai álást adott volna, nem különben mult november hó 5-én /1839. évi/ Tekintetes Nemes Baranya Vármegye részéről tartatott Közgyűlésen a Magyar nyelvnek miképeni népszerűsítése felett tanácskozás tartatott volna, akkoriban Baranya Megyénk követelnek nem csak a honi nyelv iránt utasítást adatott, hanem azon föllül meghonosítására Igazgatóságunk alatt levő Magyar szini társaságnak pártoltatása is elfogadtatván, czélszerű rendeletek is tétettek.

Valamint hogy tehát tisztelt Megyénk a közjónak előmozdításában és honi nyelvünk kimivelődésében segédkezet nyujtani méltóztatott, szintugy meg vagyunk győződve benne, hogy a Tekintetes Tanács is annak előmozdítását kétszeres erővel eszközölni fogja.

Annak okáért tellyes tisztelettel megkérjük a Tekin-

tetes Tanácsot, minek utánna Pécs városának népes-
sége nagyobb résznint magyarul értene, de egyébb
aránt két ajku Szini Egyesület meg nem álhathna ki-
zárólag, méltóztatna Igazgatásunk alatt lévő Magyar
Szin Társaságnak jövendő esztendőkre itt maradását
megerősíteni." /50/ 84

Az egykoru színészet és színészélet közelebbi ismeretét eredményezi, ha ehelyütt idézzük annak a szerződésnek szövegét, amelyet az 1840/41. évi szini idényre szerződtetett tagok aláírtak és ezáltal tagjaivá váltak a "Magyar Szini Társaság"-nak: "Szerződés. Alulírtak jelen szerződésünk által megismerjük, és mindeneknek, kiket a' dolog most vagy jövendőben illetend, tudtokra adjuk, hogy mi a' mai alul irt napon és helyen e' következő szerződést kötöttük legyen:

1-ször Én ... szabad királyi Pécs Városában Te-
kintetes Nemes Baranya Vármegyétől pártolt, és a'
Nemzeti Casinói Igazgatása alatt lévő magyar szini
társasághoz ... olly képen magamat lekötöm, hogy
ezen társaságot f. 184...évi ... egész 184...évi
... napjáig semmi némü szin alatt nem csak el nem
hagyom, sőt a' színésztársaság számára készített
és annak igazgatósága által is megerősített törvé-
nyeknek' s az igazgatóság végzéseinek és rendelé-
seinek minden kifogás nélkül engedelmeskedvén a'
törvényekben kiszabott büntetéseknek magamat akként

alá vetem, hogy nem állván ellent személyes szabadságom, a' Tekintetes igazgatóság jelen kötelezéseimre a' szokott módokkal szoríttasson és időn kívül eltávozás esetére vissza is hozattasson, szóval, példás magam viselete által egész tehetségemet oda fordítandom, hogy a többször érdeklett igazgatóságnak becsületett, diszt, előmenetelt és hasznot szerezhessenek. Kikötöm másrésről azonban azt, hogy valamint havi fizetésemmel gazdálkodni akként tartozom, hogy előleges fizetésekre még csak számot se tarthassak, úgy viszont rendes fizetésemet pontosan szolgáltatassék ki.

2-szor Én pedig ... mint a' fen nevezett magyar színház igazgatóság Elnöke, biztosítom ... forint havi díjnak pontos fizetése ... felül.

Ha valamellyik szerződő fél ezen szerződést nem volna hajlandó folytatni, köteles a' másik félnek ... a' fen kiszabot határidő előtt felmondani, ide nem értvén, az olly különös eseteket, midőn az igazgatóság a' rossz maga viseletü tagot azonnal elbocsájtattja. Költ Pécssett..." /51/85

Természetesen többet tudunk erről az időről és a színészetéről, ha arról is szólunk, hogy kik voltak ebben az időszakban a Pécssett játszó társulat tagjai. /Erről egyébként már a hivatkozott Szinlaptár 2.sz.melléklete is számot ad./ Az 1839 október 28-án kelt szerződés 37 színész és 6 "hangász" nevét említi.

A színészek között szerepel Lendvay Márton, Erdős János, Farkas János, Almássy István, a színésznők között Lipcsey Klára, Komlóssyné, Erdős Jánosné stb. A színészek között szerepel érdekes módon a diszitó, a szabó, a cédulahordó, az inas és név nélkül ugyan, de a fodrász is. Az 1840/41. évi szerződésben a társulathoz szerződött Egresi Benjaminne, Éder Lujza, Udvarhelyi Sándor stb. ^{152/86}

Az előzőekben említettük azt a szerződést, amelyet 1840-ben a Kaszinó igazgatása alatt lévő társulattal a pécsi színészek jórésze kötött. Ebben a szerződésben szerepel az a kifejezés, hogy "a színésztársaság számára készített és annak igazgatósága által is megerősített törvényeknek ... kifogás nélkül engedelmeskedvén a törvényekben kiszabott büntetéseknél magamat alávetem". Annak érdekében, hogy az ebben a korban szokásos szabályokat jobban megismerhessük, a következőkben röviden ismertetni kívánjuk a Kassai Magyar Színésztársaság 1838/39. évi Törvényeit. Ez a szinte rendtartásnak tekinthető szabály a bevezető szakaszok után rendelkezik a játékról és szereposztásról, a próbákról és az előadásról, az öltözködésről és befejezésül "általános törvényeket" tartalmaz.

Az említett szabályzat első pontja a következő:
Minden Társaságnak rend a' lelke, melly nélkül sem

nem munkálkodhatik, sem munkálódásiban egybehang-
zás nem lehet. A' rend fentartására törvények szük-
ségesek, világosak, félre nem magyarázhatók, mellye-
ket a' társaságnak minden tagja köteles tudni.

A' Kassai színháznál behozott törvények az illető
tagok előtt felolvasván, minden kinek ha kíványa
leírás végett kiadatik, ne hogy magát azok nem tudá-
sával menthesse." /53/ 87

A harmadik szakasz szerint aki a törvények valame-
lyikét "áthágja", be fog vádoltatni, elítéltetni és
büntettetni.

A negyedik szakasz szerint: "Büntetés négyféle van:
kicsiny, közép, nagy 's rendkívüli. A kis büntetés
a' vétket elkövetett tag félhónapi fizetésének min-
den forintjától egy krajczár; a' közép, két krajczár;
a' nagy, hat krajczár; a' rendkívüli a' félhónapi
fizetésnek elvesztése, fenn maradván ezen felül az
Igazgatóság megfenyítése." /54/ 88

E bevezető rendelkezés után következnek a játékrend-
re és szereposztásra vonatkozó szabályok. Messze ve-
zetne bennünket ezeknek részletes ismertetése. Ezért
a vázlatos ismertetés mellett a 3.sz. mellékletben a
dokumentum teljes szövegét idézzük. E kor törvényei-
nek közelebbi megismerése érdekében e csupán példá-
lódzó felsorolásban megemlítjük, hogy szabályokat

találunk a játékrend készítésére vonatkozóan, a szereposztásra és annak szempontjaira, valamint arra is találunk utalást, hogy "Örök szerepek nem lesznek; az az: senkinek sem lesz valamely szerephez másokat kizáró joga, mert ez annyit tenne, mint a' kezdőket és gyengébb tehetségűeket még a próbatételtől is kizárni és egészen elnyomni." /55/83 Rendelkezést találunk arra is, hogy a színész havonként három nagy prózai szerepet köteles elvállalni, "versben írottat egyet, kis szerepeket pedig, a' szükség úgy hozván magával, még a' játék napján is." /56/90

A próbákkal és előadásokkal kapcsolatban szintén részletes rendelkezéseket találunk. Még a próbákról való elkészést is megemlíti a szabályzat, de ugyanígy találunk rendelkezéseket a színházi, és a színházon kívüli öltözködésre, a színházi kellékek tisztántartására, valamint "a' lábbeli tisztátlanságá"-ra. Az általános törvények között olyan rendelkezéseket is találunk, amelyek a színészek közötti együttműködésre, a színész és a nézők közötti kapcsolatokra is utalnak. Ugyanígy szó van a betegségek jelentéséről, az előadásról való távolmaradásról, valamint arról is, hogy "Ki 24 órára a városból jelentés és engedelem megnyerés nélkül eltávozik, rendkívüli büntetést fizetend. Ki az engedett időn túl kimarad, fizeti a' nagy büntetést, melly a' kimaradás ideje alatt naponként fog ismételtetni." /57/91

Igen érdekes a fenti törvényekben, hogy minden szabály után megállapítja, hogy a szabály ellen vétő milyen büntetésben részesül. Sőt ezen túlmenően arra is utal a szabályzat, hogy mi történnék akkor, ha valaki "az itt feljegyzetteknél nagyobb vétekbe esnék".

Természetesnek vehetjük, hogy a pécsi szintársulat az idézett törvények szellemében működött.

De nem csupán "törvények" biztosították a pécsi színészet fejlődését. Azt is meg kell említenünk, hogy ugyanebben az időben Kisfaludy Sándor, "a nagy költő, a színművészet lelkes barátja, mint a Füredi /Balatonfüredi/ színház felügyelője az ottani színházat az 1840. év nyári idényében több hetekre a pécsi magyar színtársaságnak ajánlotta fel, amit a Színi Igazgatóság kész örömmel fogadott." /58/ ⁹² Ez természetesen hatással volt a helyi szintársulat színvonalára is. Ugyanebben az időben a pécsi társulat Baján és Szabadkán játszott a "Pécsi Nemzeti Casino igazgatása alatt levő Magyar Színi Társaság" neve alatt.

A füredi "segítségnek", valamint a bajai és szabadkai előadásoknak a nemzeti színjátszás érdekeinek szolgálatán kívül egyéb okai is voltak. Ezek azokban a nehézségekben keresendő, amelyek a helyi

szinjátszás gátját képezték. Természetes ugyanis, hogy a korszellemnek megfelelően fejlődőben volt a magyar színjátszás ügye, de ugyanakkor ennek a magyar színjátszásnak igen komoly harcot kellett vívnia a hagyományokat ápoló és a polgárság által folyamatosan támogatott német színművészet és színeszet ellen. Ha csak azt az egyetlen körülményt vesszük figyelembe, hogy a magyar társulatok által játszott darabok jórésze németből "magyarított" darab volt, már logikusnak látszik az a következtetésünk, hogy a magyar nyelv használatával egyidejűleg tudva vagy akaratlanul azt a vonalat akarták továbbvinni, amit abban az időben a szinte hegemon német kultúra jelentett Pécsen és Baranyában.

Ezeknek a tényeknek tudható be, hogy Erdős János aligazgató színházi vezetése ellenére a magyar színtársulat helyzete egyre rosszabbodott. A pécsi lakosság ebben az időben az újonnan felépült Városi Színházat látogatta, amelyben viszont magyar társulatok ekkor még nem játszhattak. Az 1845-ös évre be is fejezte munkáját a magyar színtársulat. 1844 július 23-án még ezeket írja Pécsről Keserédesy Jonathán: "Télenként van színházunk - német, nyáron semilyen, hacsak valamelly magyar vándortársaság nem veszi fel néhány napra sátorát; ezidén azonban úgy véltük: hogy nyaranta is fogunk néhány műkedvelők

által előadandó magyar színművek látásában gyönyörködni; ez is elmaradt, pedig, mint értesülénk, A.P. aljegyző - kinek rendezése alatt a' télen Nagy Ignácznak "Tisztujítás"-a nagyszámu közönség előtt, és pedig tökéletes megelégedésünkre, a' miskolczi tűzkárvallottak részére adatott - Szigligetitől a' "Szökött katona"-t meg is hozatta, 's az aradi viz által károsultak felsegélésére ide Pécsre is el akarta szöktetni; de "Camilla" nem találkozott, 's így a' mükedvelők színi előadása egészen elmaradt: mint-ha bizony nem lehetett volna még egyszer restellatiót tartani, vagy a' "Fátyol titkai"-t fellebbenteni? 'sa'tb. Nőkben a' részvétlenség - férfiakban az állhatatlanság hiba!" /59/93

Hogy ezekben az években mennyire pangott a színházi élet Pécsen, arról az Életképek IV. kötetéből is értesülhetünk. A' magyar orvosok és természetvizsgálók hatodik nagygyűléséről szóló tudósításában a következőket olvashatjuk: "Aug. 12-én és a' következő napokon szakülések, a' lyceumépületben. Este színi-előadás. De kik által adatva? még nem tudjuk. Reményünk volt a' mükedvelő társaságot, két évi szünet után, ismét láthatni; azonban, mióta a' "szökött katona" és "éljen az egyenlőség" című darabok adatása megbukott - minden mozgalom megszűnt." /60/94

A magyar színészet megszűntével azonban megnőtt a közönségnek a zene és az opera iránti érdeklődése. Haas Mihály 1845-ben írt művében ezt írja: "A' hangáról mint művészetről legtöbbet mondhatunk; mert valóban ritka a' magyar földön azon város, mellyben annyira kedveltetnék a' hangászat, mint Pécssett." /61/35

A magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűléséről szóló már említett beszámoló is megemlékezik arról, hogy "este Pécssett a' szokott zeneestély a' nemzeti casinóban. ... körünkben több jeles műkedvelők találkoznak, köztük az európai hírű világtalan Weidinger és Amtmann urak; ez fuvolyán, az első fagoton remek." /62/96

A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy ugyanabban az időben, tehát 1845-ben a nyár folyamán Pécssett vendégszerepelt Kilényi Dávid operatársulata, amely egy Donizetti kétfelvonásos operával kedveskedett a pécsieknek. Ez Kilényi operatársulatának egyszersmind a fináléja is volt.

Kilényi Dávid távozása után Havi Mihály és Szabó József társigazgatók magyar társulata érkezett városunkba. Az ő vezetésük alatt 1846/47-ben először vette bérbe magyar társulat az állandó Városi Színházat. A társulat 40 főből, zenekara 16 személyből állt. A társulat tagjai voltak: Almássy István,

Bartók József, Benke Béla, Fekete János, Filippovics István, Follinusz János, Foltényi Vilmos, Futó Lajos, Gózon Imre, Hajós István, Hódi János, Jánosi Emil, Komáromy Sámuel, Kovács Sándor, Kovács János, Laczkó László, Szerdahelyi Kálmán, Temesvári Antal, Turcsányi Imre /sugó/, Záloni Ferenc, Benedekné, Erkelné, Foltényiné, Futóné, Goldstein Teréz, Havi Mihályné, Lukácsy Antónia, Turcsányiné, Böhm Gusztáv /karmester/. 163/97

A fentebb már vázoltak szerint ennek a társulatnak a néhány évi szünet után is komoly nehézségekkel kellett megküzdenie. A rendelkezésünkre álló adatok szerint a társulat ezeket a nehézségeket leküzdötte, mert tekintetbe vette azokat a társadalmi és gazdasági változásokat, amelyek művészeti vonatkozásban új követelményeket állítottak a színházak elé.

Műsorukon tulsulyban már nem a német szindarabok magyar fordításai szerepeltek, hanem legnagyobbbrészt eredeti magyar művet adtak elő. Műsorukon szerepelt Szigligetitől A zsidó, A rab, Egy szekrény rejtelve, Gaál Józseftől a Peleskei nótárius, Obernyik Károlytól az Örökség, Munkácsy Jánostól a Garabonciás diák, Vachott Imrétől a Farsangi iskola stb. Ettől kezdve a pécsi színpadon többnyire magyar szerzők műveivel találkozunk. A Garabonciás diák csak kezdeti lépés volt a kialakuló magyar műsor felé, a Peleskei nótárius

pedig már haladóbb gondolatokat tartalmaz, sőt a pécsi színpadon is ebben az időben jelent meg először a magyar táj ábrázolása, s a magyar pusztá világa, amikor felhangzott a színpadon ez a magyar dal: "Hortobágyi pusztán fúj a szél..." Nem tévedünk, ha arra is rámutatunk, hogy ennek, és a többi színpadon szereplő magyar dalnak 1848 előtt politikai jelentősége is volt. A dalok mondanivalója nem egyszer az egész magyar társadalom problémakomplexumát magában rejtette /társadalmi elnyomás, börtönzés stb./. A cenzura még működött, de egyre kevésbé tudta visszaszorítani a haladó gondolatokat.

Havi Mihály és Szabó József társulatának színlapjait a Színlaptár 3, 4, 5. sz. melléklete tartalmazza.

A társadalmi szervezkedés formái is /irodalom, színházépítés, színészet stb./ egyre inkább politikai tartalommal telítődtek meg. A pécsi magyar színészet ennek a társadalmi szervezkedésnek nemcsak tükrözője, hanem előkészítője is volt.

A márciusi forradalomban, illetve az ezt követő szabadságharcban a pécsiek is kivették részüket. Az események híre március 18-án érkezett meg városunkba.

Erről a szemtanú így írt: "Itt Pécsen Március 18-án kiálltatott ki a szabadság, s midőn másnap a Templomba mentünk 8 órakor hordatták körül város hajduja

által a Szabadságot, alkotmányt, s egyenlőséget
hirdető czédulák..." /64/ 98

A város vezetői még közgyűlésen hirdették ki az emlékezetes 12 pontot, de később szembefordultak a néppel, sőt az országgyűlési követek magatartása is erősen konzervatívvá vált, ami ebben a korban a klérus köztudottan komoly befolyásának tudható be. Ennek ellenére akadtak, akik haladó gondolkodásukkal a forradalom oldalára álltak. Ezek közül kiemelkedett Batthyány Kázmér, Perczel Mór és Majtényi József, Batthyány Kázmért április 22-én a megye főispánjává nevezték ki. Legfontosabb feladata a forradalmi vívmányok megőrzése volt, de ez nem ment zökkenőmentesen, mert Bécs mindent megtett atekintetben, hogy a nemzetiségeket szembefordítsa egymással. Ez nem is volt nehéz, mert a város lakossága nem volt egységes. A város 15.387 lakosa /65/ 99 között egyformán voltak magyarok, németek és délszlávok.

A szabadságharc bukását követő időszakban a város lakossága összetételének a képe megváltozott, még inkább tulsulyba került az iparral és kereskedelemmel foglalkozó német és délszláv lakosság.

A történelmi események a pécsi színészet történetének szükségszerű háttérét képezik. Az 1848-as forradalomban a pécsi szintársulat is kivette részét. Chiabay Pál 1848 április 6-án hazafias dalokkal kedveskedett a színházlátogatóknak. Arra kérte a városi tanácsot, hogy engedje meg a színházban az előadások megtartását. Vele egyidejűleg adta be kérelmét Csernits Ignác német igazgató is, és az engedélyt mindketten megkapták. ^{166/100}

Chiabay kéthónapos ~~szex~~szont töltött 1848-ban a tavaszi forradalmi időkben Pécsen. ^{167/101} Szinte természetesnek vehetjük, hogy többnyire magyar szerzők műveiből adott elő. /Pl. a Szinlaptár 6.sz. műsorának tanúsága szerint./ Hogy ez mennyire így volt, azt az egykoru szinlap /Szinlaptár 7.sz.melléklete/ is bizonyítja, amelyben azt találjuk, hogy "a Városi Színházban ... a jelenleg Pécsen működő szintársulat javára és pártolására számos zenekedvellő - hódolva a nemzetiség magasztos érzeteinek - szerencsések leendnek felvonás között a t.c. közönségnek a következő magyarszelleme dalokkal kedveskedni: 1./ Nemzeti dal Petőfi Sándortól. Zenéjét irta: Likl János. 2./ A beteg leány. Zenéje Egressy Bénitől. 3./ Szózat Vörösmartytól. Zenéje Egressy Bénitől."

Ennek az időszaknak jellemzőjeként azt is meg kell említenünk, hogy bár az önkényuralom korában a szellemi élet alig fejlődött, a haladó hagyományok ápolása íróinkra, költőinkre és színészeinkre hárult. Színészeink igazi öntudattal dolgoztak a nemzeti ellenállás szervezésében és ehhez példát 1848 tanulságaiból merítettek. Nem egy későbbi pécsi színigazgató harcolta végig a szabadságharcot, aki az elnyomás évtizedeiben éppen a szabadságharc korából merített példát. Ha a későbbi színigazgatók közül csupán Latabár Endre és Bogyó Alajos nevét említjük, illetve életművét tekintjük, fentebbi megállapításunk realitása azonnal nyilvánvalóvá válik.

A szabadságharc bukása azonban nemcsak politikai, de társadalmi változást is hozott a város struktúrájában. Ekkor indult el a szénbányászat növekedése, amely - úgy is mondhatnók - a pécsi ipar "modernizálódásának" kezdetét jelzi. Ezután sorra alakulnak a gyárak /Zsolnay gyár, Pezsgőgyár, Dohánygyár stb./. Az ipar fejlődésére kedvező hatást váltott ki, hogy a közelben megfelelő nyersanyag állt a gyárak rendelkezésére és ugyanakkor a környező falvak parasztjai olcsó munkaerőt biztosítottak. Ez eredményezi, hogy a kiegyezés után a város már ipari jelleget ölt, megváltozik a polgárság összetétele,

új munkásnegyedek épülnek, és mindez hatással van a kultúra és benne a színházi élet fejlődésére, illetve alakulására.

A pécsi színpad műsorpolitikájában az 1850-es években változás következett be. A történelmi helyzetnek megfelelően vidám darabok helyett inkább a történelmi tárgyú művek kerültek előtérbe. Ritka kivételt képez a Színlaptár 8.szám alatt közölt "táncos, énekes játék". Nehézséget okozott, hogy az elnyomás éveiben a reakció igen nagy éberséggel figyelte a színpadra kerülő műveket /ezért találjuk az egyes színlapokon a "Felsőbb engedelemmel" feliratot/, és a neki nem tetsző művek előadását intézményesen gátolta. Sokszor egy-egy darab előadásának engedélyét ahhoz kötötték, hogy Budán, illetve Pesten bemutatják-e. A cenzúra, illetve az engedélyezés szempontjából Pécs városa a soproni helytartótanácsához tartozott, amelynek vezetője Albrecht főherceg volt. Az előadásra szánt műsor jegyzékét hozzá kellett felküldeni, amely műsor a távolság miatt csak igen későn ért vissza városunkba. A távolság ellenére több színigazgatónk csikarta ki a "felsőbb engedelem" megadását. Ilyen volt pl. Latabár Endre, aki 1851-ben kereste fel városunkat. Az ő idejében Pécs polgármestere Iuzsewics László volt. Baranya megye cenzora magyarul terjesztette fel a kérelmeket, amelyekre a válasz német nyelven érkezett a cenzor-

hoz, illetve magyar szövegű kísézőlevelekkel a városhoz. Latabár Endre 1852-ben a soproni helytartótanácsához küldte az általa Pécssett előadásra szánt szindarabok jegyzékét engedélyezés végett. A jegyzékben foglalt 94 szindarab közül ezügybeni többszörös eljárása ellenére csak 19 darab színrehozására kapott engedélyt. Érdekes, hogy a nem engedélyezett 75 darab közül egynek az engedélyezése teljesen elmaradt, 74 szindarabra vonatkozóan pedig igazolást kértek Latabár Endrétől, hogy "vajon már Pesten színre került-e a mű". Amennyiben igen, úgy mint a cenzurán átment szindarabot, Pécssett is elő lehetett adni. Egyébként igen érdekes az is, hogy a helytartótanács milyen művek előadását - "mint ismeretlen szerző színművének színrehozatalát" - nem engedélyezte. Például a fent említett 74 szindarab között van Szigligeti Edének nyolc darabja, Vachott Imre négy, Egressy Béni három, Kisfaludy Károly és Katona József egy-egy műve. /68/ 102

Latabár társulata igen népes társulat volt. Erre példának hozhatjuk fel az 1851 április 21-éről, 27-éről, ill. május 18-áról szóló színlapot. /Színlaptár 9-11. szám./ Latabár együttese volt az első, amely már az Oertzen-féle színházban játszott. Együttesével hat éven keresztül minden évben meglátogatta városunkat. Társulatában szerepelt Dombi Ede, Ujházi Ede, Egressy Gábor és Krasznay Mihály.

A színházi idény ebben az időben novembertől márciusig tartott. Annak ellenére, hogy a helyárák igen magasak voltak /páholy 2.- Ft, zártszék 20 krajczár, karzati zártszék 16 krajczár stb./, a társulat anyagi nehézségekkel küzdött. Pedig hogyha az ebben az időben előadott darabokat nézzük, ezek a rendelkezésre álló legjobb szindarabok voltak. /Liliomfi, Romeo és Julia, Stuart Mária, a Peleskei nótárius, a Szökött katona stb./ Latabár 1852 évi szereplését a Szinlaptár 12,13. számai mutatják, a 14.számu szinlap azt mutatja, hogy Latabár nyáron is játszott, sőt igen jónevű színészekkel szerepelt Balatonfüreden.

Az 1852. évről még azt is el kell mondanunk, hogy ebben az időben a pécsi műkedvelők igen jelentős munkát fejtettek ki. Erről tanuskodik a szinlaptárban 15.szám alatt közölt szinlap, amely új színműről, nemes gesztusok soráról ad tanubizonytságot.

Latabár társulata egyébként 1856-ban is járt városunkban, erről a Janus Pannonius Muzeum gyűjteményéből a Szinlaptárban 16,17. szám alatt közölt, a kor szokása szerint selyemrenyomott, valamint a 18.sz. szinlap is tanuskodik.

1858/59-ben Molnár György színigazgató társulata játszott városunkban. Molnár György társulatának műsora már sokkal sokrétűbb és változatosabb, mint Latabár műsora. Erre vonatkozólag elég az 1859 március havi műsort felidézünk.

Március 1.	Álarcos bál
" 3.	Fogház
" 5.	Jegygyűrű
" 7.	Álarcos bál
" 10.	Moliere élete és halála
" 11.	Falusiak
" 12.	Sorell Ágnes
" 13.	Peleskei Nótárius
" 15.	Tücsök
" 16.	Elveszem a nőt
" 17.	Ritti
" 19.	Tékozló
" 20.	Marcia az ezred lánya
" 22.	Tiszaháti libácska - Legjobb az egyenes út
" 23.	Griseldis
" 24.	A mama
" 26.	Békési
" 28.	Ördögcséze
" 29.	Lecouvreur Adrianna
" 30.	Kalmár és tengerész
" 31.	IV. László

Ha az 1859 márciusi műsort az előző műsorokkal összehasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy az előadott darabok száma lényegesen szaporodott. Arra is rá kell mutatnunk, hogy ebben az idényben ismétlésre pl. csak a következő darabok kerültek: Bánk bán, Csalódások, Kérők, Liliomfi, Makrancos hölgy, Álarcos bál.

Igen érdekes annak hangsúlyozása, hogy Molnár György eme műsorpolitikája céltudatos védekezés volt az akkori német kulturhatás ellen.

Molnár György "Világos előtt" címmel megírta emlékiratait. E művében igen érdekes részleteket találunk pécsi vendégszerepléséről. Ez a visszaemlékezés egyuttal azt is megmutatja, hogy Latabár társulatának "előmunkálatai" után mennyire fellendült a színházi élet városunkban Molnár György társulatának közreműködése idején. Molnár többek között ezeket írta: "A pécsi kaszinó a három bemutató előadás után, amit sohasem tett egy szintársulattal sem, élén az elnökkel Majláth /az ország bírāja s a felsőház elnöke/ bankettet adott a szintársulatnak; a pompás kaszinói termek fényesen kivilágítottak, Rácz FABIÁN bandája huzta a csárdásokat s a tánczterem Baranya megye és Pécs válogatott társaságával telt meg, kik nyájas leereszkedéssel vegyültek a szerény, tartózkodó magaviseletű színésznők-színészek közzé." /68/ 103 Ugyancsak ő írja "Az előadások látogatása eddig Pécsen nem tapasztalt oly arányokat vett, hogy szombat és vasárnapokon a környékből szekereken tódult a közönség a színházba s alig lehetett a színház előtt a közlekedést fenntartani." /70/ 104

Molnár társulatának sikere nem véletlen, mert társulatában a kor legjobbnevű színészei szerepeltek.

Társulatához tartozott Odry Lehel, Prielle Kornélia, Váradi Antónia. Társulatában szerepelt továbbá Bényei István, Csiky György, Demjén Mihály, Gyöngyösi Pál, Ozorai Árpád, Pártényi József, Szántó Antal, Szép József, Takács Ödön, Tarnai Sándor, Timár János, Török István, Vasvári Kovács József, Várady Ferenc, Zádor Zoltán. A női szereplők között "Dobozy Lina, Fehér Karolin, Fehérváriné Anna, Feketéné Teréz, Gyöngyösiné Julia, Hetényiné Katalin, Horváthné Erzsébet, Mátray Mari, Molnárné Laura, Szaplanczai Ida, Szépné Laura, Takácsné Antónia, Timárné Róza, Váradyné Emilia" nevét kell megemlítenünk. A teljes szintársulathoz tartozott Váradi Antónia mint gyermekszereplő, Laczkó Gergely mint karmester, valamint két jelmezkészítő, egy fodrász két segéddel, hat díszítő, két színlaposztó, pénztáros, hat jegyszedő, két világosító és a színházi szolga.

A fenti szintársulathoz a Nemzeti Színháztól vendégszereplésre jött Pécsre Udvarhelyi Miklós, László József és Szeleczkey István zeneművész. A fentebbiek szerint Molnár György népes és ezenkívül nivós szintársulatot biztosított városunknak. Az egykoru feljegyzések szerint Molnár György egyike volt a legjelesebb színigazgatóknak. Még anyagi szempontból is jelentős eredményeket ért el. Műsorának biztos látogatottsága érdekében 18 előadásra szóló bérletet

bocsátott ki, amely Latabár társulatának helyáraihoz viszonyítva kedvezményesnek tekinthető. Természetes, hogy ilyen gazdasági és kedvező színházpolitika eredményeképpen Molnár György nem elégedett meg városunk szerény gazdasági lehetőségeivel.

Társulatát nemsokára továbbvitte, 1860-ban már a budai színházban találjuk. Rá egy évre színházat épített, amelynek homlokzatára a közismert "Hazafiság a nemzetiségnek" jelszó került. ^{171/105}

Itt kell megemlítenünk, hogy a hatvanas években a hazafias mozgalommal össze kell kötni a nemzeti kultúra előretörését is. Nemzeti művelődéstörténetünk egyik jelentős komponense a nemzeti színészet, benne a nagy, hazafias színészek /Prielle Kornélia stb./ játéka.

1860 tavaszán egy hónapig városunkban tartózkodott Reszler István társulata is. Reszler István kitűnő tenorista volt, az egykorú tudósítás szerint az "An der Wien"-ben tanult, Olaszországban járt tanulmányúton. Társulatának erőssége az operák előadásában rejlett. Kedvenc operái voltak a Sevillai borbély, Rigolettó, Bánk bán, Hunyadi László, Tell Vilmos és a Trubadur. Társulatának létszáma 35-40 körül mozgott. Mivel az 1860 tavaszi vendégszereplése során népszerűvé vált, 1860 év őszén újra visszajött városunkba. Az 1860/61-es színi évadban társulatának

tagjaként szerepelt "Szabó Amália, Váczi Vilma, Berzsenyi Károly és neje, Laczkó és neje, Zsirai Róza, Dezsy Zsiga, Jánosi Emil, Foltényi Vilmos, Prielle Péter, stb. Operai tagok voltak: Dalnoki Béni és neje, Láng Berta, Térey Antónia, Reszler István, Mezei Vilmos és Sanca Anna." A Molnár György idejében még csak vendégként szereplő Prielle Kornéliát Reszler a pécsi színpadra szerződtette.^{172/106}

Reszler társulatának bemutatkozása nem a legjobban sikerült az őszi bemutatkozó előadáson. Október 15-én került műsorra a Lammermori Lucia című 3 felvonásos opera. Ebben az operában a zenekar nagyon gyengén szerepelt és a közönség száma is megcsappant.

Bár Reszler műsora eléggé változatos volt, a közönség mégis többször kérte az igazgatót, hogy olyan műsort tüsszön színre, amely a színházlátogatóknak örömeire szolgálhat. Ugyanigy a kritika is igen meleg hangon szólt Reszler munkájáról és nagy elismeréssel nyilatkozott társulatáról, de arra is találunk utalást, hogy "ha az igazgató az árakat valamivel lejjebb szállítaná, akkor ő is elmondhatná, mint az előző társulat igazgatója, hogy a pécsi közönség jó volt." Ha már a kritikánál tartunk, idézzük az egykoru sajtó kritikájának egy részét.

"Hétfőn Dec. 10. Goócs javára, A porticii néma, opera 5 föl. Aubertól. Magáról a műről szólni,

szükségfölköttinek tartjuk... Térjünk át az előadásra. Ugy látszott, miszerint Dalnoki k. a.-nak /Elvira/ nem volt elég ideje szerepe teljes betanulására, mit abból következtetünk, hogy az első fölönásbani magándalában kissé ingadozott, holott nála a biztosságot megszoktuk, melylyel minden eddigi föllépésében olyannyira kitünt... Reszler /Masaniello/ ma igen helyén volt, és játéka, valamint éneke általában sikerültnek mondható; ma rendkívülileg tisztán intonált... A közönség a jutalmazott érdemeinek elismeréseül igen nagy számban jelent meg."/73/107 Egyébként ebben az időben a Pécsi Lapok minden száma tartalmazza a színház műsorát és igen gyakran találunk kritikát az előadott darabokról. Reszler társulatának egy plakátját a Színlaptárban 19.sz. alatt közölt képen mutatjuk be.

Reszler István társulatának működésével kapcsolatban feltétlenül meg kell említenünk Prielle Kornélia szerepét és játékát. Prielle Kornélia elismert színészi tehetségét itt most külön nem kívánjuk részletezni, inkább a pécsi tartózkodásával kapcsolatos eseményekről emlékezünk.

Reszler igazgató október közepétől szerződtette Prielle Kornéliát a pécsi színpadra, de a színésznő csupán kétheti késéssel kezdte meg fellépését.

A késés miatt a sajtó elégedetlenségét fejezte ki. Ugy látszik ugyanis, hogy a várva-várt színész nő megjelenése szenzációt keltett városunkban. Még mielőtt megérkezett volna, a sajtó ezeket írta:

"Prielle Kornélia asszony, ki Reszler ur társulatának szerződött tagja, még mindig késik. Mi gátolja a t. művésznőt Reszler ur iránti kötelezettségéről, nem tudhatjuk. - Ahhoz sem jogunk, sem pedig részünk - meg nem állhatjuk azonban, hogy csodálatunkat ne fejezzük ki afelett, miért Prielle Kornélia asszony egy bötüvel sem értesíti Reszler urat távollétéről és szándékáról. Sajnáljuk, hogy a művésznő erről megfeledkezett." /24/108

Talán a művésznő népszerűségét kívánta szolgálni az is, hogy itt-tartózkodása alatt többször volt problémája a pénzügyekkel. A városi közgyűlési jegyzőkönyvekben találunk arra utalást, hogy "Prielle Kornélia asszony 61 forint 51 krajcár adósság miatt neki meghagyatik 8 nap alatti megfizetés." /25/109 Ugy látszik a művésznő nem sietett kifizetni az összeget, mert ügye a Városi Kapitányság elé került. Más alkalommal ismét a pénzügyeivel voltak problémák. Ezt igazolja a következő feljegyzés: "Pécs szabad királyi város tekintetes tanácsának 1860. évi December 17-én 5741 számú kelt becses megkeresése folytán van szerencsém mellékelve a Prielle Kornélia nő asszonyságtól behajtott és átvett 10 forint illeték-

ről szóló nyugtát tisztelettel átküldeni. Cs.kir.
gyűjtő pénztáros. Pesten, 1861. január 9-én."/76/110

A Prielle Kornélia ellen emelt kifogásokat művészi játéka csakhamar elfeledtette a város lakosaival. Művészi sikere olyan magas fokon állt, hogy csak az elismerés hangján beszéltek róla. 1860 november 1-én lépett fel először a Cigány című népszínműben. Ettől kezdve nap-nap után, de főleg a cimszerepekben gyönyörködhettek a pécsiek játékában. Az egykoru sajtó szerint az egyfelvonásos vígjátékban is éppolyan művészi tökélyel szerepelt, mint a hosszabb lélegzetű alakításokban. Legnagyobb sikerét a december 6-án előadott és Jánosi Emil rendezésében színrehozott Kaméliás hölgyben érte el.

Arról, hogy Reszler István társulata mivel szórakoztatta Pécs város közönségét, számot ad a Pécsi Lapok című lap, amely időről-időre részletes tájékoztatást adott a színház műsoráról. Például az 1860. december 13-i számban találjuk a következő hét műsorát. E szerint a hét folyamán a következő darabok kerültek színre: Mártha, A szerencse gyermeke, Szép Juhászné, Belizár, Babérfa és koldusbot, Egy pohár víz.

Ugy látszik, hogy Reszler a legjobb darabokat 1860 végén adta elő, a következő évre már nem is maradt olyan darabja, ami közönségsikert jelentett volna.

"Reszler 1861-es játékával nem tudta többé a közönség pártfogását megnyerni" - ahogy a Pécsi Lapok írja. Reszler megígérte, hogy új bérletsorozatot bocsát ki és arra törekszik, hogy műsorát élvezetessé tegye. Az ígéretből azonban semmi sem lett. Olyan gyenge darabokat tűzött műsorra /A kétszarvú ember, a Hóhérlegény, a Moori vásár stb./, amelyekkel csupán a sajtó felháborodását váltotta ki, de a közönség pártfogását el nem nyerte. Igért új bérletsorozata sem felelt meg a várakozásnak: "Minduntalan bérletszünet és bérletszünet, s amikor a bérlet lejár, akkor megint fizethetünk, Reszler ur eljárása veszélyezteti a színészet ügyét. Mert tartani lehet attól, hogy a közönség belefárad az áldozathozásba." /77/441

Reszler távozása után 1861 nyarán a Mátray-Kovács színtársulat tartott négy előadást városunkban. Ekkor vendégszerepelt itt Lendvay és Szerdahelyi, de még az ő fellépésük sem volt elegendő ahhoz, hogy a társulat visszanyerje a pécsi közönség pártfogását és ezáltal anyagi haszonnal zárja vendégszereplését. A társulat egy hónap múltán deficitel távozott városunkból és anyagi helyzetükön csak úgy tudtak segíteni, hogy Szigetváron és környékén több előadást tartottak.

1861 szeptemberében újabb társulat érkezett városunkba. Pázmán Mihály szeptember 12-én jelent meg városunkban és ekkor kezdte meg vendéglőadásait. Műsorán a következő szindarabok szerepeltek:

II. Rákóczi Ferenc fogsága, Görgei, Alkotmány és szerelem, Honvédhuszárok és a Vörös sipkás. /78/112

Pázmán társulata egyike volt a legjobb vidéki társulatoknak. Ez Pécsen is éreztette hatását, mert minden előadása telt ház előtt zajlott le és ezenkívül a tervezett hat előadáson kívül még három előadásra itt tartották a társulatot. Pázmán Mihály szabadkai működéséről, társulatának tagjairól és pécsi művészeiről a 20. és 20/a. szám alatt közölt plakátok tanuskodnak.

Az ősz közepén Takács Adám igazgató társulata jött Pécsre. Takács kezdő színigazgató volt. Gyenge volt a társulata és gyenge volt, illetve elhanyagolt a színházépület. A lakosság nagyrésze ekkor már úgy járt színházba, hogy begöngyölte magát egy bundába és lábszákat huzott a lábára s előadás közben "szüntelenül táncolt, mintha a gyönyörűségtől nem fért volna a bőrébe". Ekkor ugyanis a színházat már nem lehetett befűteni. Ilyen színházépületben még jó műsorpolitikával sem lehetett sikert aratni. Ezért hiába tűzte műsorra a Fösvény, a Parlagi Jancsi, a Csikós, a Trubadur, a Molnár lánya, a Peleskei notárius című darabokat, a legjobb színészekkel, Hetényi Antóniával és Prielle Kornéliával, a társulat-

nak sem anyagi sem erkölcsi sikere nem volt.

A társulat munkájáról a Pécsi Lapok ismételt hirt adtak. ^{178/113} Takács szintársulatának tagjairól, néhány darabjáról ad számot a Szinlaptárban 21-24. szám alatt közölt szinlap.

1862 április 20-án Takács szintársulatával együtt Bajára távozott, de ott sem dicsekedhetett több eredménnyel, mint nálunk és így társulata lassan szétoszlott.

Ugyanebben az évben érkezett városunkba Supper Károly társulata. Az egykoru színházi napló a társulat két előadásáról tesz említést "Egy nő, aki az ablakon kiugrik", és "A Szép Marquisnő". E társulat oly rövid ideig tartózkodott városunkban, hogy bővebb anyagot működésére vonatkozólag nem találunk.

Supper távozása után Ujfalussy Sándor társulata jött városunkba, rövid ittléte után pedig 1863-tól 1865-ig Szigeti Imre társulata "kapta meg a játszási engedélyt". Szigeti társulata kitűnő erőkből állott. A színészek száma zenészek nélkül 65 volt, köztük találjuk Bényei István, Balla Béla, Eöry Gusztáv, Egyed István, Halmy Ferenc, Tamássy József, Pifkó Lina, Német Irma, Kántorné, Engelhardt Anna

és Ujházi Ede nevét. Szigeti nemcsak a színészeit, de a darabokat is nagyon megválogatta. Az előadott darabok között szerepel az Eljegyzés lámpafénynél, Szép Galathea, Szerelmi varázsital, Szép Heléna és az Ördög pilulái. Egy kevésbé ismert darab színlapját tartalmazza a Színlaptár 25. száma.

Itt kell megjegyeznünk, hogy Kolozsvár után Pécs volt az egyedüli vidéki város, ahol az Ördög pilulái című színművet először adták elő, s amelyet a Pest-budai színházban csaknem 120-szor adták elő.

Szigeti társulatának fő erőssége Ujházi Ede volt. Ujháziról ehelyütt, véleményünk szerint, nem szükséges külön méltatást írunk. Talán érdekes annak megemlítése, hogy Ujházi 1865 október 15-én vendégszereplésekor az előadott darab címe A pajkos diákok, amely a következő szereposztással ment: Fleck csizmatisztító - Zádor Antal, Széphangu Zoltán korcsmáros - Vizváry, Lizi - Fóthy Erzsébet, Frincke - Krecsányi Sarolta, Braut - Ponori Róza, Geier - Ujházy Ede. Az előadásról azért is meg kell emlékeznünk, mert a zenekart nem a társulathoz tartozó karmester /Allaga Géza/ vezényelte, hanem az itt állomásozó katonazenekar vezetője. Ujházy ebben az operettben az uzsorást játszotta. Amikor ahhoz a részhez ért "hogypénzét olvasni kezdte és azt énekelte, hogy huszonegy, huszonkettő, huszonhárom...

a karmesternek kiesett a taktusbot a kezéből és megilletődötten állott. A zenekar viszont tovább játszott. Ujházy és a karmester csak bámultak egymásra. Az előadás után a karmester bevallotta: Ich war nicht im Stande zu dirigieren." /80/114

Ujházy hálásan emlékezett vissza a közönség jóindulatára, amit az az első jutalomjáték alkalmával tanusított. "Történt pedig ez a dolog az én színipályám kezdetén, mikor is Pécssett vendégszereztem, ahol annakidején az a dicséretes szokás uralkodott a közönség körében, hogy a színészeknek jutalomjátéka alkalmával nyilvános gyűjtés folytán valami többé-kevésbé értékes ajándékkal kedveskedtek, amelyet az előadás idején abban a pillanatban, mikor a jutalmazandó a színpadra lépett, a babérkoszoruba kötve a zsinórpadról eresztettek le. Mondhatom, a pécsi közönség jóindulatát szerencsés voltam teljes mértékben birni és így bizony érdeklődéssel néztem eléje a jutalomestnek." /81/115

Emlékezetes lehetett Ujházy utolsó pécsi vendégszerplése is a Lengyel zsidó című darabban, hiszen amikor a színpadra lépett, óriási babérkoszorút nyújtottak fel neki és a koszoru szalagján ez állt: "A legnagyobb magyar művészek - pécsi tisztelői". /116/82/

Szigeti társulatát 1866 őszén új társulat váltotta fel. Ez a Bényei-Laczkó féle társulat volt. Bényei István színész volt, Laczkó Gergely pedig karnagy. Műsorukban többször szerepelt a Stuart Mária, A vén bakkancsos, A szép Galathea, Szentivánéji álom, Lear király, Orfeusz, Bánk bán, a Fösvény. Szintén kevésbé ismert darabok színlapját mutatjuk be a Színlaptár 26. számú képén.

1868-ban gyors egymásutánban Komáromy Sámuel, Szathmáry Károly és Kömüves Imre társulata időzik városunkban. Mindhárom együttes tehát igen rövid ideig szórakoztatta csak a színházlátogatókat.

Ugyanennek az évnek az őszén a Pécsi Lapok hasábjain vetődik fel először az állandó színügyi bizottság megalakításának gondolata. A pécsi lap ezeket írja: "Alakíttassék egy színügyi bizottság, amely teendőjét maga határozzandja meg, hogy milyen teljességű társulatot szerződtet. Ez a bizottság már a jövő idényben megkezdheti működését. Tagadhatatlan minépp nálunk időző színészek egyetlen társulata sem panaszkodhatik, hogy segélyben ne részesült volna. Vegyük fel a színügyet és ne tekintsük nemzetünk mostoha gyermekének. E szerény indítványunkra csupán az ügy iránti lelkesedés készítetett bennünket."

A Pécsi Lapok fent idézett javaslata nem elszíge-
telt jelenség a magyar kulturtörténetben. Ez az
időszak a kiegyezés korszaka, annak az 1867-es ki-
egyezésnek a korszaka, amely szinte külön irodalmat
és színházat alakított ki. Ekkor a kor szellemének
megfelelően eltűnt költészetünkben a tulzott haza-
fias vonás, nemzetünk is engedett a "nemzeti" jel-
legéből. Kisfaludy és Katona drámái csak néha je-
lennek meg a színlapokon, átadják helyüket Dumasnak,
Scribenek. Szigligeti hazafias alkotásai e korszak-
ban szinte ismeretlenek.

A fenti társadalmi és politikai helyzetben alakul
meg Pécsen a Színügyi bizottság, amelynek elnökekül
Krasznay Mihályt választották meg, aki ettől kezdve
sokat tett a pécsi színészetért.

1868 október 29-én Károlyi Lajos szintársulata ér-
kezett városunkba. Az igazgató a pécsi közönség ki-
elégítése érdekében a Budai Népszínház néhány tag-
ját is szerződtette. Három éven keresztül tartóz-
kodott itt; számos operát, drámát és színművet adott
elő. Feljegyezték társulatáról, hogy gazdag könyvtá-
ra és szép díszlettára volt. Ez - az egykoru fel-
jegyzés szerint - arról tanuskodik, hogy lépést tar-
tott a kor szellemével. Arról is vannak adataink,
hogy Károlyi a színészek között nagy fegyelmet tar-
tott, de nemcsak a színészeket fegyelmezte, hanem
a közönséget is figyelmeztette. Pl. a Pécsi Lapok

1868. évi 90. számában ezeket írta: "A színházban egy idő óta egyszerre két társulat szerepel. Az egyik a színpadon, a másik a földszinti nézők között, s ez utóbbi mindig iparkodik elvonni a közönség figyelmét a színpadtól. A közönségnek e kettős játék sehogyan sem tetszik. Márpedig a közönség párbeszédet nem a közönség soraiból akar hallani, hanem a színészekről." /84/118

Nyilván nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a közönség viselkedésének oka volt. Ez az előadott darab gyengeségében, vagy az előadás hiányosságaiban keresendő. Ezt az állításunkat erősíti meg az a színházi kritika, amely több mint száz évvel ezelőtt Károlyi műsorával, illetve egy előadott darabjával kapcsolatban a következőket írta: "1868. december 21-én adták elő a Grisette és a Nimpha, vagy a Vízivilág csodái című regényes operettet. Írta Feld és Kurmeyer. Valjon lehet-e annyi egymást folyton követő sok ostobaságot összehalmozni, mint itt láttunk? Mi a játékszínt szebb izlés, az erkölcsiség iskolájának, s emellett kellemes időtöltés körének tartjuk. Nem tudjuk, a t. színikazgató ur minek tartja? Igaz, az életben sok ostobaságot kell végignéznünk, de ennyit összehalmozva még soha sem láttunk, mint itt, volt víziisten, csirke és kappan, csuka, keszeg, harcsa, béka és rövidszoknyájú nimpha, ezek roppant sok ostobaságot vittek véghez, melyet

a közönség szálnalmas mosollyal nézett végig és várta türelmesen, hogy ez mit fog szülni. Ilyen ostobasággal telt valami a pesti kertben működő társulatok adatnék. Az igazgatónak csak annyit, ne igyekezzék a közönség türelmét mielőbb kizsákmányolni." /85/119

Szinte természetesnek vehetjük, hogy ilyen kritika után Károlyi és társulata elhagyta városunkat. A következő társulat Mannsberger Jakab társulata volt. Ez a társulat többek között a következő darabokat játszotta: a Párizsi élet, Bűvös vadász, Velencei kalmár, Peleskei nótárius, Othelló.

Mannsberger Jakab után 1872 februárjában Miklóssy Gyula igazgatása alatt új társulat játszott városunkban. Miklóssy Gyula egyik színlapját a Színlap-tár 27.számú fotómásolata mutatja be. A színlap - az eddigi gyakorlat szerint - a legjelentősebb színészek nevét is tartalmazza.

Néhány hónappal később pedig már Aradi Gerő lett a Városi Színház igazgatója. Érdekes, hogy szezonját az 1867-es idők után először ő kezdte meg Szigligeti Sztrájk című népszínművével. Színházi hirdetését a Színlap-tár 28., egy színlapját 29. száma alatt közöljük. Az egykoru hirdadások szemléltetésére idézzük Aradi színtársulatának névsorát is.

"A magyar színészet évkönyve" második évfolyamában ezeket találjuk:

"Aradi Gerő színtársulata. /Aradi Gerő született 1836-ban, iskoláit Szolnokon, Aradon és Pesten végzé. A színi pályára 1858-ban lépett Debreczenben, mint igazgató pedig 1864-ben kezdett működni. Jelenleg a pécsi színházat bírja./

Aradi Gerőné Tarján Liska, népszínmű- és operette-énekesnő. /1858./

Aradi Sándor, komikus. /1863./

Ardia Sándorné, komika. /A színészetnél született./

Aranyosi József. /1869./

Berényi Gyula.

Berzsenyi Julia, operette-énekesnő. /1866./

Gaál Sándor, apa és jellem. /1861./

Hahnel Károly, komikus. /1859./

Hahnelné-Szabó Ilka, szende. /1866./

Hillei Károly.

Hilleiné.

Jakab Lajos, jellemszin. /1859./

Jakabné-Ujfalusi Gizella, szende. /A színészetnél született./

Kondor József.

Kunos Antal.

Körösmezey Gusztáv, szerelmes. /1863./

Lázárffy Zsigmond.

Magyari-Hillam Helén, segédszínésznő.

Orsainé-Győri Katalin, szende. /1866./

Pécsi Leopoldina, sopran. /1868./

Prielle Péter, operette-énekes. /1855./

Priellené-Könczöl Luiza, szende. /1871./

Rzimeg Miksa, karmester.

Sántha István, másodapa. /1858./

Sántháné-Kőváry Veron, k. /1866./

Szilasi Berta, k.

Szinay /Weber/ Soma.

Szirmay Árpád, szeles. /1864./

Szirmayné-Lakrovics Teréz, komika. /1856./

Szombathelyi Béla, operette-buffo. /1869./

Szombathelyiné-Dániel Ida, sopran. /1868./

Váradi Miklós, másodszerelmes. /1867./

Varjuné-Maár Julia, szende. /1861./ ¹²⁰ 86/

Aradi társulata három évig tartózkodott városunkban, mellette 1873-74-ben Völgyi György társulatának nevével is találkozunk, de munkájukról, illetve működésükről lényeges adat nem maradt fenn. Talán tulságosan gyors volt városunk ipari és nemzetiségi fejlődése ebben az időszakban és ez a kultura területén abban is megmutatkozott, hogy igen erős volt a versenyfutás a Városi Színház elnyeréséért, illetőleg , hogy az egyes igazgatók helytelen műsorpolitikájuk, vagy kevésbé jó társulatuk miatt rövid itt-tartózkodás után kénytelenek voltak távozni.

Ezt az ürt kívánták kitölteni a műkedvelő előadások. Egy ilyen előadás plakátját közöljük Szinlap-tárunk 30. száma alatt.

1875 áprilisában Follinusz János társulatával, ugyanezen év decemberében Miklóssy Gyula társulatával, sőt ezt megelőzően Völgyi György társulatával is találkoztunk. Igen érdekes volt a színházigazgatóknak az a törekvése, hogy a színészek játékaival kapcsolatban a közönség véleményét is kikérte. Miklóssy Gyula pl. 10 aranyat tűzött ki azzal a céllal, hogy a közönség szavazata döntse el, ki a legjobb színész. A győztes művész ez alkalommal Kazaliczky Antal lett, aki a Fény árnyaiban Nyárai Béla szerepében tűnt fel.

1877 októberében Gerőfi Andor kapta meg a Városi Színházat. Társulata a színművészet összes ágát képviselte. Társulatának névsorából ki kell emelnünk Gerőfyné, Tolnayné, Szépné, Mezei, Balog, és Takácsi játékát.

A pécsi színházat 1878-79 telén a Színügyi bizottság "Csóka Sándornak ítélte oda". Csóka társulata

1878 november 2-án kezdte meg előadásait. A társulat tagjai között szerepelt "Csókáné Julia, Tőkés Emilia, Nagyné Mari, Bereznayné, Prielle Péterné, Ajtayné Teréz, Tolnayné Mari, Gyurkovits Matild stb."

A szintársulat karmestere Scherly Lajos volt, aki

operarészleteket és "jelesebb partitúrákat más és más énekesnővel hozott színre". Csóka társulatának fő erősségét az állandó vendégként szereplő Bogyó Alajos jelentette. Bogyó népszerűségét igazolja a Szinlaptárban 31.szám alatt közölt színlap is, amely "Bogyó ur mint vendég"-et propagálja. Mellette Csóka Prielle Kornéliát is megnyerte vendégszereplésre és a két művész "kellemes esteket szerzett a pécsieknek". A hála természetesen nem maradt el, a művésznőt például utolsó fellépésekor babérkoszorúval lepték meg.

Csóka jó társulatot szervezett, jó vendégművészeket szerepeltetett, mégis volt olyan nap, amikor üres ház előtt játszottak. A kritika ezért ez alkalommal nem a színészekről, hanem a közönségről irt elmarasztaló sorokat: "A közönség nem akar áldozni a nemzeti színészet oltárán. Nem tudni miért? Pécs nem pártolja a magyar színészetet. Nem igaz! Pedig a társulat megérdemli a pártfogást. Ha így megy tovább, megesik rajtunk a szégyenfolt, hogy a társulat itthagytja a várost és akkor igazán büszkélkedhetünk hazafiságunkkal." /87/ 121

Pedig Csóka társulatáról - a kor társulataihoz viszonyítva - jó kritikát mondhatunk. Játékrendjében többnyire megismételt darabok szerepeltek, a társulat létszáma 30 körül mozgott. Ilyen létszám

mellett, és a teljes létszám közreműködésével játszotta pl. a társulat 1880 márciusában Prielle Kornélia vendégjátékával - de felemelt helyárák mellett - a Kaméliás hölgyet. De sem a vendégjáték, sem az ugyanekkor kibocsátott kedvezményes bérletek nem hozták meg a kívánt eredményt. Ezért Csóka távozott és őt követően Károlyi Lajos vette bérbe a színházépületet, ami ekkor már nem a legjobb állapotban volt. A nézőtér padlózata kopott volt, a díszleteket javítani kellett stb. A Károlyi féle társulat szezonja sem volt sikeres. /A Károlyi társulat egy szinlapját közli a Szinlaptár 32. szám alatt./ A kitűnő darabokat, amiket adtak, csak kevés számú néző látogatta. Ekkor újra inkább a közönséget okozták egy-egy társulat kudarcával, nem pedig a társulatot vagy a színház rossz állapotát. Várady Ferenc pl. a következőket írja: "Szégyeljük magunkat magyarok lévén, mert nyelvünk terjesztésében, felvirágoztatásában, fáradozó nemzet napszámosai akár éhen is halhatnak miattunk. Ime Pécsett magyar városban bukik meg a magyar szintársulat... Pártoljuk tehát a színészeket, járjunk el színházba, hiszen kötelességünk. Tegyük áldozatot nemzeti nyelvünk ügyéért." /88/122

Hiába az ismert helyi szerző felhívása, - mivel a műsorpolitika nem változott - a közönség még gyéresebbé vált. Még az sem lendített a színház anyagi

helyzetén, amikor a budapesti Nemzeti Színház művészei közül Kassainé Jászai Marit kérték fel vendégművészként. Csupán Jászai Mari jutalomjátéka /Shakespeare: Vizkereszt, vagy amit akartok/ vonzott nagyobb számú közönséget a színházba.

Károlyi után ismét Bogyó Alajos lett a pécsi színház igazgatója. Bogyót vendégjátékai alapján kitűnő tenorénekesként ismerték a pécsiek. Amint említettük, először Szigeti Imre társulatában lépett fel. Nevéhez fűződik az első nagyobb szabású pécsi operatársulat megszervezése, amelyben a magánénekessel kívül 14 férfi és 14 nő énekelt. Bogyó társulatában szerepelt többek között a pesti operának Balázsné Bognár Vilma, valamint Gerecsné, Dálnokyné, Láng, Bokor és Fekete, valamennyien a kor kiváló énekesei. Még abból a színésznemzedékből származtak, akik iskoláikat a nagyhirű bécsi iskolának köszönhették. Hogy mennyire jelentős színészek szerepeltek Bogyó társulatában, arra az is rámutat, hogy milyen fellépési díjat kaptak a színészek. Balázsnénak havi 600, Dálnokynénak 300, Gerecsnének 400, Lángnak 500, Bokornak 150, Feketének 250 forint volt a díja. Bogyó Alajos bevételeit többek között ezek a magas kiadások teljesen felemésztették, úgyhogy erre a társulatra /amely egyébként Győrben megbukott/ még a vagyonát

is feláldozta. Pedig előadott operái ma is megállják helyüket. /A Sevillei borbély, Bánk bán, Hunyadi László, Tell Vilmos, Trubadur, Lammermoori Lucia, Rigolettó stb./ Az operák közül a Pécsi Figyelő különösen a Trubadur előadását dicsérte, de megemlékezett a Lammermoori Lucia, a Bánk bán és a Hunyadi László című opera előadásáról is. Legutóbbi Balázsné Bodnár Vilma jutalomjátéka volt. A színügyi bizottság a művésznőt ezüst virágtálccával és hatszemélyes ezüst teakészlettel ajándékozta meg. Az ajándékok mellett ott volt a babérkoszoru is a következő felirattal: "Balázsné Bognár Vilmának, ünnepelt művésznőnek tisztelőitől. Pécs, 1882. március 16-án."

Ha Bogyó társulatának munkáját összegezni akarjuk, működését saját szavaival jellemezhetjük a leghitelesebben: "Nem a szavak, nem is az ígéretek, hanem a tettek után mérik az embert." Bogyónak sikerült olyan operatársulatot összekovácsolnia, amely magasszintű operaelőadások élvezetében részesítette a közönséget. Ebben az időben más magyar vidéki város ilyen operatársulattal és ilyen előadásokkal nem dicsekedhetett. A kitűnő társulat ellenére néhány apróbb hibát is feljegyzett a színháztörténet. Bogyónak például nagy szüksége lett volna egy rutinos karmesterre, mert az operákban teljesen járattalan kórust neki kellett betanítania.

1882 őszén Bogyó társulatának híres operái már el is maradtak. Az 1883-as tavaszi műsor sem volt vonzó. Az igen gyenge előadások a közönséget elidegenítették a színháztól. Az érdeklődés még némileg megmaradt, mert amikor 1883 januárjában a pesti Nemzeti Színház művésze, Ujházy Ede lépett fel, akkor vendégszereplése iránt még meleg érdeklődést mutattak a pécsiek, a színház látogatottsága ettől függetlenül, illetve ezen az előadáson kívül azonban mindinkább csökkent. Ez érthető is, hisz Bogyó tavaszi idénye már csak ígéretekből állott. Szinlapján huszonkét dráma és hat operett előadását ígérte. Ebben benne volt az is, hogy a párizsi, bécsi, illetve a pesti színházak repertoárjának legújabb darabjait adja elő; az igazság az volt, hogy a huszonnyolcból tíz előadást tartott meg. Ennek a legfőbb oka, hogy Bogyó a magas szerzői díjat már nem tudta kifizetni. Operett társulata is hanyatlásnak indult, úgyhogy Bogyó hamarosan eltávozott Pécsről.

A következő igazgató, Aradi Gerő, 1883 október 13-án kezdte meg működését. Amint azt előbb már szintén említettük, egy évtizeddel előbb már ittjárt városunkban és mintegy három évig működött a pécsiek megalégedésére. Aradi Gerő érdeme, hogy olyan alkotásokat mutatott be, amelyeket Pécsen addig nem hoztak színre. Így pl. színre került többek közt a

Fedóra, Koldus diák, Olivette lakodalma, Sárga csikó, Tót leány. Társulatának kiválósága az Arányi házaspár volt. Aradi Gerő igazgatósága azirt is jelentős Pécs színháztörténetében, mert az ő idejében járt Pécs falai között Blaha Lujza. Erről az eseményről így számolt be a korabeli lap: "Thália templomát megszállta a dal muzsája, Blaha Lujza képében. Az előadások, amelyekben a nagy művésznő vendégszerepelt, valóságos ünnepéllé emelkedtek, s annyi gyönyörűséget szereztek a közönségnek, amelyek mindenkor megtöltik a házat, hogy hosszú időn át emlékezetesek maradjanak... A három előadásra mind elkapkodták a kétszeresnél is magasabb árra emelkedett jegyeket. A pénztár ostromnak volt kitéve. Másnap a rendőrséget kellett igénybevenni, hogy baj ne legyen a pénztárnál." ^{189/123}

Aradi 1884 áprilisában fejezte be szezonzát. A közönség a társulattal meg volt elégedve, Aradi azonban 4.000 forint veszteséggel távozott városunkból, nyáron Debrecenben, Kassán és Budapesten játszott, de anyagi okok miatt csökkentett és gyöngé társulattal érkezett vissza 1884 őszén. Hiába emelte fel a helyárat, pénzügyi helyzetén javítani nem tudott, viszont a közönség sorai tovább ritkultak. Aradi a következő idényre már pályázatot sem nyújtott be.

A következő igazgató, Mészáros Kálmán, félig eladósodva, pénz nélkül jött városunkba, ahol igen rossz

állapotban lévő elhanyagolt színház várta. Egy későbbi hiradás erről a korról ezeket írta:

"1886-ban játszik utoljára a régi színházban Mé-
száros Kálmán társulata. A színház oly rozzant
állapotban volt, hogy a nézőtéren néha több pat-
kány volt, mint közönség." ¹²⁴/₉₀ Ehhez járult, hogy
a hitelezők is megtámadták a színház kasszáját, az
igazgató a szezon második hónapjában már színház-
jegyekkel fizette ki színészeit, akik ezeket a je-
gyeket féláron adták tovább. Ennek az lett a követ-
kezménye, hogy a társulat felbomlott. A pécsi pol-
gárok nemeslelkűségét mutatja azonban az a tény,
hogy a Színügyi Bizottság látva a színészek hely-
zetét, gyűjtést rendezett a városban, és "az össze-
gyűlt alamizsnát kiosztották a társulat tagjai kö-
zött." Elég sötét képet mutatott az akkori szín-
ügyi állapotokról a színház, amikor Krasznay Mihály
a zeneteremben kiosztotta a segélyt. Olyan nagy volt
a nyomor és az elkeseredés, hogy a társulat jellem-
színésze hangos zokogásban tört ki "a meggyalázott
művészi önérzet kényszerhatása alatt". ¹²⁵/₉₁ Ez volt
az utolsó szezon a Városi Színházban. A színházat
elavultsága miatt többé már nem is használhatták.

Szinte átmenetet képez Pécs színháztörténetének új
korszakához az az évtized, amely szinte színház nél-
kül telt el városunkban és amelynek végén létrejött
a Pécsi Nemzeti Színház, amely épületnek a megjele-

nése olyan korszakot nyitott meg a város színház-történetében, de ennek taglalása meghaladná e dolgozat kereteit, mert nemcsak a színház történetének problematikáját kellene felvetni, hanem szükséges lenne azoknak a gazdasági és társadalmi hatásoknak az eddiginél behatóbb vizsgálata is, amelyek az új korszakot jellemezték.

Ha a fentebb jelzett átmeneti korszakot nézzük, színházépület nélkül is történt néhány jelentős esemény tárgyunk vonatkozásában. 1887 májusában Somogyi Károly színházigazgató előadásokat kezd a mai Dischka Győző utcai színház-arányában. Ebben az épületben nyolc éven keresztül szórakoztatta pécsi tisztelőit. Somogyi társulatát nagyon megszerették. Társulatában nem szerepeltek kimagasló alakok, de azért többnyire tehetségesek voltak. Somogyi idejében is szerepelt városunkban Blaha Lujza, aki távozásakor azt mondta, hogy városunkba csak akkor jön, "ha az első gyorsvonat megindul Budapest és Pécs között".

Somogyi minden évben új műsorral kedveskedett nézőinek. Mégis ki kell emelnünk a Nebántsvirág-ot, amely egyaránt az igazgató és a közönség kedvenc száma volt. Előadta még többek között a következő darabokat: Pipacsósz, Válás után, Cifra Juci stb.

Igen érdekes, és talán sikerének egyik titka, hogy mérsékelt helyárai voltak. Csupán néhány darabot adott elő magasabb helyárral. Ilyenek voltak az Aranyember, a Cigánybáró, Faust, Hamlet, Figaró házassága.

A kor gazdasági problémái azonban Somogyit sem hagyták érintetlenül. A többi igazgatóhoz hasonlóan ő is komoly anyagi gondokkal küzdött. Csaknem minden évben kérte a tanács pénzbeli segítségét, amint erre a városi közgyűlési jegyzőkönyv adatai is utalnak.

Somogyi legnagyobb sikerét 1891 nyarán érte el. Ehhez a sikerhez hozzájárult társulatának nagy létszáma és diszletei. A társulat létszáma 70 körül mozgott, 16 zenésze és 18 tagból álló segéd-személyzete volt. Válogatott darabjai között a legjobbak szerepeltek, a Nagymama, a Huszárszerelm, Virágfakadás stb., sőt a jó darabokat jó és közkedvelt művészek adták elő. Itt szerepelt a nyári idényben a Pesti Nemzeti Színház kiemelkedő művésze, Pálmay Ilka, Márkus Emilia és Prielle Kornélia. Prielle Kornélia pályája alatt sokszor megfordult városunkban. Talán jelképes volt, hogy nyugdíjbavonulása előtt Pécssett lépett fel utoljára. A nagy művésznőt a pécsi közönség így bucsuz-

tatta: "Eljött bucsuzni, otthagyja dicsőségét, könnyét, a szinpadot. Nem lesznek többé virágok, s az égi harmat magát szivja fel. Bucsuzni is a virágfakasztó tavaszi hónapban jár. Látjuk mosolygó szemét könnybelábadni, finom ajka megremeg, hogy suttogva mondja: százszor jobban fáj ez nekem, mint Önöknek." ¹²⁶192/

Somogyi 1892-es évadja az eddigi gyakorlatnak felelt meg. Talán kiemelhetjük, hogy ebben az évben adta elő a Parasztbecsületet, amelynek csupán a szerzői jogdíja 1000 forint volt. A következő évben is a legujabb és mondhatnók legrangosabb darabokat hozta színre. Ha összegezni akarjuk Somogyi Károly szinigazgatását, megállapíthatjuk, hogy 8 évi munkája sokat lendített Pécs kulturáján. Sőt, arra is rá kell mutatnunk, hogy Somogyi Károly társulata, az ő korában bekövetkezett színházi fellendülés tette lehetővé, sőt tette érdekeltté a város lakosságát abban, hogy a társulat a deszkabódéból egy állandó épületbe költözhessen. 1895. október 5-én nyílt meg Thália ma is álló pécsi temploma, a Pécsi Nemzeti Színház és ezzel a dátummal lezárul a pécsi magyar színészet egy igen jelentős korszaka. Természetes, hogy a fenti dátum egy korszak befejezte mellett új korszakot nyitott meg, amelynek alapjai az ebben a dolgozatban kifejtettekben keresendők.

BEFEJEZÉS

Amikor e dolgozat befejezéseképpen a tárgyalta korszakot jellemezni kívánjuk, akkor mindenekelőtt arra a kérdésre kell felelnünk, hogy a pécsi színészet története hogyan illeszkedik bele a kor nemzeti, színházi, színészi történetébe. Véleményünk szerint az általunk vázolt rövid összefoglalás, a maga nehezen összeszabványászott tényadataival, meggyőzően bizonyítja, hogy városunk e vonatkozásban sem maradt el a kor kívánalmai mögött. Kétségtelen, hogy sajátos gazdasági és nemzetiségi helyzete, a gazdasági és nemzetiségi ellentétek bizonyos vonatkozásban gátját képezték a pécsi színészet fejlődésének. De ez a gát sokszor önmaga ellentétébe csapott át, amikor a gazdasági vagy a nemzeti versengés éppen kedvező hatással volt a színészet fejlődésére. Az is természetes, hogy a korszakának megfelelő állandó igazgatócsere is hozott eredményt. Mindegyik igazgató tul kívánt tenni a másikon, versengés volt a színház megszerzéséért, a színészek megnyeréséért és a közönség kegyeinek elnyeréséért. Mindegyik igazgató tanult az előző hibáiból, botlásaiból és fel kívánta használni az előző igazgató erényeit. Ez a verseny - amely a kor gazdasági és társadalmi strukturájának is megfelel - természetesen befolyást gyakorolt Pécs színházi történetére. Természetesnek tarthatjuk azt is, hogy ebben

az időszakban ez a verseny különösen pozitív irányban hatott. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a tárgyalt kort nemzetünk öntudatra ébredése jellemzi, sőt az ezzel kapcsolatos kulturális fejlődés meghatározó jellegű volt, a kultúra megjelenésének és fejlődésének bármely formája, így pl. a nemzeti színjátszás, benne Pécs színháztörténete minden vonatkozásában pozitívan értékelhető.

JEGYZETEK

- /1/ Pukánszky Kádár Jolán: A Nemzeti Színház százéves története. Bp. 1940. I.köt. 2. p.
- /2/ Hegedüs G. - Pukánszky Kádár Jolán - Staud G.: A szinfalak között. Bp. 1967. 158-159. p.
- /3/ Pukánszky A Nemzeti Színház ... I.köt. 7-8. p.
- /4/ Czeizel János: Kazinczy Ferenc és a nemzeti színészet. Egyetemes Philológiai Közlöny 1906. 126. p.
- /5/ Révay: Vál. irod. tanulmányok Bp. 12. p.
- /6/ Czeizel János: i.m. Egyetemes Philológiai Közlöny 1906. 128. p.
- /7/ U.o. 129. p.
- /8/ Pukánszky Kádár Jolán: Hivatásos színjátszók első előadásai. Irod. Tört. Közl. 1940. 347. p.
- /9/ Bayer: A Nemzeti Játékszin története Bp. 1887. 439. p.
- /10/ Pukánszky: A Nemzeti Színház ... 27. p.
- /11/ Bayer: i.m. 440. p.
- /12/ Vértessy Jenő: A magyar romantikus dráma. 1837-1850. Bp. 1913. 19. p.
- /13/ Bayer: Shakespeare drámái hazánkban. I-II. köt. Bp. 1909. 186. p.
- /14/ Bayer: Schiller drámái a régi magyar színpadon és az irodalomban. Bp. 1912. 52. p.
- /15/ Bayer: Schiller drámái ... 49. p.
- /16/ Bayer: Schiller drámái ... 108. p.
- /17/ Bayer: Shakespeare drámái ... 187. p.
- /18/ Pukánszky: A Nemzeti Színház ... 30. p.

- /19/ Ferenczy Zoltán: A kolozsvári színészet és színház története. Kolozsvár 1897. 314. p.
- /20/ U.o. 314. p.
- /21/ U.o. 315. p.
- /22/ Pukánszky: A Nemzeti Színház ... története. 31. p.
- /23/ Bayer: A Nemzeti Játékszin története. 567. p.
- /24/ Vértessy: i.m. 63. p.
- /25/ Naményi Lajos: A nagyváradai színészet története. 1898. 55. p.
- /26/ id.Szinnyei József: A kolozsvári színészet története. Komárom. 1889. 167. p.
- /27/ Pukánszky: A Nemzeti Színház ... I.köt. 15-16. p.
- /28/ Játékszini Koszoru. Szerk. Könyves Máté. 2. kiad. Pest 1836. 58. p.
- /29/ Bayer József: A Nemzeti Játékszin története. Bp. 1887. I. köt. 50. p.
- /30/ Baranya multja és jelenje. Szerk. Várady Ferencz. Pécs 1896. I.köt. 445. p.
- /31/ Magyar színháztörténet. Szerk. Hont Ferenc. Bp. 1962. 111 p. - Balog István működéséről a legújabb irodalomban részletesebben Haraszty Árpádné foglalkozott. /Balog István hagyatéka a Színháztörténeti Múzeumban. Bp. 1957. - Színháztörténeti Füzetek 5. sz./
- /32/ Bayer i.m. I. köt. 555. és 558. p. - Hernády Ferenc: Adattár a pécsi magyar színjátszás kezdeteihez. Pécs-Bp. 1960. - Klly. a Janus Pannonius Múzeum 1959. évi évkönyvéből. 1. p.

- /33/ Városi Közgyűlési Jegyzőkönyv. 1819: 117.sz.
Pécsi Levéltár.
- /34/ Ld. Magyar játékszini zseb-könyvetske ... Szé-
kes-fehérvár 1821.
- /35/ Hazai és Külföldi Tudósítások. Bp. 1821. I.köt.
2.sz. 10. p.
- /36/ Hernády i.m. 1. p.
- /37/ Pécsi Napló, 1895. október 5.-i szám.
- /38/ Allgemeine Theaterzeitung. Wien 1824. 84.sz.
- /39/ Magyar Színművészeti Lexikon. Szerk. Schöpflin
Aladár. Bp. III.köt. 294. p.
- /40/ Hernády i.m. 4. p.
- /41/ Déryné naplója. Bp. 1900. II.köt. 42. p.
- /42/ Városi Közgyűlési Jegyzőkönyv. 1828:2518.
Pécsi Levéltár. - Ld. még Kardos Emilia:
A pécsi német sajtó és színészet története.
Pécs 1932. 124-125. p.
- /43/ Kardos i.m. 42. p.
- /44/ Kardos i.m. 43-44. p.
- /45/ Bayer i.m. I.köt. 461. p.
- /46/ Játékszini Koszoru. 1836. 62-63. p.
- /47/ Bayer i.m. 561. p. /I.köt./
- /48/ Ld. Kardos i.m. 45-48. p.
- /49/ Hernády i.m. 7. lapján találunk erre vonatkozó
utalast.
- /50/ Hernády i.m. 8. p.
- /51/ Hernády i.m. 1. p.
- /52/ Kardos i.m. 49. p.
- /53/ Bayer i.m. I.köt. 586. p.

- /54/ Koszits Ákos: A pécsi első magyar szintársulat.
/A Pécsi Nemzeti Casino évkönyve 1938./ Pécs
1939. 21-37. p.
- /55/ Pukánszky: i.m. 29. p.
- /56/ Hont Ferenc: Magyar Színháztörténet. Bp. 1962.
112. p.
- /57/ Vértessy: i.m. 252. p.
- /58/ Hont Ferenc: i.m. 151. p.
- /59/ Kolta Virgil: Győr színészete. Győr. 1890. 4. p.
- /60/ Váli Béla: Az aradi színészet története.
Bp. 1889. 16. p.
- /61/ Hegyi Tibor: A debreceni színészet története.
Balassagyarmat. 1939. 36. p.
- /62/ Hont Ferenc: i.m. 119. p.
- /63/ Hont Ferenc: i.m. 177. p.
- /64/ Országos Levéltár, Bp. 1815:1259. t.szám.
- /65/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1829:1814.
Baranyamegyei Levéltár.
- /66/ Id. pl. Várady Ferencz: Baranya multja és jelen-
je. Pécs 1896. c. mű I.köt. 446.lapját.
- /67/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1839:626. Baranya-
megyei Levéltár.
- /68/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1839:626. Baranya-
megyei Levéltár.
- /69/ Várady i.m. I.köt.446. p.
- /70/ Honművész 1840. május 7.
- /71/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1848:2443. Baranya-
megyei Levéltár.

- /72/ Honművész 1840. II. 680. p.
- /73/ Pécsi Napló, 1895. október 5.
- /74/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1861:29. Baranya-
megyei Levéltár.
- /75/ Pécsi Lapok, 1868. 99. szám.
- /76/ Dunántul, 1928. január 29.
- /77/ Pl. Pécsi Hírlap, 1887. május 27.
- /78/ Várady i.m. I.köt. 448. p.
- /79/ Ferenczy: i.m. 332. p.
- /80/ Pécsi Figyelő. 1880. nov. 20.
- /81/ Birkás Géza: A régi Pécs külföldi utleírások
alapján. Pécs 1938. 14. p.
- /82/ Várady Antal: A pécsi színészet történetéből.
= A "Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület" Erte-
sitője. 1909. szept. 110-111. p.
- /83/ Hernády Ferenc: A pécsi Tárogató két száma.
/Közlemények a Pécsi Egyetemi Könyvtárból.
Új sorozat 1.sz./ Pécs 1958. 3. p.
- /84/ Ld. Koszits Ákos: A pécsi első magyar szintársu-
lat. A Pécsi Nemzeti Casino Évkönyve 1938. Pécs
1939. 31. p.
- /85/ Koszits Ákos i.m. 32. p.
- /86/ Koszits Ákos i.m. 24, 25 és 31. p.
- /87/ Ld. "A Kassai Magyar Színésztársaság Törvényei.
1838-ik - 1839-ik Évre. - Az eredeti kézirat
után. - Beküldte Klestinszky László. - Magyar
színészek és színésznők életrajzai. Adat- emlék-
és színműtár. Szerk. Báthory Romancsik Mihály.
I.köt. Kassa 1883. 30-36. p.

- /88/ I.m. 4. pont 30. p.
- /89/ I.m. 11. pont 31. p.
- /90/ I.m. 12. pont 31. p.
- /91/ I.m. 52. pont 35. p.
- /92/ Koszits Ákos i.m. 33. p.
- /93/ Életképek. Szerk. kiad. Frankenburg Adolf.
II.köt. 1844. 152. p.
- /94/ Életképek. IV.köt. 1845. 163. p.
- /95/ Baranya. Emlékirat. Szerk. Haas Mihály.
Pécs 1845. 78. p.
- /96/ Életképek. IV.köt. 1845. 164. p.
- /97/ Pécsi Napló, 1895. okt. 5.
- /98/ Kelemen kanonok naplója. Kézirat a Pécsi Egye-
temi Könyvtárban.
- /99/ Fényes Elek: Magyarország statisztikája. Pest
1842. I.köt. 44. p.
- /100/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1848:2232. Ba-
ranyamegyei Levéltár.
- /101/ Városi közgyűlési jegyzőkönyv, 1848:2243. Ba-
ranyamegyei Levéltár.
- /102/ Dunántul, 1926. ápr. 4.
- /103/ Molnár György: Világos előtt. Szabadka 1880.
251. p.
- /104/ Molnár i.m. 251-252. p.
- /105/ Magyar Színművészeti Lexikon, III.köt. 276. p.
- /106/ Pécsi Lapok, 1867. 31. szám.
- /107/ Pécsi Lapok, 1867. dec.
- /108/ A Pécsi Lapok 1860-ban többször is felvetette
ezt a kérdést.

FORRÁSMUNKÁK

I.

ÁGH Timót:

Emléklapok Pécs sz.kir.város multjából és jelenéből. Pécs, 1894.

BARANYA multja és jelenje. I-II.köt. Szerk. Várady Ferenc. Pécs, 1896-1897.

BAYER József:

A Nemzeti Játékszin története. I-II.köt. Bp. 1887.

BAYER: Schiller drámái a régi magyar szinpadon és az irodalomban. Bp. 1912.

BAYER: Shakespeare drámái hazánkban. I-II. köt. Bp. 1909.

BIRKÁS Géza:

A régi Pécs külföldi utleírások alapján. Pécs, /1938/.

CZEIZEL János: i.m.

Egyetemes Philológiai Közlöny 1906.

DÉRYNÉ, Széppataki Róza

Naplója. I-III.köt. Bp. é.n.

FÉNYES Elek:

Magyarország statisztikája. Pest, 1842.

FERENCZY Zoltán: A kolozsvári színészet és színház története. Kolozsvár 1897.

HAAS Mihály:

Baranya. Emlékirat... Pécs, 1845.

HARASZTY Árpádné:

Balogh István hagyatéka a Színháztörténeti Múzeumban. Bp. 1957.

HEGEDŰS G. - PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán - STAUD G.: A színpalak között. Bp. 1967.

HEGYI Tibor: A debreceni színészet története. Balassagyarmat. 1939.

HERNÁDY Ferenc:

Adattár a pécsi magyar színjátszás kezdeteihez. Bp. 1960. /Az Országos Széchenyi Könyvtár kiadványai. LIV./

HERNÁDY Ferenc:

A Pécsi Tárogató két száma. Pécs, 1958. /Közlemények a Pécsi Egyetemi Könyvtárból. Új sor. 1.sz./

JÁTEKSZINI koszoru. Szerk. Könyves Máté. 2.kiad. Pest, 1836.

KARDOS Emiliaé

A pécsi német sajtó és színészet története. Pécs, 1932.

KOLTA Virgil: Győr színészete. Győr. 1890.

KOSZITS Ákos:

A pécsi első magyar szintársulat. = A Pécsi Nemzeti Casino évkönyve. 1938.

MAGYAR játékszini zsebkönyvetske. /Könyves Máté./ Pozsony, 1825.

MAGYAR színészek és színésznők életrajzai. Szerk. Báthory Romancsik Mihály. Kassa, 1883.

A MAGYAR színészet évkönyve. Szerk. Lenhardt Ede. Pest, 1873.

MAGYAR színháztörténet. /Szerk., bev. Hont Ferenc./ Bp. 1962.

MAGYAR színművészeti lexikon. Szerk. Schöpflin Aladár. Bp. /1929/-1931.

MAGYAR Szinvilág. Történeti és statisztikai almanach a színművészet köréből. Szerk. Benkő Kálmán. Pest, 1873.

MOLNÁR György:

Világos előtt. Emlékeimből. Szabadka, 1880.

MOLNÁR György:

Világostól Világosig. Emlékeimből. II. Könyv. Arad, 1881.

MOLNÁR György:

Világos után. Emlékeimből. III. Könyv. Arad, 1882.

NAMÉNYI Lajos:

A nagyváradai színészet története. 1898.

A PÉCSI Nemzeti Casino évkönyve. 1938. Pécs, 1939.

FUKÁNSZKYNE, KÁDÁR Jolán:

A Nemzeti Színház százéves története. I-II.köt. Bp. 1938-1940.

PUKÁNSZKYÉ KÁDÁR Jolán:
Hivatásos színjátszók első előadásai. Irod. Tört.
Közl. 1940.

RÉVAY: Vál. irod. tanulmányok Bp.

SZINHÁZI kislexikon. Főszerk. Hont Ferenc. Szerk.
Staud Géza. Bp. 1969.

ID.SZINNYEI József:
A kolozsvári színészet története. Komárom, 1889.

VÁLI Béla:
Az aradi színészet története. Bp. 1889.

VÁRADY Antal:
A pécsi színészet történetéből. = "Pécs-Baranyame-
gyei Múzeum Egyesület" Értesítője. Pécs, 1909.

VÁRADY Ferencz:
Baranya múltja és jelenje. Pécs, 1896. c. mű I.köt.

VÉRTESY Jenő:
A magyar romantikus dráma. 1837-1850. Bp. 1913.

II.

/Folyóiratok./

ALLGEMEINE Theaterzeitung.

DUNÁNTUL.

ÉLETKÉPEK.

HAZAI és Külföldi Tudósítások.

HONMŰVÉS.

MAGYAR Színházi Lap.

PÉCS Baranyai Múzeum Egyesület Évkönyve.

PÉCSI Figyelő.

PÉCSI Hírlap.

PÉCSI Közlöny.

PÉCSI Lapok.

PÉCSI Napló.

III.

/Jegyzőkönyvek és iratok./

Városi közgyűlési jegyzőkönyvek. - Baranyamegyei
Levéltár.

Polgármesteri iratok. - Baranyamegyei Levéltár.

Helytartótanácsi iratok. - Országos Levéltár.

NÉVMUTATÓ

Név	<i>Eredeti névmozgás szcient</i>	Lapszám
Ajtai Károlyné, Winkler Teréz		86
Albini, J. B.		23
Allaga Géza		78
Almássy István		52, 58
Amtmann, Prosper		58
András Elek /barátosi/		14
Arányi Dezső		92
Aradi Gerő		83, 84, 85, 91, 92
Aradi Gerőné, Tarján Liszka		84
Aradi Sándor		84
Arányi Dezsőné		92
Aranyosi József		84
Ardia Sándorné		84
Auber, Daniel Francois		71
Baky Gábor		20
Balázs Sándorné, Bognár Vilma		89, 90
Balla Béla		77
Balogh István		8, 9, 13, 14, 15, 21, 23
Bárány Boldizsár		20
Bartók József		59
Batthyány Kázmér		61
Bayard, Jean Francois Alfrede		23
Bäuerle, Adolf		13, 14, 21
Bellini, Vincenzo		46, 49
Benedek Józsefné		59
Benke Béla		59
Bényei István		69, 77, 80
Berényi Gyula		84
Bereznainé		86
Berzsenyi Julia		84
Berzsenyi Károly /egyházasmilai/		71
Berzsenyi Károlyné, Szakonyi Adél		71
Birch-Pfeiffer Sarolta		20, 23

Név	Lapszám
Blaha Lujza	7, 92, 94
Bogyó Alajos	63, 87, 89, 90
Bokor József	89,
Bóhm Gusztáv	59,
Calderon de la Barca, Don Pedro	23
Chalupka János	13
Chiabay /Csabay, Kubai/ Pál	62
Csernits Ignác	62
Csiky György	69
Csóka Sándor /borátvizi/	86, 87
Csóka Sándorné, Pozsonyi Julia	86
Dalnoki Béni	71
Dalnoki Béniné, Conti Fáni	71, 72, 89
Demjén Mihály	69
Déryné, Széppataki Róza	6, 7, 12, 14, 17, 30
Dezsy Zsiga	71
Dobozy Lina	69
Dombi Ede	65
Donizetti, Gaetano	58
Drating Ignác	15
Dumas, Alexandre	23, 81
Dumaupoir, Philippe Francois Pinel	23
Dung Ferenc	15
Eder /Aloysa/ Lujza	52
Egresi Benjamine	52
Egressy Béni /Egresi Galambos Benjamin/	65
Egressy /Galambos/ Gábor	6, 65
Egyed István	77
Eőry Pordán Gusztáv	77
Erdős János	52, 56
Erdős Jánosné, Dain /Dein/ Teréz	52
Erkel Józsefné, Schneider-Szabó Amália	59
Fáncsy Lajos	6, 24

Név	Lapszám
Farkas János /nemes abrudbányai/	52
Farkas József	25
Fáy András	12, 23
Federici, Camillo /Viassolo Giovanni Battista/	23
Fehér Karolin	69
Fehérvári Antalné, Hollay Anna	69
Fekete Ferenc	89
Fekete Ferencné, Lévy Teréz	69
Fekete János	59
Feld Mátyás	82
Filipovics István	59
Flór Vilmos	17, 19
Follinus János	59, 86
Foltényi Vilmos	59, 71
Foltényi Vilmosné, Szabó-Szákfy Amália	59
Fóthy Erzsébet	78
Fredro, Aleksander	23
Furthényi Ignác	33
Futó Lajos	59
Futó Lajosné	59
Gaál József	23, 59
Gaál Sándor	84
Gerecs Jánosné, Melles Liska	89
Gerőffy Andor	86
Gerőffy Andorné, Petrovich Ilka	86
Goldoni, Carlo	13, 23
Goldstein Teréz	59
Gózon Imre	59
Gyöngyösi Pál	69
Gyöngyösi Pálné, Szilágyi Julianna	69
Gyurkovits Matild	86

Név	Lapszám
Hahnel Károly	84
Hahnelné, Szabó Ilka	84
Hajós István	59
Halmy Ferenc	77
Havi Mihály	38, 58, 60
Havi Mihályné, Szathmáry Zsuzsanna	59
Hetényi Antónia	76
Hetényi házaspár	24, 69
Hillei Károly	84
Hillei Károlyné	84
Hirschfeld, J. B. J.	13, 20, 23
Hódi János	59
Horváth József /kócsi/	14, 18, 22
Hugo, Victor	23
Jakab Lajos	84
Jakab Lajosné, Ujfalusi Gizella	84
Jánosi Emil	59, 71, 74
Kántor Gerzsonné, Engelhardt Anna	10, 11, 14, 30, 77
Karlitzky Agoston	19, 23
Károlyi Lajos	81, 82, 88
Karschin Gusztáv	19
Kassai Vidorné, Jászai Mari	89
Katona József	65, 81
Kazaliczky Antal	86
Keserédesy Jonathán	56
Kilényi /Killyéni/ Kocsis Dávid	9, 17, 22, 24, 58
Király József	7, 31
Kisfaludy Károly	14, 21, 65, 81
Kisfaludy Sándor	55
Komáromy Sámuel	59, 80
Komlóssy Ferenc Dániel	10, 14, 18, 22
Komlóssy Ferenc Dánielné, Czégényi Erzsébet	11, 52
Kondor József	84
Kotzebue, August Friedrich Ferdinand	10, 13, 20, 23
Kovács János	59
Kovács Sándor	59

Név	Lapszám
Kölcsey Ferenc	6
Kőmives Imre	80
Kőrösmezey Gusztáv	84
Krasznay Mihály	65, 81, 93
Krecsányi Sarolta	78
Krönig Ferenc	15, 19
Kunos Antal	84
Kunz Kristóf	16
Kurt József	19
Laczkó Gergely	69, 71
Laczkó Gergelyné	71
Laczkó László	59, 80
Láng Berta	71
László József	69
Latabár Endre	63, 64, 65, 66, 67, 68
Lázárffy Zsigmond	84
Lendvay Márton	6, 30, 52, 75
Lessing, Gotthold Efraim	13, 23
Lipcsei Klári /Hubenay Jánosné/	24, 52
Lukácsy Antónia	59
Luzsevics László	64
Magyari-Hillam Helén	84
Majthényi József	61
Mannsberger Jakab /Mosonyi Károly/	83
Márkus Emilia	95
Mátray Mari	69
Mátray-Kovács szintársulat	75
Mayer György	19
Megyeri Károly	7, 30
Mészáros Kálmán	92
Metastasio /Trapassi/, Pietro	13, 23
Metzger János	16
Mezei /Feldner/ Vilmos	71, 86
Miklóssy Gyula	83, 86
Molnár György	67, 68, 69, 70, 71
Molnár Györgyné, Hetényi Laura	69

Név	Lapszám
Munkácsy János	21, 59
Murányi Lotti	11
Murányi Zsigmond	11
Murányi Zsigmondné, Lefèvre Terézia	10, 11, 12, 30
Nagy Ignác	57,
Nagy István	11
Nagy Istvánné, Tulipán Rozália	11
"Nagyné - Mari"	10, 86
Német Irma	77
Nestroy, Johann Nepomuk	20, 23
Neuwirth Ernő Adolf	47
Obadich József	38
Obernyik Károly	59
Odry Lehel	69
Oertzen Gusztáv	40, 41, 65
Orzainé, Győri Katalin	85
Ozorai Árpád	69
Pálmay Ilka	95
Pályi /Lukics/ Elek	17, 19, 20, 22
Pártényi József	69
Pázmán Mihály	76
Pécsi Leopoldina	85
Perczel Mór	61
Petőfi Sándor	30
Pifkó Lina	77
Pichler József	40
Ponori Róza	78
Prielle Kornélia	6, 69-74, 76, 87-88, 95
Prielle Péter	71, 85
Prielle Péterné, Könczöl Lujza	85, 86
Ráth Mátyás	43
Raupach, Ernest Benjamin Salamon	20, 23
Reszler István	70-75
Rossini, Gioacchino	49

Név	Lapszám
Rowley, William	23
Rzimeg Miksa	85
Sanca Anna	71
Sántha István	85
Sántha Istvánné, Kőváry Veron	85
Scherly Lajos	86
Schikaneder, Emmanuel	21, 23
Schiller, Friedrich Johann Christoph	23
Schmidt Sándor	37
Schröder, Friedrich Ludwig	13
Scott, Sir Walter	23
Scribe, Eugene	23, 81
Sey Ferenc	37
Shakespeare, William	23
Slavik Károly	16
Somogyi Károly	43, 94, 95, 96
Spiess, H. K.	13
Stöger Ferenc	16
Supper Károly	77
Szabó Amália	71
Szabó József	38, 58, 60
Szántó Antal	69
Szaplonczay Ida /Borsos Józsefné/	69
Szathmáry Károly	80
Szathmáry Károlyné, Mázoly Emilia	24
Szeleczkey István	69
Szép József	69
Szép Józsefné /Laura/	69, 86
Szerdahelyi József	17
Szerdahelyi Kálmán	59, 75
Szigeti Imre	77, 78, 89
Szigligeti Ede	23, 59, 65, 81
Szilágyi Pál /szilágysomlói és horogszeghi/	17

Név	Lapszám
Szilasi Berta	85
Szinay /Weber/ Soma	85
Szirmay Árpád	85
Szirmay Árpádné, Lakrovics Teréz	85
Szombathelyi Béla	85
Szombathelyi Béláné, Dániel Ida	85
Takács Ádám	76, 77
Takács Ödön	69
Tamássy József	77
Tarnai Sándor	69
Temesvári Antal	59
Térey Antónia	71
Timár János	69
Timár Jánosné, Nagy Róza	69
Tőkés Emilia	86
Töpfer, Karl	20, 21, 23
Török István	69
Trabert Péter	31
Treitschke, Friedrich	21
Trixler István	33
Turcsányi Imre	59
Turcsányi Imréné	59
Udvarhelyi Miklós	69
Udvarhelyi Sándor	52
Ujfalussy Sándor	77
Ujházy Ede	65, 78, 79, 91
Vachott Imre	59, 65
Váczai Vilma	71
Valbach Ferdinánd	15
Váradi Antónia	69
Várady Ferenc	69
Várady Ferencné, Németh Emilia	69
Váradi Miklós	85
Varjuné, Maár Júlia	85

Név	Lapszám
Vásárhelyi Károly	14
Vasvári Kovács József	69
Vizváry /Viszkidenszky/ Gyula	78
Völgyi György	85, 86
Weidniger Alajos	47
Weidniger Henrik	58
Weidniger János	47
Weissenthurm, Johanna Franul von	20
Zádor Antal	78
Zádor Zoltán	69
Záloni Ferenc	59
Zsirai Róza	71

-.--.-.-.-

M E L L É K L E T E K

1.sz. melléklet

Pécsi "Színészeti Szabályok"

/1839/

Idézve: A Pécsi Nemzeti Casino Évkönyve
1938. c. mű 34-37. lapjáról.

SZINESZETI SZABÁLYOK.

Semmiféle társas élet, rend s törvény nélkül nem alapulhatván, szükségesnek láttuk a' rend fentartása' végett magunk közt illy rendelkezéseket s törvényeket szabni, s' az ellen vétőket tartalmuk szerint büntetni.

fra. Kra.
Váltóban

ELSŐ PONT.

Akárminémü próba kezdetén u. m.: Játék-Táncz-ének, s a. t' jelen nem léte! a' szabott időre 6 percz késés' után büntetődik			-	30
2-dik Ki egész fölvonást elmulaszt	1		-	
3-dik Ki két fölvonást elmulaszt	2		-	
4-dik Ki egész Játékot - ugy Ének- és Tánc próbát elmulaszt	4		-	
5-dik Ki az igazgató vagy az általa megbizott tag által kiosztott Szerepét el nem fogadná vagy visszaküldené - fizet	10		-	
továbbá mindenki a' fent említett'rendelvényeit a játék folyamatyára nézve el nem fogadja - u. m.: Character fel-fogást - - öltözködést, játék folytában való fordulatokat, vagy állásokat, hányszor el-mellőzend! büntetődik			-	30
6-dik Ki a főpróbán az eddig elő-irt pontok ellen vét, két-szeresen fizeti a' pontoknak a' büntetési díjját.				
7-dik Az eddig előirt pontok teljesítéséről csak az Igazgató engedelme, vagy bé bizonyított betegség mentheti fel.				
8-dik Ki játék kezdetén jelen nints s miatta várni kell 5 perczet	1		-	
10 percznyi elmulasztás	3		-	
20 percznyi elmulasztás	6		-	
9-dik Ki fölvonás közt 10 perczen tul három perczet várat - ezentul minden percz kétszeresitetik.	1		-	

		fra.	Kra.
		Váltóban	
10-dik	Ki játék folyta alatt jelene- téről elkéset	-	30
	A' késéshez képest felfelé	2-ig	-
	Ugy ki néma jelenetét ott hagya	-	30
	Továbbá egy sortól	1	-
	így fölfelé minden sor	1	-
11-dik	Ki néma jelenésre be nem megy ugy Ki hány néma jelenést el mulaszt anyiszor	-	30
		-	30
12-dik	Ki szerepét nem tudja, szembe- tűnőleg akadozik hogy a' sugó sem segítheti ki, - hozzá ért- vén hogy elegendő ideje volt a' Tanulásra, egy ivre Két nap, Két vagy három ivre négy nap, négy vagy öt ivre hat nap ki- vántatik, fizet	2	30
13-dik	Ki szerepjet Játék végén be nem adja, más nap adja be, s' ha azt is elmulasztja, a' be nem adó költségén Kiiratik, fizet	1	-
14-dik	Ki öltözetét, vagy akár más ne- műjét mely nem tulajdona el szakasztja, vagy be motksolja a' kárt fizetendi. - Ki porba hánya, fogasra nem akasztja vagy Szabó kezébe nem adja	-	30
15-dik	A Színésznők az Igazgató öltö- zetjeit más nap kár és piszok nélkül haza küldeni tartoznak, másként büntetődnek	-	30
16-dik	Mindenki Szerezvényét /rekvisi- tum/ játék előtt elkérje s' gondja legyen hogy midőn szük- sége van reá Kéznél legyen, s' használat után vissza adásra köteleztetik, ellenző esetben büntetődik	1	-
17-dik	Ki részegen lép kötelességibe Ki estve a játékban lép fel részegen	2 5	30 -
18-dik	Az erköltstelenséget pedig a társaság főbb férfi tagjai összvegyülvők az Igazgatónál véle egyet értőleg megvizsgál- va, a' tettét fogják büntetni - u.m.: a' káromkodást - rágál- mazást - veszekedést - vereke-		

fra. Kra.
Váltóban

dést - az alávaló helyekre való járást. Kártyázást, dorbézolást, szóval minden erköltstelenséget egy havi bérrel vagy részszel büntettedik. Sőt ha a' tett nagysága kívánja a Társaságtól is elküldhetik ha adósságai megengedik.

19-dik	A fölfigyázó valahányszor az eleibe szabot rendelmény ellen vét büntetődik	1	-
20-dik	A' Diszmester valahányszor az eleibe szabott rendelmény ellen vét büntetődik	1	-
21-dik	A' Sugó tartozik sugói, s' a' nézők által nem hallható hangon sugni s' magát a' Játék természetéhez alkalmazni, hol tűzessen, hol halkan s' a' beszélőt ot segitni hol megál, s' ott másod, sőt harmadszor is el sugni, s' ha a' beszélő halgat, ne nézzeh reá, s' hasonlólag ne halgasson, annyival inkább ne nevéssen, hanem igyekezzék a' Játéknak élénkséget adni. Sorokat ált ugrani nagy hiba. Az Igazgató vagy Biztos a n é l k ü l se ki, se vissza ne huzzon ön tollal, - A' szerepeket be szedvén Darabbal együtt másnap adja be - ha a' Darabot el vesztené Kétszeres Árát fizeti. Valahányszor ezek ellen vét büntetődik	1	-
22-dik	Kis gyermeket, Kutyát próbára, annyival inkább Játékra fel botrátni nem lehet, ellenvétő büntetődik	1	-
	Ugy a' próba, vagy Játék alatti pipázó, mind a' Szinen, mind az öltözőben, büntetődik	-	30
23-dik	Idegeny személyeket a színre vagy öltözőbe, semminémü Szin alatt nem lehet hozni mert a' beszélgetés által elvonja a' Színész figyelmét, és az egésznek alkalmatlan. Kiknek a' révén bé jönnek büntetődnek	1	-

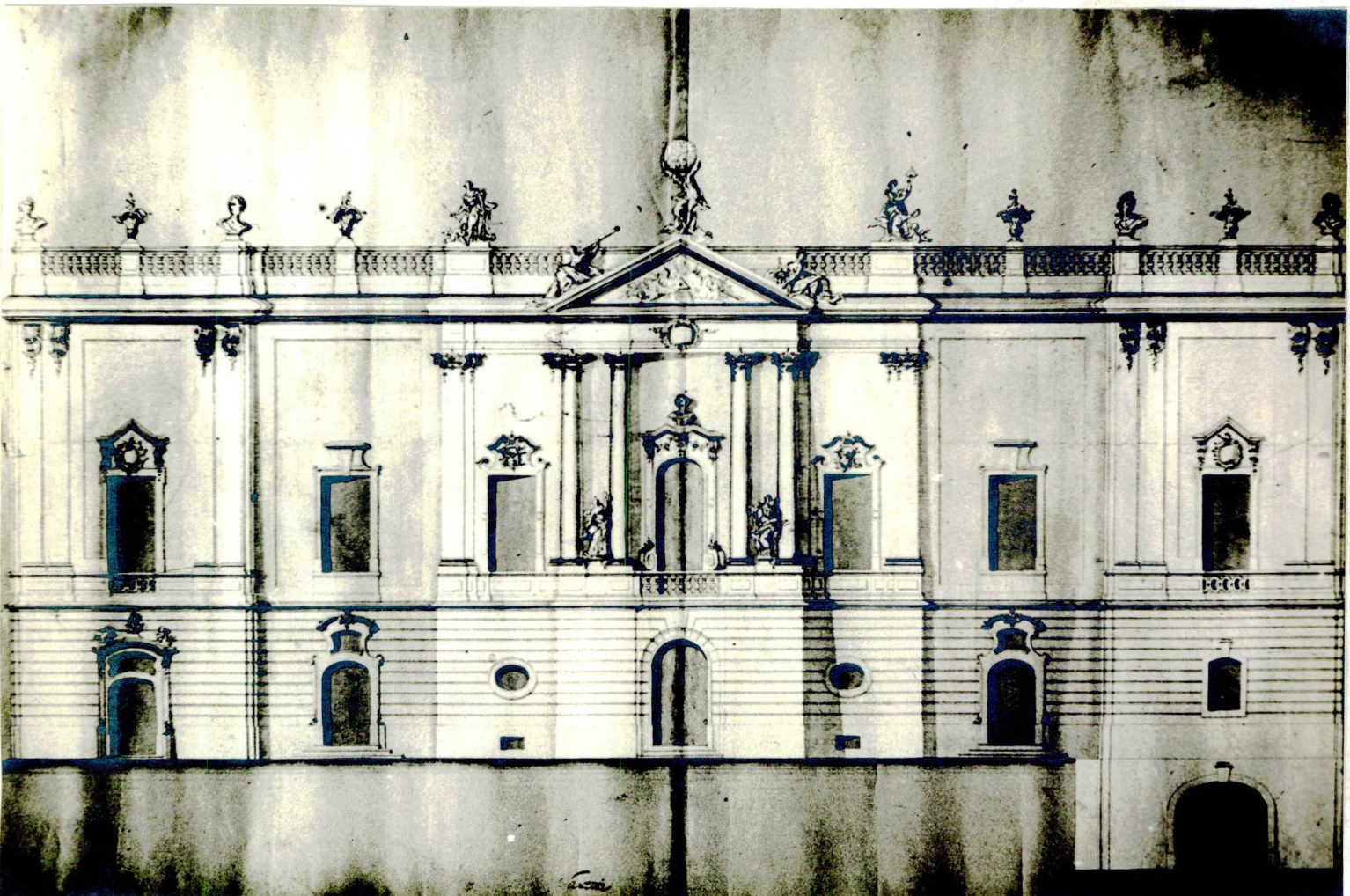
fra. Kra.
Váltóban

- 24-dik Ugy akit Szinen már azon estve láttak, a' Néző helyen magát ne mutassa: büntetés 1 -
- 25-dik Senki Jutalomjátékja czéduláját az Igazgató hire, s' tudta vagy alá írása nélkül ki nem nyomtatathatja. Helyben hagyása nélkül semmi némü jelentést nem tehet. Ki ezt elmulasztja büntetődik 10 -
- Játék végével a fő szerepüket játszó személyek le ne vetkezzenek hogy azon esetbe, ha valakit a' publicum kihívással meg kívánja különböztetni, kimehessen, it pedig arra felügyelni hogy ha két Személyt hívnak egyarányulag egyszerre mennek ki, ha hármat, mind a három ki megyen. Ki az Igazgató küldésére ki nem megy, büntetődik 10 -
- 26-dik Végre pedig ezen büntetésből begyűlt pénz leg nemesebb czélra fordítatik, - ha a' legujabb Játék darabok meg Szerződven, rajta az által a Könyvtár szaporodik s' egyedül tsak a' Könyv tár hasznára fordítódik.

2/a. sz. melléklet

Az első pécsi színházépület eredeti terve

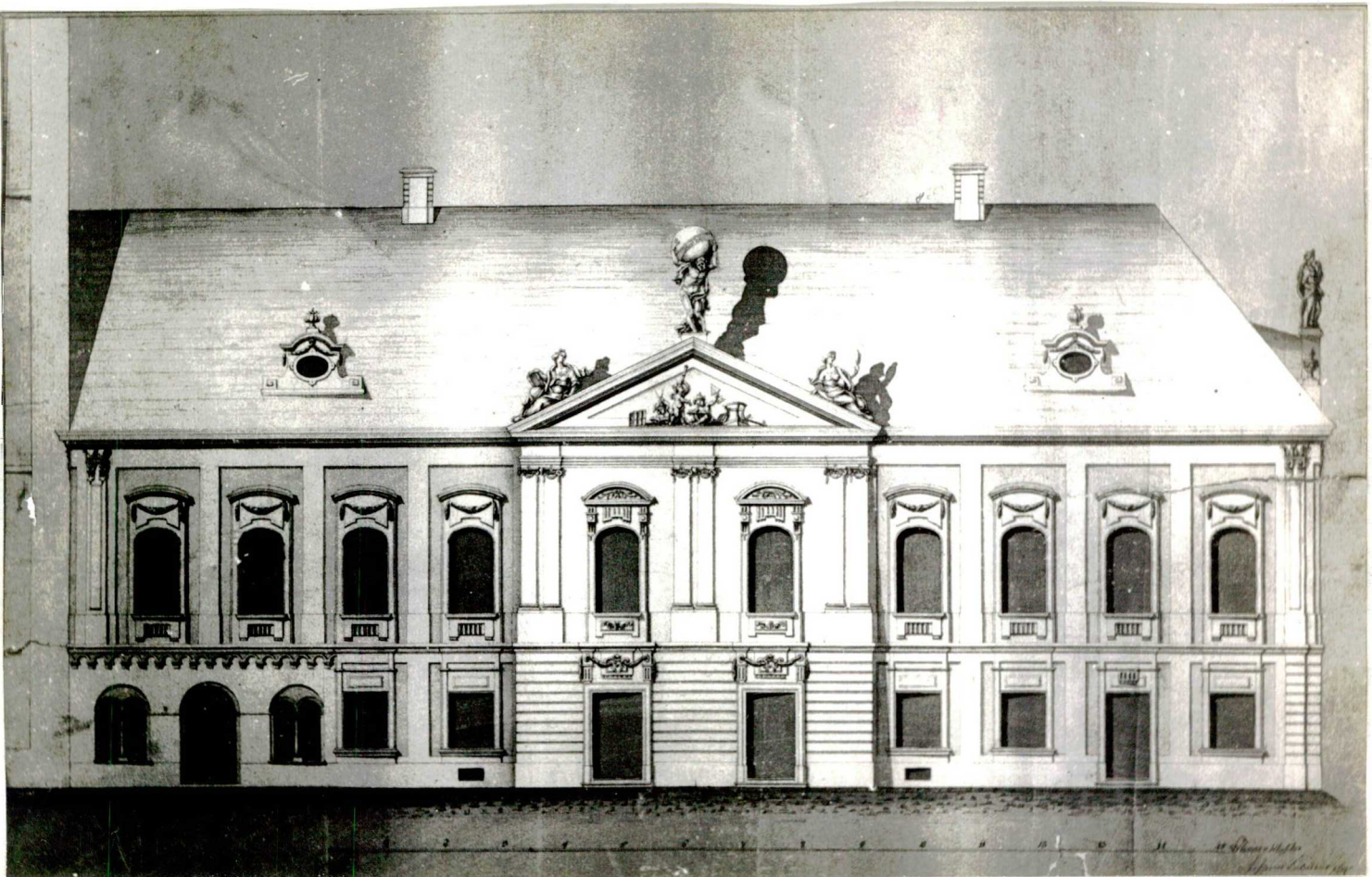
I.

2/b. sz. melléklet

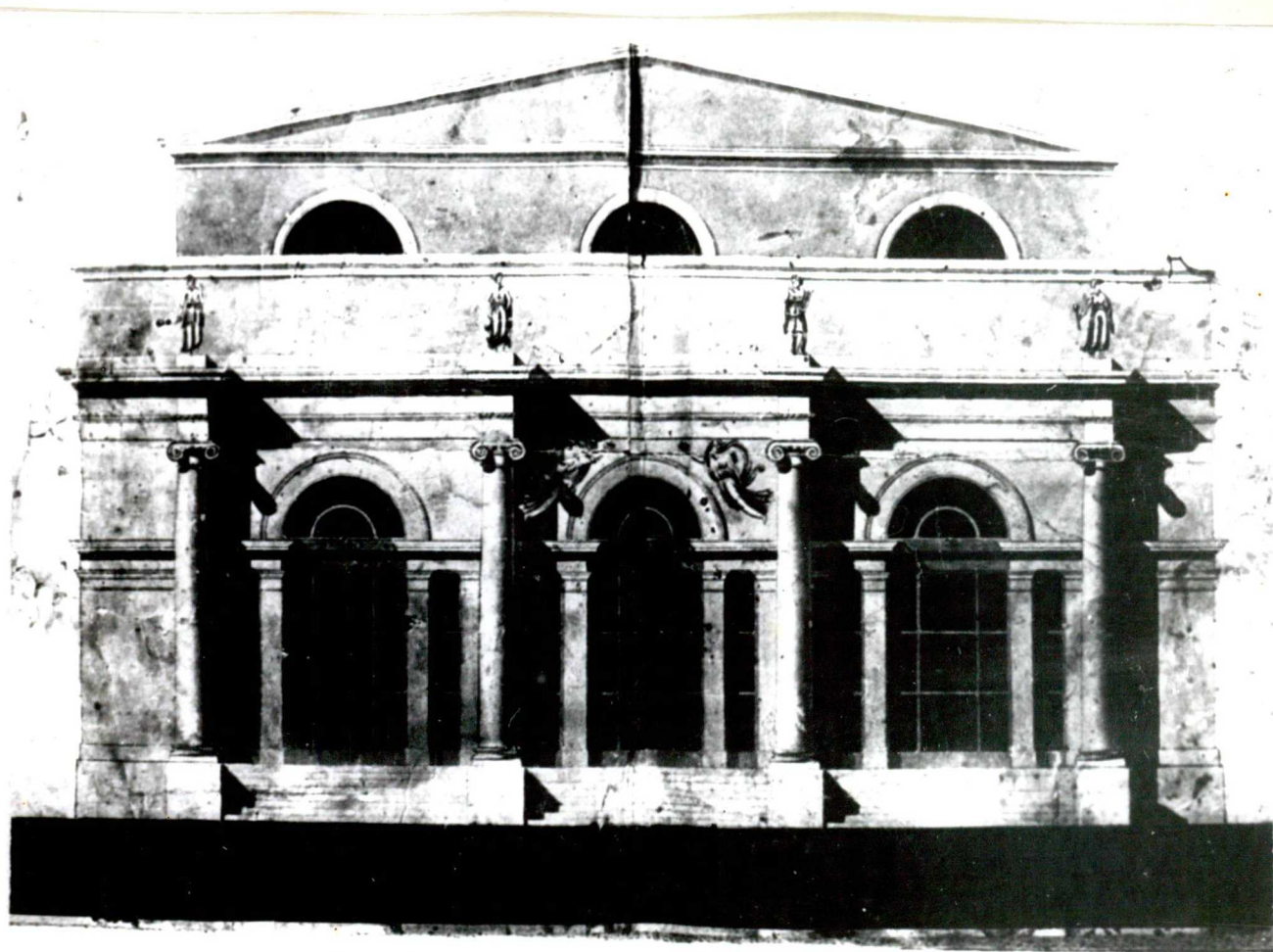
Az első pécsi színházépület eredeti terve

II.

2.sz. melléklet

Az első pécsi színházépület

3.sz. melléklet

A Kassai Magyar Színésztársaság törvényei
/1838/

Idézve: a Báthory Románcsik Mihály szerkesztette
"Magyar színészek és színésznők életraj-
zai. Adat- Emlék- és Szinmütár" című mű
30-36. lapjáról.

A Kassai Magyar Színésztársaság Törvényei.

1838-ik - 1839-ik Evre.

- Az eredeti kézirat után. -

Beküldte: Klestinszky László.

1.

Minden Társaságnak rend a' lelke, melly nélkül sem nem munkálkodhatik, sem munkálódásiban egybehangzás nem lehet. A' rend fentartására törvények szükségesek, világosak, félre nem magyarázhatók, mellyeket a' társaságnak minden tagja köteles tudni.

A' Kassai színháznál behozott törvények az illető tagok előtt felolvasván, minden kinek ha kíványa leírás végett kiadatik, ne hogy magát azok nem tudásával menthesse.

2.

A színház igazgatósága el van tökéelve ezen törvényeknek egész komolysággal leendő fentartására: azért figyelmitetnek a' színház minden rendű tagjai, hogy magokat szorosan ezen törvényekhez tartsák 's ezeket úgy nézzék, mint a' józan rend 's a' társaság 's egyes tagok' becsületének fenntartóit.

3.

Ki ezen törvények' valamellyikét áthágja, be fog vádoltatni, elítéltetni és büntetetni.

4.

Büntetés négyféle van: kicsiny, közép, nagy 's rendkívüli. A kis büntetés a' vétket elkövetett tag félhónapi fizetésének minden forintjától egy krajczár; a' közép, két krajczár; a' nagy, hat krajczár; a' rendkívüli, a' félhónapi fizetésnek elvesztése, fenn maradván ezen felül az Igazgatóság megfenyítése.

E' büntetések kemények, ha magokban, minden viszony nélkül, vétetnek: de a' ki meggondolja, hogy a' színésztársaság tagjainak vétsége a' színházi közönségnek - azon közönségnek, mellynek részvételétől az egész intézet fennmaradása függ - valóságos megsértése, e' büntetések nem fognak szigoruknak tetszeni.

Játékrend és szereposztás.

6.

A' Játékrendet az igazgatóság készíti a' rendezőkkel 's azon személyekkel, kinek értesítését e részben kihalgatni kívánja.

7.

Az igazgatóság egyik főbb óhajtása, hogy a' jelesebb tehetségű színészeknek annyi alkalom nyujtassék ügyességek kimutatására, mennyi csak lehetséges, de más részről gondoskodni fog, hogy kezdők és kis tehetségek előtt se zárassék el az út, elméjük' lassankénti kifejtésére. Azért a' szerepek' kiosztásában lelkiismeretes válogatás fog történni, mert az igazgatóságnak az ál főképp érdekében, hogy a' szini előadásokat minél tökélyesbökké tehesse.

8.

Szerep-osztás a' rendezők 's egy, vagy több e célra meghívott tag jelenlétében történik, de teljes erőt az igazgatók nevöknek aláírásával nyer, azért ki ki úgy tekintse szerepét, mint az Igazgatók elhatározott akaratyokat, nem pedig egyik vagy másik rendező kényétől függő dolgot.

9.

Szereposztáskor az igazgatóság figyelemmel lesz mindig a' tagok hajlandóságira, tehetségeikre és az általok játszani szokott szerepek nemére, de kizárólag kiválasztott szerep-nemeket nem ismerend, mert ez végtére lehetetlenekké tenné az előadásokat. Azért senkinek illyféle követelése, hogy ő hősi, szerelmes, vagy fondor szerepeket játszik egyedül, nem fogadtatnak el.

10.

Első rendű színészek is köteleztetnek, midőn a' szükség vagy az Igazgatók úgy kíványák, kicsin szerepek' eljátszására nagy büntetés alatt.

11.

Örök szerepek nem lesznek; az az: senkinek sem lesz valamely szerephez másokat kizáró joga, mert ez annyit tenne, mint a' kezdőket és gyengébb tehetségeket még a próbatételtől is kizárni és egészen elnyomni.

12.

Minden hónapban három nagy új prózai szerepet köteles a' színész elvállalni, versben írottat egyet, kis szerepeket pedig, a' szükség úgy hozván magával, még a' játék napján is. Nagy büntetés.

13.

Ha a' színész a' szerepek első kiosztása után, valamely vendég érkezete miatt, szerepétől megfosztatik, akkor ugyanazon darabban nem köteles föllépni.

14.

Ha a' színész valamely szerep játszásától felmentetni akar, okát az Igazgatóságnak tartozik előterjesztetni, melyek mindenkor ki fognak hallgattatni, de csak akkor elfogadtatni, ha a' laposak. Fölmentésének okait a tag régi játéknál vagy szerepnél 24 óra alatt, új szerepnél pedig az nap, midőn olvasó próba volt, köteles előterjesztetni, ezen idő elfolyta után mentegetőzése nem halgatatik meg.

15.

Illy féle mentségek: hogy ez vagy amaz szerep kicsiny, mitsem jelentő, vagy - a' mi színésznőknél leginkább divatban van - igen öreg, nem fogadtatnak el.

16.

Senkinek sem szabad a' rendező által hozza küldött szerepet semmi ürügy alatt visszaküldeni, ki ilyesmit tenni bátorkodik, első esetben közép büntetéssel fog fenytettetni, mely büntetés ismételt áthágásoknál ketőztetve fog nagyobodni. A' rendezőnek hasonló büntetés tilalma alatt nem szabad az így vissza küldött szerepet elfogadni.

17.

Szerepekben, vagy magokban a' színművekben önkényes változtatásokat tenni tilalmas, ki ezt merészlendi nagy büntetés alá esik.

18.

A' szerep vételéről minden tag bizonyítványt fogadni név és nap feljegyzésével. Ha nem volna otthon, köteles valakire bízni az átvételt, nagy büntetés.

19.

A szerepet a' rendező kívánságára köteles a' tag azonnal vissza adni. Nagy büntetés.

20.

Ki a' szerepét a' fő próban nem tudja, kis büntetési dijt, ki az előadáson akadozva játszik, nagy büntetési dijt fizetend. Ezeknek feljegyzése a sűgo kötelessége lészen különben hasonló büntetési dijt fizetend.

Próbák 's Előadások.

21.

Próba három féle van: olvasó, emlékezeti 's előadási vagy fő. Minden szindarabból annyi próba fog tartatni és olyan, a' mennyit és millyent az Igazgatóság jónak látand.

22.

Az előadási vagy fő próbán tartozik a' a színész olly komollyan játszani, mint magán az előadáson, csupán mellét szabad kimélnie a' kiáltástól.

23.

Ki a' próbára egy óranegyeddel később jó, mindsem jelenése volna, fizeti a' kis büntetési dijt, ki félórával, az közép dijt; fél órán tul annyiszor a közép dijt, mennyi felvonást elmulasztott. Ki a' színház szolgálja által hivatik el, az imént kijelelt büntetéseken felül a' szolgának 15 kr. fizetend.

24.

Olvasó próbán kezdettől végik tartozik jelen lenni a' színész tag. Itt minden vétség nagy büntetést vonand maga után.

25.

Egyéb próbákról sem szabad elmenni a' rendező engedelme nélkül. Nagy büntetés.

26.

Hogy a' próbák csendel mehessenek végbe, tiltva leszen kis büntetés alatt más színésznek ott megjelenni, mind annak, ki az előadandó darabban játszik. Más tagok földszinti helyről nézhetik a' próbát.

27.

A' próbán tett észrevételeket a' rendezőktől, vagy a' darabban játszó személytől nehezteléssel fogadni tilalmas, valamint észrevételeket durván és sértőleg tenni, szinte. Nagy büntetés.

28.

Rendező vagy karmester a' próbákon nem sikerült helyeket annyiszor ismételheti, mennyiszer tetszik, sőt a' játszó tagok közül is joga van kívánni mindenkinek az ismételést, 's a' többi tartozik engedelmeskedni. Közép büntetés.

29.

Ki a' próbához tartozó tagok közül a' szükséges csendet megzavarja, azon kelemetlenségnek teszi ki magát, hogy a rendező által fenhangon megintetik 's ha vét két ismétli, mindannyiszor fizeti a' kis büntetés díjt.

30.

Az előadásokat elintézni a' rendező kötelessége 's mit e' tekintetben teszen, annak a többi tag tartozik engedelmeskedni ellenszegülés szabadsága nélkül. Megengedtetik ugyan észrevételt tenni, sőt próbákon javaslatokat is, akár kinek: de illedelemmel 's ha az a' rendező által el nem fogadtatik, a' tagnak nincs joga, nagy büntetés alatt ellenkezőt cselekedni.

31.

Előadás estvéjén a' játszó személy egy óra negyeddel azon felvonás előtt, melyben kilép, tartozik felöltözve állani. Kis bünt.

32.

Második csenditésekor kiki helyén ál és ügyel ki lépte idejére, Ki nagy később vagy korábban lép ki, közép büntetéssel, ki a játékban az által zavart is okoz, nagy büntetési díjjal büntettetik.

33.

Ki próban az ügyelő által szolitatván, azonnal meg nem jelenik, minden ismételt esetben 15 váltó krajczárt fizet, előadáson pedig nagy bünt.

34.

A' rendezők, ügyelő, karmester, vigyázni fognak, hogy előadás alatt senki fennszóval ne beszéljen, és zajt ne csináljon; az áthágó kis büntetést fizetend, ismételt esetekben ismételve.

35.

Jelesebb szerepek játszóinak játék végéig nem szabad levetkezni és eltávozni, hogy ha kihivatnak; megjelenhessenek. Ki ezt áthágja nagy bünt.

Öltözködés.

36.

Öltözetet nem szabad a' tagoknak kényök szerint választani, még akkor sem ha saját köntösökbe öltöznek. Nagy bünt: Ez iránt az öltözet rendezővel 's avval ki a rendezők közül soros, tartozik kiki a' próbán jó előre értekezni.

37.

Mi öltözet tekintetében a' rendezők elvégeznek, másithatatatlannak kel tekintenni, és annak ellenszegülni sem szóval sem tettel nem szabad. Nagy büntetés.

38.

Illendő napali 's korszerű köntösöket, kesztyüt fehér és fekete trikókat, harisnyát czipőt 's több eféle apróságot köteles a' színésztag tartanni.

39.

Szinpadon alig van valami szembe tűnőbb mint a' lábbeli tisztátlansága; ki motskos lábbelivel vétetik észre, fizeti a' kis büntetést. Itt a vádlás a' sugó kötelessége lészen.

40.

Ki a' tiszta és hibátlan köntöst elmotskolja, pecsételi vagy szagattya, annak költségén egy hasonló új fog készíttetni.

41.

Az öltöző szobákban, 's általában valamint próbákon ugy előadás előtt 's alatt a' legnagyobb csendnek kel lenni. Nagy zajjal beszélenni, feleselni, illetlen kifejezésekkel élni, nagy büntetés alatt tilalmas.

42.

A' hajfodrást vagy öltöztetőket durva kifejezésekkel illetni, nagy büntetés alatt nem szabad.

Általános törvények.

43.

Ki valamelly helyen hivatalból áll, az iránt köteles mindenki a' legnagyobb tisztelettel viseltetni, 's ki mást hivatalos foglalatossága között sért meg, fizeti a nagy büntetést, ismételt esetben ismételve.

44.

Ki színész társát durva, goromba szavakkal illeti, fizeti a' nagy büntetést.

45.

A' következő napi foglalatosság mindég előtte való nap fog a' tablan jelentetni; a' színésztag tartozik ezen táblát megnézni, ha ezt elmulasztván, rest-sége miatt valamelly hátramaradás történik, közép büntetést fizetend.

46.

A' játékhoz szükséges eszközökre magának az illető tagnak is kell ügyelni's azt annak ideiben előkérni, ki illyet magával kivinni elfelejt, fizeti a' nagy büntetést. Az ügyelő kötelessége a' requisitáriust az eszközökre nézve rendben tartani, a' hibát együtt fizetik kis díjjal.

47.

A szükséges eszközöket játék végével vissza keladni a' requisitáriusnak; elveszíteni, elrontanni, kárpótlás büntetése alatt nem szabad.

48.

A színész, ki cselédét a' szinpadon megállani 's ácsorogni megengedi, ha miatta semmi zavar nem történék is, nagy büntetést fizetend. Ha illy cseléd a' szinfalak közül kinéz, a' színész a' nagy büntetést ketőztetve fizeti, ha ki is lép a' közönség botránkoztatására, rendkívüli büntetést fizetend. Hasonló büntetésben esnek a' színház minden tagjai, ha e vétkek valamellyikét elkövetendik.

49.

Ki játszik, annak azon estve nem szabad a' nézők között megjelenni. Közép bünt.

50.

Ki megbetegszik jelentetni fogja magát az igazgatóságnál, kis bünt. Ki a' czédulán betegnek van hirdetve, nem szabad magát az igazgató hire nélkül közhelyen megmutatnia, nagy büntetés alatt.

51.

Ki az előadásról elmarad, midőn szerepe van, még akkor is ha szerepét más vévén át, miatta a' darab adathatik, rendkívül bünt: fizetend.

52.

Ki 24 órára a városból jelentés és engedelem megnyerés nélkül eltávozik, rendkívüli büntetést fizetend, ki az engedett időn túl kimarad, fizeti a' nagy büntetést, melly a' kimaradás ideje alatt naponként fog ismételtetni.

53.

Az itt elő számlált büntetések kötelezik a' rendezőket, az ügyelőt, karmestert egyformán, 's ezen felől minthogy ők a' hivatalos rendtartók, az igazgatóság különös ellenőrsége alatt lesznek.

54.

A büntető tagot a soros rendező, ügyelő, karmester és kartanító fogja bevádolni, 's ha a' bevádlást elmulasztja, hasonló büntetést fizet. A rendezőt, ügyelőt, és karmestert akar mellyik tag bevádolhatja.

55.

Ha a' bevádolt az ítélettel meg nem elégszik, hivatkozhatik a' Tekintetes Küldöttségre, de ha ügyét itt is elveszti, a' büntetést kétszeresen fizetendi.

Ezen törvények értelméhez az Igazgatóság szigorúan fog ragaszkodni, 's itt kérelmeknek semmi helye se leszen.

Ki az itt feljegyzetteknél nagyobb vétékbe esnék, annak ügye az Tekintetes Küldöttség eleibe fog terjesztetni.

Kassán November 13-ik Napján 1838.

Fancsali Joob Gusztáv, s. k.
Tettes Nográd Vármegye Táblabirája
és Kassai Nemzeti Színház Igazgatója
és Schmidt András, s. k.

S Z I N L A P T Á R

Pétsen 5-dik Szám

Ma Szombaton Januarius' 26-ik Napján 1822

A Székes Fehérvári Nemzeti Színjatszó Társaság által
előadattik

H A M L E T.

Nevezetes Szomorú Játék 5 Felvonásban.

Irta Snakespedre, fordította Kazintzi Ferencz Ur.

S z e m é l y e k:

Dániai Király	Horváth Ur.
A' Királyné	Muranyiné Ifj. Assz.
Hamlet	Köszeghy Ur.
Oldelholm, belső Tanácsos	Nagy Ur.
Ophelia, a' leánya	Déryné Ifj. Assz.
Laertes, a' Fia	Vásárhelyi Ur.
Güldenstern, Udvarnok	Komlós Ur.
A' megholt Király' Leike	Muranyi Ur.
Gusztav)	Toth Ur.
Bernheim) Testorzők	Györfy Ur.
Frensov)	Király Ur.
Szinjatszók) A' Király	Ifj. Nagy Ur.
) Királyné	Horvátiné Ifj. Assz.
) Lucian	Kárpénzki Ur.

A' történet' helye Dániának Fő városa Helsingor.

A' jövő Keddén u. m. Januarius' 29-dik napján Köszeghy Ur
hasznára előfog adattatni Schiller' nevezetes Szomorú Játéka ezen nevezett
alatt Stuart Maria.

A' Bemenetel ára közönségen: Zárt- Szék 1 fl. 15 xr. Első hely 45 xr.
Második hely 30 xr. Harmadik hely 15 xr.

Kezdődik 6 órakor vége 8 után.

Elő Fizetés,

M e t t e t t.

Fel j u g g e j z t e t t e s t.

Ma Kedden Januarius' 29dik Napján 1822.

A Székes Fehérvári Nemzeti Színház Társaság által

KÖSZEGHY ALOYSIUS KÜLÖNÖS JAVARA ELŐADATTATIK:

STUART MÁRIA,

SKÓTZIAI KIRÁLYNÉ.

Egy valóságos történeten épült Szomorú Játék 5 Felvonásban Schillertől.

S z e m é l y e k:

Erzsébet, Angliai Királyné	Murányiné Ifj. Assz.	Gróf Aüespine Frantzia követ	Ifj. Nagy Ur.
Stuart Mária, Skotziai Királyné, Fogoly Angliában	Kántorné Ifj. Assz.	Gróf Bellievre, rendkívül való követ Frantzia országból	Toth Ur.
Gróf Leicesteri Dudley Robert	Köszeghy.	Drüeon Drury, Mária másik Örzője	Király Ur.
Gróf Schrevesbury Talbot György	Horváth Ur.	Melvil, Mária Udvar - Mestere	Nagy Ur.
Bíró Barleigh Vilhelm Cecili, Fő Tárnok - Mester	Komlóssy Ur.	Kennedy Faina, Mária Nevelője	Horváthné Ifj. Assz.
Gróf Kent	Kárpentzki Ur.	Kurl Margit, a Komornája	Dériné Ifj. Assz.
Davison Vilhelm Titoknok	Györffy Ur.	Gertrud) Mária Dámáji	Komlóssyné Ifj. Assz.
Vitéz Paulet Amias, Mária Örzője	Murányi Ur.	Bertha)	Nagyné Ifj. Assz.
Mortimer, ennek Onoka Ötse	Vásárhely Ur.	Okelly, Mortimer Barátja	
Anglus, és Frantzia Urak, Erzsébet Udvarnokai, Mária Szolgái, és Szolgáloi, Hajdúk.			

NB. A Játékot meg fogja előzni, egy hozzá meg kívánatos Ábrázolat (TABLEAU) Két Szakaszban, és hat mozdulatokban:

STUART MARIA EL FOGATTATASA ANGLIÁBAN.

A Játék végével pedig elő fordul, a valóságos Történet szerint

STUART MÁRIA FŐ VÉTELE. Ábrázolat (TABLEAU) 6 Mozdulatokban:

És az egész szet be fejezi:

ERZSÉBET, ANGLIAI KIRÁLYNÉ, FÁJDALMA,

melly Ábrázolatban, STUART MÁRIA, és GRÓF ESSEX mint Lélek meg jelennek.

A Tekintetes Theatralis Fő Directió, e mai Játék Jövedelmét esztendői fáradságom jutalmául kegyessen nékem engedvén, bátorodom mély alázatossággal a Méltóságos, Fő Tisztelenlő, Nagyságos, Tekintetes Nemes Uraságokat, a Titt. Cs. Kir. Katonai Tiszt. Kart., és az egész nagy érdemű Polgárságot meg hívni ama hallhatatlan Schiller remek munkájára, hízeltetvén magamnak előre, hogy ezzel egy meg elégedett esztét szerezni, hasznosítható legyen; a mely is leg több töregetésem, kezves nagy lelkeségbe, és tapadtat Pártfogásokba magát ajánlván: szives hálátó tiszteletök. Köszeghy.

NB. A Titt. Abonirozott Uraságok kéretteknék, hogy regeli 9 óráig, fogva ráig Székeikről rendelést tétetni méltóztatásuk a Theatromban.

A Kassa pedig meg nyitattik 4 órakor. Kezdeté 6 or. vége gedfélkor.

ABONNEMENT Fünfstücken. SUSPENDU.

Heute Donnerstag den 29. März 1838 wird unter der Direktion des
August Karlitzy aufgeführt

Zum Vortheile des Johann Witt,
zum Letztenmale:

N O R M A.

Große lyrische Oper in zwei Akten, gebichtet von Felir Romani, übersetzt
von J. R. v. Senfried, Musik von B. Bellini.

Personen:

Sever, römischer Prokonsul in Gallien	Dr. Ferdinand.
Orovist, Haupt der Druiden	Dr. Schön.
NORMA, dessen Tochter, eine Seherin	Die. Howe.
Adalgisa, Priesterin im Tempel Iremensuis	Mad. Karlitzy.
Clotilde, Norma's Freundin	Mad. Hubartsch.
Flavius, Sever's Begleiter	Aug. Karlitzy.
Die beiden Söhne Sever's und Norma's.	
Priesterinnen	Die. Wabitsch.
	Mad. Käng.
	Die. Kapan.
	Dem. Hubartsch.
	Dr. Käng.
Druiden, Barden,	Dr. Hubartsch.
und	Dr. Plant.
Tempelwächter.	Dr. Jockl.
	Dr. Starkow.
	Dr. Bauer.
	Dr. Schmidt.

Zwischen dem ersten und zweiten Act wird Unterzeichneter ein
Concert für die Violine von C. de Beriot mit Begleitung des gan-
zen Orchesters, vorzutragen die Ehre haben.

Verehrungswürdigste!

Ihrer Huld empfiehlt sich

Dero

ergebenster

Johann Witt.**Der Anfang ist um 7 Uhr.**

Die P. T. Herren Abonnenten, welche ihre Sperrtage beizubehalten gedenken, belieben
es im Theatergebäude, bis 12 Uhr, gutticht bekannt machen zu lassen.

Szilágy' és Biró' jutalomjátékuk.

Utolsó előtti

(P É C S.)

előadás.

Hétfőn, Április 27-kén 1840.

Szilágy' és Biró' részökre adatik először:

ISIDOR és OLGA, vagy: a' Rab-Szolgák.

Nagy dráma 3 felvonásban. Írta Rospach, magyarra fordította Ujfalusi Sándor.

Személyzet:

Herczeg Vladimir
Olga, Grófné
Isidor, egy festő a' herczegnek házasságon kívüli lánya
Dávall asszony, a' Grófné' volt nevelője
Petrof, udvarmester
Oszip, mulattató és mesélő rabzolga
Fedor, komorayik
Feodorin, a' Grófné' komorája

Lendvay ur.
Habszayné ass.
Szilágy.
Erdőss ass.
Bartók ur.
Komáromy ur.
Biró.
Szilágyné ass.

A' herczeg' rabzolga

A' Grófné' cseléd

Havi ur.
Kovácsy ur.
Györök ur.
Török ur.
Balassy ur.
H. Habszay ur.
D. Etelka kass.
Közter kass.
Havinc ass.

A' dolog történet a' Herczeg' és a' Grófné' mezei jószágában.

Komáromy ur a' jutalmazandók iránti szívességből a' fentkijelelt szerepben lép föl.

A' játékot berekeszti négyes bordal (quartett) Egresy Benjámin urtól.

A' t. cz. Pártfogók hazafiúi kegyökbe ajánlják magukat

tisztelő szolgáljuk,
Szilágy és Biró.

Bémeneti jegyeket előre váltani lehet a' játékszinben 9 órakor.

Bémeneti ár: Zártnak 50 kr. — Első hely 30 kr. — Karsat 20 kr. v. cz.

Kezdeté pontban 7 órakor.

Nyomatott a' Igazságügyi Minisztériumban

2-ik Berlet

PÉCS.

7-ik Szám.

A VÁROSI SZÍNHÁZBAN.

Ma Kedden December 8-án 1846.

Havi Mihály és Szabó József igazgatónak általi dalosnépszerűség általadatik:

MÁTYÁS DIÁK

Eredeti színmű, 3 szakaszból állóval, írta Balogh István, szerzőjét szerette Egresi Benl.

A HELYSÉG ÉVSZAKOS ÜNNEPE

Első Szakasz		Személyzet		További szereplők	
Mátyás diák	—	János	—	Temesvári	—
Kupa Mátyás, cinkotai katon	—	Komáromi	—	Foltinyi	—
Rebeka, neje	—	Földi	—	Varadi	—
Zsigmond	—	Szabó	—	Ersei	—
Katalin } fogadott gyermekei	—	Polyakovicz	—	Fekete	—
Cinkó Mihály, aszár	—	Almási	—	Zólymi	—
Idegen Nő	—	Komáromi	—	Szerdahely K.	—
Szobaleány	—	Benedekné	—		
Isa	—	Gönc	—		
Vlad Martin, horvát orvosi diák	—	Kovacs	—		

Több Huszárok - Bucások, Diákok, Cinkotai nép.
Történik Cinkotan, idő 1483.

Második Szakasz.

MÁTYÁS KIRÁLY PALOTÁJA.

Mátyás diák	—	János	—	Kincstári szolgál	—	Fecsei	—
Lőrinc, apród bosznai király fia	—	Váradi	—	Gyékény	—	Hodi	—
Vigyázó kapitány	—	Kovács	—	Kaka } porok	—	Lariko	—
Óláh János, kincstárnoki irnok	—	Földi	—	1-ik	—	Zólymi	—
Cinkó Mihály, aszár	—	Almási	—	2-ik	—	Foltinyi	—
Zsigmond	—	Szabó	—	3-ik	—	Ersei	—
Kupa, katon	—	Komáromi	—				
Rebeka, Neje	—	Földi	—				
Vlad Martin, proceptor	—	Kovacs	—				

Őrsereg, Egyveresek - Apródok.
Történik Budán, 3 nappal később az előzőnél.

Harmadik Szakasz két felvonásban.

CINKOTAI CSE.

Mátyás király	—	János	—	Óláh János, kincstári irnok	—	Földi	—
Idegen nő	—	Kovács	—	Cinkó aszár	—	Almási	—
Katalin	—	Polyakovicz	—	Lőrinc, apród	—	Varadi	—
Zsigmond	—	Szabó	—	Vigyázó kapitány	—	Kovács	—
Óláh preceptor	—	Komáromi	—	Őrsereg kapitánya	—	Hodi	—
Kupa, Cinkotai katon	—	Földi	—	Gyékény	—	Lariko	—
Rebeka, Neje	—	Gönc	—	Kaka } porok	—	Hodi	—
Isa	—	Bartók	—	Apródok	—	Lariko	—
Kalocsai Iszár, kincstári gondnok	—			Udvarnok	—	Hodályok, Tancsok	—

Történik Budán.

Bemutatás ár színház szerint.

Kedves! drágák.

Uj franczia vigjáték.

2-ik Bérlet

P E C S.

11-ik Szám.

A VÁROSI SZINHÁZBAN.

Ma Kedden December 15-én 1846.

Havi Mihály és Szabó József, igazgatása alatti dalszínészársaság által adatik:

„E színpadon először”

Boquillon.

v a g y:

Mellyik az apja.

Uj Franczia vigjáték 3 felvonásban írták Bayard és Dumanoir, fordította Egresi. Béni.

Első szakasz.

Agg legény és új paplan.

Második szakasz.

E z a z a p j a.

Harmadik szakasz.

Meghívás a keresztelőre.

Boquillon, öreg tőkepénzes — — — —
 Lecourtand, gazdag kalmar — — — —
 Amanda, neje — — — —
 Godefroy — — — —
 Leo, fiatal festő — — — —

Komáromi.
 Bartók.
 Polyakoviczne.
 Futó.
 Janosi.

Leonárd: boltsegéd Lecourtandnál
 Hope, szolgáló — — — —
 Charlotte — — — —
 Grichard, kapusné — — — —
 L' Auvergnatő, szénégetőné — — — —

Foltiny.
 Ereset.
 Foltinyine.
 Havine.
 Kovackine.

Történik Boquillon házában.

Kezdeté 7 órakor.

4-ik Bérlet

P É C S

A VÁROSI SZÍNHÁZBAN.

Ma Csütörtökön Januárius 14-én 1847.

Havi Mihály és Szabó József, igazgatása alatti dalszínészársaság á

N O R M A

Nagy, komoly opera 2 felv. írta Romani, zenéjét Bellini, magyarra fette

S z e m é l y z e t:

Sever, római proconsul	— —	Folihus	Adalgisa Druidanő
Flavio, Sever barátja	— —	Zolomy.	Clotilde, Norma meghitje
Oroveso, druidók főpapja	— —	Filipovics.	1) Norma gyermekei
Norma, leánya	— —	Goldstein Ter.	2)
		Druidák, Druidanők, harcosok, nép.	

H e l y e k á r a:

Páholy 2 fr. Zartszék 24 kr. Földszint 20 kr. Karzatizartszék 16 kr. Karzat

Kezdeté a bál miatt 6 órakor.

U j né p s z i n m ű.

NEMZETI

SZINÉSZET.

A V Á R O S I

SZINHÁZBAN.

Pécs, Vasárnap, Április 9-ik napján 1848.

Chiabai Pál igazgatása alatt itt először adatik:

Milliomos-nő

P E S T E N.

Eredeti népszínmű 3 szakaszban. Irta Harai Viktor.

S z e m é l y e s e i:

E l ő s z a k a s z.

A K Á R T Y Á S O K.

Dóci György — — — — —
 Dóci, néje — — — — —
 Glófia, leányok — — — — —
 Szidi Gyula,) juristák
 Szidi Kálmán,)

Szöllősi.
 Szöllősi.
 Szuper.
 Benedek.
 Köcsdi.

Lóderci,)
 Karó,) kártyások — — — — —
 Homokos,)
 Bista — — — — —
 Jena, pincér — — — — —

Chiabai
 Biró
 Csádi
 Szabó
 Nyári

Őrök. Kávéházi nép. Történethely: Pest; idő: 1848.

M á s o d i k s z a k a s z.

A H A L Á L F E J Ű M E N Y A S S Z O N Y.

Dóci Sándor, buszárhadnagy — — — — —
 Idegen-ő — — — — —
 Bardi, ügyvéd — — — — —
 Darabos, jurista — — — — —
 Kátyai — — — — —
 Simon Antal, szabómester — — — — —
 Koldos — — — — —

Böhri.
 Benedekné.
 Chiabai.
 Köcsdi.
 Gözon.
 Szabó.
 Szöllősi.

Borotvási, borbély — — — — —
 Bósi, néje — — — — —
 Szappankab, borbélylegény — — — — —
 Pócsa Gyuri, borbélyinas — — — — —
 Inas az idegen-nőnél — — — — —
 Pincér — — — — —

Történik két évvel később.

H a r m a d i k s z a k a s z.

L E Á N Y V Á S Á R D E B R E C Z E N B E N.

Dóci György — — — — —
 Dóci — — — — —
 Sándor — — — — —
 Glófia) gyermekeik — — — — —
 Nelli, Sándor néje — — — — —
 Szidi Gyula, fehértői ispán — — — — —
 Káptár — — — — —

Szöllősi.
 Szöllősi.
 Böhri.
 Szuper.
 Benedekné.
 Benedek.
 Csádi.

Borsodi, tudakozó-intéző — — — — —
 Karó, fia — — — — —
 Sándor, az intézet szolgálója — — — — —
 János, közhatal — — — — —
 Debreczeni polgár — — — — —
 Julia, szolgáló — — — — —

Szolgálok. Történethely: Debrecen; egy évvel később.

Helyek ára: Páholy 1 fr. 40 kr. — Zártszék 20 kr. — Földszint 12 kr. — Karzati zártszék

12 kr. — Karzat 8 kr. p. p.

Páholy és zártszék jegyek válthatók dél előtti 10 órától kezdve egész nap a pénztárnál.

Kezdeté pontban 8 órákor.

Pécsen, nyom. a lye. nyomdában.

Letzte Vorstellung.

Neueste Posse mit Gesang und Tanz.

Theater in Fünfkirchen.

Heute Samstag den 12. April 1851, unter der Leitung des Czernits und Wagner.

Bei Beleuchtung des äußeren Schauplazes.

Zum ersten Male:

Wer zu letzt lacht, lacht am besten.

Neueste Posse mit Gesang und Tanz in 2 Akten vom Friedrich Kaiser.

(Über 60 Mal mit dem größten Beifall im k. k. priv. Carl-Theater in Wien aufgeführt.)

Musik vom Kapellmeister F. Stenzel.

Regisseur der Vorstellung Herr Colas.

Personen:

Herr Petter, ehemals Fabrikant, jetzt Privatier	Dr. Karfisch.	Drollig, Agent	Dr. Colas.
Emil, sein Sohn	Dr. Graube.	Frau Gili, Wirthin	Hr. Lingg.
Agathe, dessen Frau	Hr. Scholz.	Gadpar, ihr Bedienter	Dr. Buchmann.
Anton,) ihre Kinder	Kleine Eising.	Fischelberger,	Dr. Stifter.
Lenchen,)	Kleine Buchmann.	Klor, } Gäste	Dr. Uhlisch.
Marie, Petters Tochter	Hr. Apel.	Knicker,	Dr. Bösch.
Alfred, Mechaniker	Dr. Apel.	Martin, ein Bettler	Dr. Flor.
Fritz Egid, Schriftsteller	Czernits.	Franz, Kellner	Dr. Schisch.
Ein Dofel	Dr. Rudolf.	Ein Rusfiter	Dr. Kaiser.
Ein Courtier	Dr. Ficht.	Ein Bedienter	Dr. Carl.

Zigeuner. Rusfiter. Länger. Gärtner. Dienerschaft.

Das beim Feste vorkommende ungarische pas de quatre wird von den Damen: Dtt d. ä. Dtt d. j. und den Herren Uhlisch und Stifter ausgeführt.

Hobe, Verehrungswürdige!

Die Unterzeichneten halten es für ihre heiligste Pflicht, für die ihnen während dieser Theater-Saison gespendeten freundlichen Theilnahme zum Schluß noch ihren innigsten Dank auszusprechen und zeichnen sich achtungsvoll

D e r o

ergebenster

Czernits und Wagner.

Preise der Plätze: Eine Loge 2 fl. — Sperrfig 20 kr. — Parterre 12 kr. — Gallerie 8 kr. C. M.

Billeten zu Logen und Sperrfige sind in der Theater-Kanzlei, Comitats-Gasse Nr. 343 gefälligst zu lösen.

Anfang: Schlag halb 8 Uhr.

A szegedi magyar színésztársulat első fellepte.

Felsőbb engedelemmel.

Legújabb eredeti énekes népszínmű.

Pécsi színház.

Ma Hétfőn April hó 21-én 1851. a szegedi magyar színésztársulat által Latabar Endre igazgatása alatt:

először adatik:

LILIOMFI.

Legújabb eredeti énekes népszínmű 3 szakaszban; írta Szigligeti Ede, zenéjét Szerdahelyi József.

Személyzet:

1. Szakasz:

Veszedeelmes szomszédság.

Szilvai Szilvay Todor, professor	—	—	—	—	—	Dome
Mariska, csámleánya	—	—	—	—	—	Ucserser Natalia
Camilla, az hajadon, nevelő	—	—	—	—	—	Erdős
Lilomfi,) vándor színész	—	—	—	—	—	Latabar
Szellemti,)	—	—	—	—	—	Kecskés

2. Szakasz:

Két Schwarz.

Szilvai Todor	—	—	—	—	—	Dome
Mariska	—	—	—	—	—	Ucserser Natalia
Kányai Zsigmond, fogados	—	—	—	—	—	Gonczi
Ersi, leánya	—	—	—	—	—	Kapocsiné
Iszari, pinczer	—	—	—	—	—	Földesi
Lilomfi	—	—	—	—	—	Latabar
Szellemti	—	—	—	—	—	Kecskés
Egy utas	—	—	—	—	—	Török
Szomszédasszony	—	—	—	—	—	Laczkóné
Schwarz Adó	—	—	—	—	—	Hübner
Köszvénykáló	—	—	—	—	—	Laczkó Ida

3. Szakasz:

A professor parokája.

Szilvai Todor	—	—	—	—	—	Dome
Mariska	—	—	—	—	—	Ucserser Natalia
Kányai	—	—	—	—	—	Gonczi
Ersi	—	—	—	—	—	Kapocsiné
Iszari	—	—	—	—	—	Földesi
Lilomfi	—	—	—	—	—	Latabar
Oreg Schwarz	—	—	—	—	—	Erdős
Bju Schwarz	—	—	—	—	—	Hübner

Pandurok.

Történik az első szakasz Kolosvárott, a második és harmadik Telegden, Kányai fogadóban.

A nagyérdemű t. ez. közönség partfogásáért mely tisztelettel esd
a színésztársulat.

Bementi díj: Egy páholy 2 fr. — földszinti zártszék 20 kr. — karzati zártszék 16 kr.
földszinti belépti-jegy 12 kr. — a karzatra 8 kr. pengő pénz.

Páholy és Zártszékjegyek iránt rendelkezhetni reggeli 9 órától 12 ig, délután 2-től 6 ig
a színházi irodában; Pichler úr házában.

Kezdeté pontban 8 órakor.

Legújabb eredeti enekes vigjatek.

Pelsőbb engedelemmel.

Pécsi színház.

Ma Vasárnap April 27. 1851, a szegedi magyar színésztársulat által Latabár Endre igazgatása alatt adatik:

e színpadon először:

HÁZASSÁGI három parancs.

(Drei Heiraths- Gebote.)

Legújabb eredeti énekes vigjáték 3 felvonásban: írta Szigligeti Ede, zenéjét Szerdahelyi József.

S z e m é l y z e t:

1. Parancs:

Egy házban csak egy család lakjék; és ne tarts senkivel közös asztalt.

Dörgei, szepiárnok	—	—	—	—	—	—	—	Hubenai.
Otilia, neje	—	—	—	—	—	—	—	Kopucsine.
Viola, szellemor	—	—	—	—	—	—	—	Benedek.
Victoria, neje	—	—	—	—	—	—	—	Kecskene.
Andras, mas	—	—	—	—	—	—	—	Zsigmond.
Czili, szobaleány	—	—	—	—	—	—	—	Csereser, Natalia
Petr, mas	—	—	—	—	—	—	—	Torok.
Magdolna, von. szob.	—	—	—	—	—	—	—	Laczkone.

2. Parancs:

Es ne-gondolj azzal a mi házasság előtt tör- Es ha összevesztél és ha válni nincs ked-
tént, és ne legyen legjobb barátod, sem ved, békülj meg nap lementé előtt, hogy
barátod, sem nagynénéd. hosszas házas életü légy a földön.

Dörgei	—	—	—	—	—	—	—	Hubenai.
Otilia	—	—	—	—	—	—	—	Kopucsine.
Örövény, Peregrine, Otilia nagynénéd	—	—	—	—	—	—	—	Erdasne.
Viola	—	—	—	—	—	—	—	Benedek.
Victoria	—	—	—	—	—	—	—	Kecskene.
Petr	—	—	—	—	—	—	—	Torok.
Czili	—	—	—	—	—	—	—	Csereser, Natalia
	—	—	—	—	—	—	—	Zsigmond.

3. Parancs:

Történik egy soallomason a jelenkorban.

Bementi-díj: Egy páholy 2 fr. — földszinti zártszék 20 kr. — karzati zártszék 16 kr.
földszinti belépti-jegy 12 kr. — a karzatra 8 kr. pengő pénz.

Páholy és Zártszékjegyek iránt rendelkezhetni reggeli 9 órától 12-ig, délután 2-től
6-ig a színházi pénzszedo helyen.

Kezdeté pontban 8 órakor.

Felsőbb engedelemmel.

Bérlet

Pécsi színház.

Szűnő

Vasárnap Majus 18. 1881, a szegedi magyar színtársulat által Latabár Endre igazgatása alatt adatik:

Peleskei Notárius

(Der Notár von Groß Peleske.)

Bérlőit 3 szakaszban 4 felvonással, Irta Gál János, zenéjét Stern Károly.

Személyzet:

Első szakasz:

Nagy Peleske.

Nagy József Zoltán István, notárius Nagy

Fülszék	—	—	—	Dénes
Klára, szolgálat	—	—	—	Csacsaor
Bocur Gáspár, postai jurista	—	—	—	Latabár
Peleskei bér	—	—	—	Gócsai
Peleskei rector	—	—	—	Török
Bérlő	—	—	—	Latabár
Éji őr	—	—	—	Erdős
Éji kísérője	—	—	—	Latabár
Tóti Dorcas, péczi borszállás	—	—	—	Erdős
Parasztok, parasztlányok, törzsek Nagy Peleskén	—	—	—	—

Második szakasz:

Hortobágy.

Zoltán István	—	—	—	Dénes
Megyeiúr	—	—	—	Kecskés
Szék Lőrinc	—	—	—	Földes
Szék Lőrinc	—	—	—	Habony
Hortobágyi csapár	—	—	—	Erdős
Bocur, juhász	—	—	—	Gócsai
Tiszafüredi bér	—	—	—	Erdős
Vasas káplár	—	—	—	Darvas
Latabár	—	—	—	Gy. Tim
Földes	—	—	—	Csacsaor
Hortobágyi, juhászok, törzsek a Hortobágyon	—	—	—	—

Harmadik szakasz:

B u d a p e s t.

Zoltán István	—	—	—	Dénes
Bocur, bér	—	—	—	Kecskés
Hortobágy, bér	—	—	—	Kecskés
Földes	—	—	—	Habony
Nina, szolgálat	—	—	—	Csacsaor
Hortobágy, bér	—	—	—	Gócsai
Bocur Gáspár	—	—	—	Latabár
Hortobágy	—	—	—	Erdős
Erdős	—	—	—	Darvas
Kecskés	—	—	—	Földes
Kecskés	—	—	—	Zoltán

Sebestyén, borszállás	—	—	—	Török
Kára	—	—	—	Erdős
Pincze	—	—	—	Földes
Öböl	—	—	—	Habony
Desdemona	—	—	—	Kecskés

Hortobágy, borszállás, törzsek, bér.

Törzsek Péczen.

Bementi-díj: Egy páholy 2 fr. — földszinti zártzék 20 kr. — karzati zártzék 16 kr. földszinti belépti-jegy 12 kr. — a karzatra 8 kr. pengő pénz.

Páholy és zártzékjegyek iránt rendelkezhetni reggeli 9 órától 12-ig, délután 2-től 6-ig a színházi pénztárhoz helyen.

Kérjük a páholyt és zártzék bérletét c. sz. utasítások méltóságának helyek megtartása iránti szándékukat a pénztárhoz helyen déli 12 óráig tudatni, hogy ellenkező esetben mások kívánsága is igénybe vehetnek.

Kezdeté pontban 8 órakor.

Francia Dráma.

Bérlet

Pécsi Színház.

Szünet.

Szombaton April 24-én 1852. Latabár Endre igazgatása alatt adatik
a színpadon először:

Saint Tropézi Urnő,

v a g y:

A Méregkeverő.

Dráma 5 Szakaszban, írták Anicet Burgois és Denneri. Fordította Bereczky Sigmund.

1. Szakasz: „A Kaloz” 2. Szakasz: „Vihar”
3. Szakasz: „A Saint Tropézi hölgy” 4. Szakasz: „Viszontlátás”
5. Szakasz: „A Tükör”

S Z E M É L Y E K:

Maurice György, 43 éves	—	—	—	Gyulai.	1-ső	—	—	—	Bérczy.
Caussade Antal	—	—	—	Berzsenyi.	2-ik	Munkás	—	—	Török Miklós.
D' Arbel Károly, 24 éves	—	—	—	Pesti.	3-ik	—	—	—	Konjati.
Langlois, jegyző	—	—	—	Ketskés.	—	D' Auberive Hortensia	—	—	Felekine.
D' Auberive, gróf	—	—	—	Károlyi.	—	Paula, Langlois neje	—	—	Ketskésné.
Domanos, a gróf cselédje	—	—	—	Hódi.	—	Sarlia, Caussade neje	—	—	Kondrominé.
Jósef, Maurice legénye	—	—	—	Gúzon.	—	Toni, Jerome neje	—	—	K. Ida.
Jerome, vedegjós	—	—	—	Török Pista.	—	Veronika, szobalány	—	—	P. Teréz.
Gerfaud, orvos	—	—	—	Foltinyi.	—	—	—	—	—

Munkások. Hajos legények.

Idő 1781. Történet hely; 1-ső felvonás Páris. — 2-ik a Cernyvendéglő, a három utolsó Saint Tropéz.

Tisztelettel kéretnek a t. cz. bérlő uraságok hogy, helycük meg vagy, nem tartása felől
déli 12 óráig rendelkezni méltóztatassanak: — elenkező esetben másoknak adatnak ki.

N a p l e m e n t l á r:

Páholy 2 fr. 30 kr. — Zártszék 21 kr. — Földszint 16 kr. — Karzati-Zártszék 20 kr.
Karzat 10 kr. — Katona-Jegy 8 kr. p. p.

Kezdeté 7 és fél órakor pontban.

Kiadta Gyulai Hendező.

Uj eredeti dráma Szigligetitol.

2. Bérlet

Pécsi Színház.

2. Szám.

Szerdán Május 12-én 1852, Latabár Endre igazgatása alatt adatik
e szinpadon először:

Az egri nő.

A szinpadon még nem adatott új eredeti dráma 5 felvonásban, írta Szigligeti.

SZEMÉLYEK:

Szabóné, özvegy	—	—	—	Kecskésné.	4	Gerőfi, nemes ifjú	—	—	—	Némethy.
Pál, fia	—	—	—	Benedek.	1	Orbán, szolgája	—	—	—	Berzsenyi.
Ungvári	—	—	—	Károlyi.	1	Rózsai, Szabóné cselédje	—	—	—	Komárominé.
Veron, leánya	—	—	—	Latabárné.	1	Biró	—	—	—	Kecskés.
Agota, Pál neje	—	—	—	Felekiné.	1	Polgár	—	—	—	Török Miklós.

Nép. Drabantok. — Történik Nagyváradon, idő 1552.

Cserecser Natália beteg.

Napi bementi ár: Páholy 2 fr. 30 kr. — Zártszék 24 kr. — Földszint 16 kr. — Karzati-
Zártszék 20 kr. — Karzat 10 kr. — Katona-Jegy 8 kr. p. p.

Kezdeté 7 és fél órakor pontban.

14.

Ő Császári Királyi Apostoli
FŐLSÉGE
tiszteletére

a nemzeti színházzal adandó diszünnepegy alkalmával:

R. FIRED

K e d d e n J u n i u s 29-én 1852.

Latabár Endre igazgatása alatt adatik:

CSIKÓ

Bredeti népszámú 3 szakaszban dolgozik. — és tunc:zal. — Irta Szilágyi, zenéjét Szordahelyi.

Nemelték:

Első szakasz „az urfi mulat.”		
Korvasiné özvegy	—	Felekíné
Ormosi Astoll az első ferjéül fia,	nagy Ormos ura	Benedek.
Ormosi Bence, ennek unoka bátyja	—	Berezseny.
kis Balint, paraszt garda	—	Károlyi.
Rósi, leánya	—	Csacseri Natália
Andris, csukós bojtár.	—	Nemethy.
Szarnyai, szomszéd földes ur	—	Gyalai.
Torkosi, jegyző } nagy Ormoson	—	Göncz.
Vámos, rector	—	Török É.
Paraszt ifjú	—	Török M.

Történik nagy Ormodon a kastélyban, és a helység alattú mezőn. —

Működési szakasz		Működési kör	
1900-1905	Károlyi István	1900-1905	Fekete István
1905-1910	Órmai Árpád	1905-1910	Benedek Elek
1910-1915	Órmai Beniczky	1910-1915	Berzsenyi Dániel
1915-1920	Kis Balint	1915-1920	Károlyi István
1920-1925	Kis István	1920-1925	Csercsik István
1925-1930	Károlyi István	1925-1930	Gébeli István
1930-1935	Turkóczi István	1930-1935	Göncz István
1935-1940	Georgios, Beniczky István	1935-1940	Foltyni István
1940-1945	Peti István	1940-1945	Berzsenyi Dániel
1945-1950	Marton István	1945-1950	Kereskes István
1950-1955	Andrási István	1950-1955	Némethy István
1955-1960	Fekete István	1955-1960	Göncz István
1960-1965	Erdős István	1960-1965	Komlósné István

Csikósov, nők — vadász ifiak — két zenész. —

Történik a pusztán nagy Ormodon — kis Balint lakában, s a kastélyban.

Hormodik szakasz „ <i>a tyúk is kikaparja</i> ”				
Bence	—	—	—	Bertzenyi
Szűcs	—	—	—	Székely
V. báty	—	—	—	Pesti
Eszöldt	—	—	—	Kompáth
1400	—	—	—	Gönczi
1400	—	—	—	Keckes
1400	—	—	—	Nemeth
1400	—	—	—	Károlyi
1400	—	—	—	Székely
1400	—	—	—	Németh
1400	—	—	—	Komáromi
1400	—	—	—	Endlauer
1400	—	—	—	Földi
1400	—	—	—	Latabány
1400	—	—	—	Keckes
1400	—	—	—	Tető
1400	—	—	—	Bébi
1400	—	—	—	Bertzenyi
1400	—	—	—	Tóth M.
1400	—	—	—	Mihály

Haɣdu — urək — örək —

Történik a csárdában, a helység barának udvarán, és a kastélyban -

**A darabban előforduló cellok tunczot tetanítá Szollási Szabó Lajos tanzenmúvész. Járjak: Szollási Pirozka Rozsa Follingy -
H. Ida - a az összes szemelyzet**

Bemærk!

Páholý 8 fr. Tánlis szék 2 fr. Zirci szék 40 fr. Földszint 24 fr. Karzat 12 fr.

Jegyeket válthatni egésznap a színháznál.

[illegible]

Kiadta Gyulai Ferencz rendező.

Nyematalia gyorsajlon Ramasetter & Vestergaard

Új történeli drama énekekkel.

SZILÁGYI BÉLA jutalomjátéka.

Pécsi színház.

Bérlet

Felsőbb engedelemmel.

szünet.

Szombaton, december 6-án 1856.

Latabár Endre igazgatása alatti színészársulat által adatik.

Szilágyi Béla jutalmánál itt először:

Salvator Rosa.

Itt még nem adatott új történeli drama 5 felvonásban előjátékkal, magány kardalokkal és tánczúl. Irta Degré Alajos, zenéjét Doppler F.

Személyek:

Tomasso Campellona	—	—	—	Harmack.	Lorenzo gróf	—	—	Zarka.
Irene, leánya	—	—	—	Benedekné.	Baldinelli	—	—	Sipos.
Clemenza, dajkaja	—	—	—	Nagyóé.	Fregatti, bandita kapitány	—	—	Károlyi.
Salvator Rosa	—	—	—	SZILÁGYI	Pietro,	—	—	Szép.
Spagnoleto, udvaronc	—	—	—	Egyőd.	1-ső bandita	—	—	Kovács Józ.
Massanella, halász	—	—	—	Benedek.	2-ik	—	—	Tar.
Gibgy, herceg	—	—	—	János.	Spanyel tiszt	—	—	Török.
Olympia, testvére	—	—	—	Jánosné.	Georgio, Salvator szolgája	—	—	Nagy.
Raspignoli gróf, Olympia férje	—	—	—	Keeskés.	Shirre	—	—	Kovács Ist.
Franco gróf	—	—	—	M. Mari.	Banditák. Alarcos vendégek.	—	—	örök.
Sahí, gróf	—	—	—	M. Nini.				

Az előjáték Napolyban, az 1-ső felv. az abrenzi hegyekben, a 2-ik Romában, a 3-ik Napolyban, a 4-ik és 5-ik Romában történik, idő: 17. század.

A 2-ik felv. előforduló „Tarantella” tánczóják Zarkavölgyi és Libera Maria.

E jeles mű előadásával élvezetdús estét remélni a nagyérdemű közönségnek, melyért is a jutalomjáték.

Bementi ár: Páholy 2 fr. 30 kr. — Zártszék 30 kr. — Földszint 20 kr. — Karzati zártszék 20 kr. — Karzat 10 kr. — Gyermekek 10 kr. — A katonaság számára örmester-től lefelé 8 kr. pengő pénzben.

Tisztelettel kéretnék a t. cz. bérlet, méltóságoknak helyek megtartása felől délt 10 óráig rendelkezni, hogy azonnal mások kívánata is igénybe vehessék.

Kezdet 7 órákor pontban.

Kiadta Benedek Józ. rendező.

Színmű operai énekekkel és nyolczas koszoru tánczal.

Bérlet

Felsőbb engedelemmel.

szünet.

Szombaton, December 13-án 1856.

Latabár Endre igazgatása alatti színésztársulat által adatik

BENEDEKNÉ jutalomjátékaul itt először:

LINDA,

CHAMOUNIX GYÖNGYE.

Itt még nem adatott francia színmű operai énekekkel és nyolczas koszoru tánczal 3 szakaszban előjátékkal. Hason című operából színre alkalmazta Szerdahelyi.

Előjáték: „Anyaaáldás.”

Személyei:

Hector Achilles Bonicard, vár-
parancsnok — — — — — Károlyi.
Loustalot, haszonbérő — — — — — Kecskés.
Mártha, neje — — — — — Kecskésné.
Linda, leányuk — — — — — BENEDEKNÉ.

Marcell, jegyző — — — — — Sipos.
Loreque, gondnok — — — — — Harmath.
Chonchon,) — — — — — Jánosiné.
Pierott,) Savoyardok — — — — — Szilágyi.
Jaquot,) — — — — — Nagy.

Charlotte,) — — — — — M. Nina.
Madlaine,) Savoyardok — — — — — Latabarné.
Jean,) — — — — — Benedek.

Történik Chamounixban.

1-es szak: „Uj Fanchon.”

2-ik szak: „Hítszegés.”

3-ik szak: „Hazajövetel.”

Személyei:

Sivry Marquisné — — — — — Erdősne.
Arthur, fia — — — — — János.
Parancsnok — — — — — Károlyi.
D'Elbee Leonique — — — — — Libera M.
Marcell — — — — — Sipos.

Lallour,) inasok — — — — — Tar.
Louis,) — — — — — Kovács.
Loustalot — — — — — Kecskés.
Mártha — — — — — Kecskésné.
Linda — — — — — BENEDEKNÉ.

Chonchon, (Pagode és Ophelia
név alatt) — — — — — Jánosiné.
Pierott — — — — — Szilágyi.
Charlotte,) Savoyardok — — — — — M. Nina.
Jaquot,) — — — — — Nagy.

Vendégek. Savoyardok. — A 1-es és 2-ik szakasz Párisban, a 3-ik Chamounixban történik.

Az előadásban előforduló **NYOLCZAS KOSZORU TÁNCZOT**, melyben városi nővendékleány-
kák és a t. ez. szülék kegyes megegyezésével résztvevőnek, betanította LIBERA MÁRIA.

A zenekar az operai énekekhez megkívántatólág meg lesz erősítve.

A nagyjérdemu közönség kegyes párfogatásába ajánlja magát

A JUTALMAZANDÓ

Bemeneti ár a mindenkori.

Tisztelettel kértünk a t. ez. bértek, méltóztatásának helyek megtartásán felől déli 12 óráig rendel-
kezni, hogy azontul mások hívása is igénybe vehetessék.

Kezdeté 7 órakor pontban.

Pécsen, a lyceum nyomdában. 1856.

Kiadta Benedek József, rendező.

Szilágyi Béla és Harmath Ida házassági jutalomjátékuk

Pécsi színház.

5-ik bérlet

Felsőbb engedelemmel.

12-ik szám.

Kedden, Martius 10-én 1857.

Latabár Endre igazgatása alatti színésztársulat által

Szilágyi Béla és Harmath Ida jutalmául:

Megházasodtam.

Eredeti vigjáték 3 felvonásban. Írta Csató Pál.

SZEMÉLYEK:									
Fegyverházi, garda őrsége	—	—	—	Erdőse.	Stalmási, falusi nemcs	—	—	—	Kecskés.
Bona, leánya	—	—	—	SZILÁGYI — B. Ida.	Lajos, fia	—	—	—	János.
Paula, rokona és barátnője	—	—	—	B. Mari.	János, Lengel inasa	—	—	—	Nagy.
Béla Fehérvári szék	—	—	—	Bróder.	Netti, komorna	—	—	—	Lőrinc M.
Lengel Károly, hírlíró	—	—	—	SZILÁGYI	Lóvi, szülő	—	—	—	Kovács Józ.
Bona, égyed	—	—	—	Károly.	Varga	—	—	—	Kovács Ist.
1-ös	} jános	—	—	Egyed.	Szabó	—	—	—	Türk.
2-ös		—	—	Tar.					
3-ös		—	—	Szép.					
					Tűrtől Pesten.				

Történik Pesten.

A második felvonás után „UJ HÁZASPAR” csárdást készítette Rácz Fábian, s eljátsza a helybeli népzene társulat.

A nagyérdemű közönség pártfogásába ajánlják magukat

a jutalmazandók.

Bementi ár p.p. Páholy 2 fr. 30 kr. — Zártszék 24 kr. — Karzati zárt-
szék 20 kr. — Földszint 16 kr. Karzat 10 kr. — Gyermekjegy 10 kr. —
Katonajegy örmestertől lefelé 8 kr.

Kezdeté 7 órakor pontban.

Pécsen, a lyceumi nyomdában 1857.

Kiadta Benedek József, rendező.

III. bérlet

PÉCSI

NEMZETI SZÍNHÁZ.

6. szám.

Reszler István igazgatása alatti dráma-, népszínmű- és dalnű-(opera) társulat által

Csütörtökön 1860. évi december 6-án

adatik:

GAUTHIER
MARGIT.

Drama 5 felvonásban. Írta ifj. Dumas Sándor „A kaméliás hölgyek” című saját regénye után. Franciából szabadon fordította: Bulyovszky Lilla.

(Rendező: Jánosi Emil.)

S z e m é l y z e t:

Duval György, nyugalmazott tábornok	—	Deézsy.	Gauthier Margit	—	Prielle Cornélia.
Armánd, Duval fia	—	Janosi.	Nichette, varrónő	—	Zsiray Rozsa.
Rieux Gaston	—	Foltényi.	Prudence, divatárúsnő	—	Alajosné.
Saint Gaudens	—	Szentkúty.	Nanine, Margit szobaleánya	—	Berzsenyiné.
Gustav, ügyvéd	—	Chován.	Olympia, özvegy	—	Kovácsics Julia.
Giray, gróf	—	Sánta.	Eszter)	—	Jaczkóné.
Varville, báró	—	Berzsenyi.	Anais) pipere árus-nők	—	Szadeczky Julia.
Orvos	—	Egri.	Adele)	—	Kölcséiné.
Szolga	—	Jaczkó.	Kuldót	—	Ürményi.

Vendégek, szolgák.

Helyárak oszt. ért.: Nagy-páholy 3 ft. — Kis-páholy 2 ft. — Zártszék 70 kr. —
Földszint 40 kr. — Karzati-zártszék 10 kr. — Karzat 20 kr.

Jegyek előre válthatók reggeli 9—12-ig, délután 3 órától a színházi pénztárnál.

Kezdeté pontban 7, vége 9 óra után.

Prielle Péter gyöngélkedik.

Balaton-Füredről keresztül utazó színtársulat ötödik vendégjátéka.

P É C S I

Bérlet

4-ik szám.

NEMZETI

SZINÉSZET.

Csütörtökön szeptember 19-én 1861.

Pázmán Mihály színtársulata által
a színpadon először adatik:

GÖRGEI

és a világosvári gyásznapiok.

Eredeti történeti korrajz 5 felvonásban. Írta Dálnoki Gaál Gyula.

(Rendező: Szabó Károly).

1. Szakasz: „A költő szívhez szól.” — Személyzete:

Péterfi Sándor	—	—	Sipos.
Ózveggy Bárdainé	—	—	Szabó Károlyné.
Mária, leánya	—	—	Laszine.
Rebeka, kulcsárné	—	—	Kovesine.
Zsuzsi,) szobaleányok	—	—	Budai Julia.
Boris,)	—	—	Flora.

Történet Tornyan. Idő: 1849.

3. Szakasz: „A fehér leány.” — Személyzete:

Görgei Arthur, magyar vezér	—	Pázmán.
Szabados, huszár kapitány	—	Lászi.
Péterfi Sándor	—	Sipos.
Bárdai Mária	—	Laszine.
1-ső) futár	—	Durai.
2-ik)	—	Czako.

Történet Világosvár környékén. Idő: 1849.

2. Szakasz: „A megingatott vezér.” — Személyzete:

Görgei Arthur, magyar vezér	—	Pázmán.
Dembinszky,)	—	Szabó Károly.
Kis Ernő,) vezérek	—	Szép.
Vécsei,)	—	Ormodi.
Szabados, huszár kapitány	—	Lászi.
Csicsore, cigány honvéd	—	Kiss.
Schiptzelman, kém	—	Toth.
Péterfi Sándor	—	Sipos.

4. Szakasz: „A fegyverletétel.” Személyzete:

Görgei Arthur, magyar vezér	—	Pázmán.
Dembinszky,)	—	Szabó Károly.
Kis Ernő,) vezérek	—	Szép.
Vécsei,)	—	Ormodi.
Szabados,)	—	Lászi.

Honvédek. Huszárok.

Történet Világosvár környékén. Idő: 1849.

5. Szakasz: „A lelkiismeret furdalásai.” — Személyzete:

Görgei Arthur	—	Pázmán.
Szabados	—	Lászi.
Koldus	—	Beke.

Történet Mainzban. Görgei lakasan.

Az ötödik felvonásban záradékol előforduló nagy ALLEGORIAI képlet

A SZABADSÁG ÁLDOZATAI,

vagy

AZ ARADI VERTANUK DICSŐITÉSE.

Bengalia nemzeti tűz világítás mellett.

Jövő szombaton, Szeptember 21-én Pázmán Mihály jutalomjátékául bérletszemletben adatik: FRAKK és CYLIN-
DER végpusztulása, énekes vigjáték- és AZ 1848-ik EV OSZLOPAI Allegorikai képlet. /

Kezdeté 7 órakor pontban.

Pécsen, nyomtatott a lyc.-nyomdában. 1861

k Bérlet

SZABADKAI SZÍNHÁZ.

8-ik szám.

Felsőbb engedéllyel.

Kedden, December 11-én 1858.

Pázmán Mihály dráma- és népszínmű-társulata által
adatik:

Kalmár és tengerész

Eredeti drama 4 felvonásban. Írta Cakó Zsigmond. Rendező: Szabó Károly.

SZEMÉLYEK:

Kelendi, nagy kereskedő - - -	Dózsa.	Ferenc, a hadnagy legénye - -	Hegyesi.
Hermina, neje - - -	Pázmánné.	Rendőrtiszt - - -	Váradi.
Kelendi Endre, tengerész hadnagy -	Szabó.	Vilmos, szolga - - -	Makai.
Arthur - - -	Szigeti	Inas - - -	Bódi.
Margit, testvér huga - - -	N. Luiza.	Rendőrok } - - -	Sándori.
Bilsenné - - -	Szabóné.		Szabolcsi.
Feldner Luize - - -	Hirtling Mari.	- - -	Csónyi.

Cselédek. — Katonák. — Történethely: Pest.

Naponkénti bementi díj p. pénzben:

	régi pénzben	új pénzben.
Alsó és középpáholy - - -	2 for. —	2 for. 10 kr.
Felső páholy - - -	1 „ 36 kr.	1 „ 68 „
Zártszék - - -	„ 30 „	„ 53 „
Földszint - - -	„ 20 „	„ 35 „
Első karzat - - -	„ 16 „	„ 28 „
Második karzat - - -	„ 6 „	„ 11 „
Gyermekjegy a földszintre - - -	„ 10 „	„ 18 „
Katonajegy (altisztek részére) - -	„ 10 „	„ 18 „

Jegyek 9-től déli 12 óráig és délután 3-tól 5-ig a színház irodájában kaphatók.

Kezdeté 7 órakor.

Eredeti történeti színmű.

NEMZETI

SZINÉSZET

2-ik bérlet

PÉCS.

4. szám.

Kedden, november 26-án 1861.

Takács Ádám dráma- és népszínmű-társulata által
adatik:MÁTYÁS KIRÁLY
választása.

Eredeti történeti színmű 5 felvonásban, írta Szigligeti.

1-ső felvonás: „Ki legyen a király?” 2-dik: „Mátyás királyltyá választása.” 3-dik:
„Az ifju és agg oroszlán.” 4-dik: „A Rendeek kiengesztelése.” 5-dik: „Mátyás
nagyysága.”

SZEMÉLYEK:

Gara/László	—	—	—	Takács.	Rozgonyi Sebestyén	—	—	Budai.
Alexandra, neje, tescheni hercegnő	—	—	—	Rozsainé.	Nagy Simon	—	—	Végh.
Mária) leányaik	—	—	—	Angyalné.	Modráz	—	—	Marosi.
Anna)	—	—	—	Hetyényi Antónia.	Vitéz	—	—	Hetyényi.
Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János özvegye	—	—	—	Csiszerné.	Ország Mihály	—	—	Fekete.
Mátyás, fia	—	—	—	Tar.	Hédervári Imre	—	—	Gerecs.
Szilágyi Mihály, Erzsébet bátyja, a ma-	—	—	—	—	Szentgyörgyi gróf	—	—	Komaromi.
gyar hadak vezére	—	—	—	Coiszer.	Labatlan, világosvári várnagy	—	—	Bokor.
Ujlaki Miklós, egyik erdélyi vajda	—	—	—	Rozai.	Nemes	—	—	Balog.
					Apródek	—	—	Feketéné.
						—	—	H. Emilia.

Országgyűnyok, nemesek, harczosok, nép. — Történik az első felvonás Budán és az alföldön Szilágyi taborában. — a 2-dik Budán és Pesten. — a 3-dik Budán. — a 4-dik Szeged alatt és Budán. — az 5-dik a csatamezőn Körmendnél. — Idő: 1457 — 1459.

Az előadás folyamában Mátyás király Budára bevonulása nagy néma képletben, görög fénnyel világítva.

Helyárok o. é.: Páholy 2 ft. 50 kr. — Zártszék 50 kr. — Földszint 40 kr. — Karzati
zártszék 40 kr. — Karzat 20 kr. — Garnison- és gyermek-jegy 20 kr.

Jegyek előre válthatók reggeli 9 órától 12-ig, és délután 3 órától estig a pénztárnál.

Kezdeté 7 órakor pontban.

Énekes vigjatek, új népdallal és „Ilka” című dalműből betanított karral.

NEMZETI

SZINÉSZET

2-ik bérlet

PÉCS.

6. szám.

Csütörtökön, november 28-án 1861.

Takács Ádám dráma- és népszínmű-társulata által
adatik:

EGY NŐ,

ki az ablakon kiugrik.

Énekes vigjatek 3 felvonásban, írta Scribe, magyar színpadra alkalmazta Somolki.

S Z E M É L Y E K:

Dernői János, báró, földesúr és gyárbir- toker	Csiszer.	Sarkányfői Eufrozina, grófnő, Ida anyja	Csiszerné.
Jenő, unokaöcsese	Tar.	Törő Balint, haszonbérlo	Gerecs.
Ida, ennek neje	Hetenyi Antónia.	Rozsi, neje	Angyalné.
		Nép, Cseledek.	Történet hely egy falusi jószágban.

Első felvonás végén:

„Duda-csárdás,” szerzette és betanította **Bokor**, a társulat karmestere.

Második és harmadik felvonás közt:

„Dal és élet,” hang-négyes (quartett), betanította **Bokor**, s éneкли a karszemélyzet.

Az előadás végén:

„Ilka” című dalműből kar, betanította **Bokor**, s éneкли a karszemélyzet.

Helyárak o. é.: Páholy 2 ft. 50 kr. — Zártszék 50 kr. — Földszint 10 kr. — Karzati
zártzék 10 kr. — Karzat 20 kr. — Garnison- és gyermek-jegy 20 kr.

Jegyek előre válthatók reggeli 9 órától 12-ig, és délután 3 órától estig a pénztárnál.

Jövő szombaton, november 30-án **Bokor József** jutalmául bérletszűnetben adatik:

Troubadour és Négy Hajmonfi

dalművek részei és itt először:

Tűz a zárdában, vagy: A könnyelmű apa.

Vigjatek 1 felvonásban.

Kezdeté 7 órakor pontban.

Legelső 100 arany pályadíjt nyert eredeti vigjáték.

NEMZETI

SZINÉSZET

2-ik bérlet

PÉCS.

9. szám.

Szerdán, december 1-én 1861.

Takács Adám dráma- és népszínmű-társulata által

adatik:

RÓZSA,

ragy:

Toldy Miklós szerelme.

Legelső 100 arany pályadíjt nyert eredeti vigjáték 3 felvonásban, írta Szigligeti Éduard.

Jellege: Toldy nem hall mar,
Harcok gondolata
Mert fejében jár.

Vörösmarty.

S Z E M É L Y E K:

Körögi Rozsa, özvegy	— — —	Angyalné.	Dezso, Rozsa aprodja	— — —	Komáromi.
Don) barátai	— — —	Feketéné.	Egy hírnök	— — —	• • •
Agnes)	— — —	Tárné.	Csaplórsné	— — —	Bokorné.
Ország Mihály	— — —	Tar.	Bodó, fiatal magyar	— — —	Marosi.
Csapor, öreg magyar	— — —	Csiszer.	Első	— — —	Fekete.
Toldy Miklós	— — —	Takács.	Második koczkázó	— — —	Budai.
Babel, kőor lovag	— — —	Balog.	Harmadik	— — —	Rózai.
Nagy Endre, Toldy szolgája	— — —	Hetyényi.	Magyar nők	(— — —	Fellegi Rozsa.
Antonio, Babel aprodja	— — —	H. Emilia.	(— — —	— — —	Rózainé.

Vendégek tanczosok, tanczosnők. — Történik Körögi Rózsa kastélyában, és egy csapszékben. — Idő XV-ik század.

Helyárok o. é.: Páholy 2 ft. 50 kr. — Zártszék 50 kr. — Földszint 40 kr. — Karzati zártszék 10 kr. — Karzat 20 kr. — Garnison- és gyermek-jegy 20 kr.

Jegyek előre válthatók reggeli 9 órától 12-ig, és délután 3 órától estig a pénztárnál.

Bérlethirdetés.

Fogadja a t. cz. közönség forró köszönetemet a folyó bérletbeni számosabb részvételeért! — S minthogy e nemes tdt gyakorlatában körülményeik által többen akadályozva valának, de megígérék, hogy e bérlet második felében szintén részt vesznek. — bátor vagyok figyelmeztetni a t. cz. közönséget, hogy a mai előadás-sal veendi kezdetét.

Még estig bérelhetni, nyolcz előadásra páholy 15 ft., zártszék 2 ft. 80 kr.
Takács.

Kezdeté 7 órakor pontban.

Pecsett, nyomtatott a lye-nyomdában 1861

Rendező: Takács

Uj franczia vigjatek! itt először. Es operai kómis kettős dal közklvánatra.

NEMZETI

SZINÉSZET

3-ik bérlet

PÉCS.

2. szám.

Csütörtökön, december 19-én 1861.

Takács Ádám dráma- és népszinmű-társulata által
a színpadon először adatik:

A 8-dik PONT,

vagy:

Braziliába vágyom.

Francia vigjatek I felvonásban, Murger után Szerdahelyi Kálmán.

S Z E M É L Y E K:

Gerard Raoul	Tar.	Rózsa, szobaleánya	Tarné.
Dubreuil, creol, volt tengerész kapitány	Takács.		
Sautenis asszony, creol, Dubreuil unokahúga	Hetényi Antónia.		Történik Párisban.

Ezt megelőzi:

A TISZAHÁTI LIBÁCSKA.

Vigjatek I felvonásban, — magyar színre alkalmazta Bulyovszki Lilla.

S Z E M É L Y E K:

Alpári, báró	Hetényi.	Jakab, öreg mindenes a bárónál	Fekete.
Baróné, neje	Csiszerné.	ok (	Marosi.
Agnes, unokájuk	Hetényi Antónia.		Komarómi.
Berki Oszkár	Takács.		
Zabfalvi, fővárosi uracs	Tar.		Történik a báró jóságán.

A két szíveszt:

A „Négy Haymonfyak” című dalműből kómis kettős dal, énekli Gerecs és Bokor.

Mint hogy a páholy-közönség — megfoghatlanul — teljesen elvoná magát a színháztól: nehogy a páholyok egészen üresen álljanak még vasárnapokon is: zártszekerekre osztatnak. Egy páholy-zártszék ára 1 forint.

Jövő szombaton, december 21-én Hetényi Antónia jutalmául berszünletben először adatik: „A MOLNAR LEANYA.” Nagy költséggel hozatott népies színmű melodramai részekkel, 4 felvonásban, irta Szigligeti, zenéjét Ellenbogen Adolf.

Kezdeté 7 órákor pontban.

Bérlet

Nemzeti színeszet. Pécs.

1936.

13-ik szám.

Csütörtökön, 1863. évi november 5-én Szigethi Imre igazgatása alatti dráma-, operette- és népszínmű társaság által adatik

MARI

egy anya a népből.

Népdrama 5 felvonásban, előjátékkal 1 felvonásban. Írták Dennery és Maillan. Fordította Czakó Zsigmond.

Rendező: Szabó Károly.

Előjáték személyei:

Zsófia, Bussieres grófnő	—	—	Aradiné.	Bertrand/	—	—	Balla.
Tibald gróf	—	—	Aradi.	Remy	—	—	Szabó Károly.
Gertrud asszony	—	—	Harányiné.	Mihály	—	—	Havi.
Mari, unokája	—	—	Szabó Károlyné.	Péter	—	—	Ujhelyi.
Margit, barátnéja	—	—	Pifkó Károlin.	Szolga	—	—	Bajor.

Vendégek, szolgák.

A dráma személyei:

Zsófia, grófnő	—	—	Aradiné.	Clopin orvos	—	—	Hegyessi.
Tibald, gróf	—	—	Aradi.	Margit, Mari barátnéja	—	—	Pifkó Karolina.
Appiani	—	—	Jánosfi.	Charlotte, szobaleány	—	—	Laczkóné.
Bertrand	—	—	Balla.	Vilhelm, Zsófia inasa	—	—	Bajor.
Mari, neje	—	—	Szabó Károlyné.	Ferencz, kórházi felvigyázó	—	—	Havi.
Remy	—	—	Szabó Károly.	Történik egy évvel az előjáték után.	—	—	

Jövő szombaton folyó hó 7-én bérletszünetben, itt először:

Fortunio dala. Vig operette 1 felvonásban

Offenbachtól.

Bementi díjak: Páholy 2 ft. 60 kr. Zártszék 50 kr. Földszint 40 kr. Karzati zártszék 40 kr. Karzat 20 kr.
Egy színlap ára a pénztárnál 5 kr. o. é.

Kezdetre 7 órakor.

Pécsen, a lye-nyomdában. 1936.

15. sz.

Vig operette Offenbachtól és jeles vigjáték.

Bérlet

Nemzeti szinészet.

Pécs.

12. szám.

Csütörtökön, január 24-én 1867.

Bényei István és Laczkó Gergely dráma-, népszinmű- és operette-társulata által adatik:

Az átváltozott macska.

(Die verwandelte Katze.)

Vig operett 1 felvonásban. — (Rendező: Takács.)

S z e m é l y e k :

Gvido, trieszti volt kereskedő fia	—	Czakóné.		Minetta, macska	—	—	—	Bényeiné.
Marianna, házigazdóné	—	Virághatáiné.		Dig-dig, indiai bűvész	—	—	—	Szép.
Színhely: németlen egy kis mezővárosa.								

Ezt megelőzi:

LAVATER

a z a r c z - j ó s.

(Der Physiognom.)

Vigjáték 2 felvonásban. Fordította Csepregi.

S z e m é l y e k :

Steinberg gróf, Glaris canton főbírája	Vince.	Betti, neje	—	—	—	—	Liberáné.
Luiza, leánya	—	Dóri Amália.	—	—	—	—	Virághatá.
Kristián, titkára	—	Sipos.	—	—	—	—	Teleki.
Trevelt, marquis	—	Beódy.	—	—	—	—	Libera.
Lavater	—	Takács.	—	—	—	—	Kaposvári.
Bettman, polgármester	—	Kassai.	—	—	—	—	Vendégek. Parasztnők.

Vasárnapig nem lesz előadás. Vasárnap adatik: **A magyar huszárok** és **Szép Galathea** vig operettek.

A színházban ezentúl a helyb. állomásozó cs. k. 1. sz. vértés ezred teljes zenekara működend.

Legközelebb színre kerül új jelmezek és fényes kiállítással **Szép Heléna** Offenbach egyik legnagyszerű operetteje 3 felvonásban.

Kezdeté pont 7 órakor, vége 9¹/₂-kor.

Pécsen a lye. nyomdában 1867

(89. sz.)

Sardou Viktor legjelesebb színműve.

IV. Bérlet

3. szám.

Pécsi Színház.

Miklósy Gyula igazgatása alatti dráma- és operette-társulat által
Csütörtökön, február 22-én, 1872. adatik:

A jó barátok.

Színmű 4 felvonásban, írta Sardou V. fordította Szerdahelyi. (Rendező Miklósy.)

Személyzet:

Tholosan	—	Miklósy	De la Richaudière	—	Szentesi
Marceat	—	Gardonyi.	Lorincz, kertész	—	Gyulai.
Caussade	—	Szabo Karoly.	Cecilia	—	Lénardné.
Maurice	—	Eöry.	Emilia	—	Lang Irma.
Vigneux	—	Fehérvári.	Vigneuxné	—	Révainé.
Abdallah	—	Szabo Gyula.	Rafael	—	Pestiné.
Lancelot	—	Pesti.	Jenny	—	Kantai Teréz.

Történik Avrayban, Caussade jóságán.

Helyárak: Páholy 3 frt. — Zártszék 80 kr. — Földszint 50 kr. — Deák-jegy
30 kr. — Karzati zártszék 40 kr. — Karzat 20 kr.

Jegyeket válthat reggeli 9 órától kezdve egész nap a színházi pénztárnál

Szombaton, február 24-én, Káldyné-Dékan Teréz jutalmául adatik:

Zuávok.

Víg operette 3 felvonásban. Zenéjét írta Káldy Gyula.

Kezdeté 7 órakor.

Színházi hirdetés.

Tisztelettel jelentem a n. é. közönségnek, miszerént előadásaimat következő új darabokkal kezdem meg:

Három kalap.

Vígjáték 3 felvonásban. Írta Hennequin Alfred, fordította Szerdahelyi Kálmán.

„A Strike.”

100 arany pályadíjat nyert eredeti népszínmű, dalokkal, 3 felv. Írták Szigligeti E. és Balázs S.

„A szép Dunois lovag.”

Operette.

➡ Első előadás szombaton, october 5-én leend. ➡

A bérlet october 8-án veszi kezdetét.

Szintársulat személyzete:

Nők:

Aradine, operette énekesnő és társalgási szerepekre.
Varjűné Maar Julia, dráma és vígjátéki szerepekre.
Berzsényi Julia, operette és népszínmű énekesnő.
Jakabné, naiv szerepekre.
Hahnelné, társalgási színesnő.
Prielléné, szende szerepekre.
Szirmayné, anyaszerepekre.
Arady Sandorné, anya és komika szerepekre.
Magyary Helen, segéd énekesnő.
Bogárdyné, komika.
Szilasy Berta, segédszerepekre és karba.
Santáné, segédszerepekre és karba.
Szombathelyiné, segédszerepekre és karba.
Pécsi Tímei, segédszerepekre és karba.
Hilleyné, szögő.

Férfiak:

Prielle Peter, tenor és jellem szerepekre.
Körösmeyei Gusztáv, szerelmes és társalgási színes.
Földényi Béla, bonvivant és operette énekes.
Jakab Lajos, intrikum és jellem szerepekre.
Szombathelyi Béla, operette buffó és komikus.
Várady Miklós, operette és népszínmű énekes.
Szirmay Árpád, társalgási és hős.
Gaal Sándor, apa és operette buffó.
Németh János, operette-tenor, és segédszereplő.
Arady Sándor, komikus és operette énekes.
Hahnel Károly, kantánító és komikus.
Szinay Soma, másodszerelem és kardalnok.
Petrovics Lajos, másodapa és kardalnok.
Sánta István, segédszereplő és karba.
Aranyosy József, segédszereplő és karba.
Lázárfi Zsigmond, segédszereplő és karba.
Rzimeg, karmester.
Kunoss Antal, ruhátárnok.

Szintársulatom szervezésénél nem a mennyiség, hanem a minőségre fektettem tösvult: Musorozatom összeállításánál szem előtt tartom az újabb modern termékek színrehozatalát.

A fent hirdett három előadás után azon n. é. uraságok kik bérletet írtak alá, szíveskedjenek nyilalkozni a bérlet érvényesítésére nézve, hogy az aszerint tekintessék kötelezőnek, ányival is inkább mivel a bérlet szüneti előadásoknál csak azok részesülhetnek az előleges színházi jelentésen közzétett kedvezményben — kik 80 előadásra bérelnék.

Pécssett, 1872. october 3-án.

ARADI GERŐ,

színműgazdátó.

Szombathelyi Béla jutalomjátéka.

Bérlet

Pécsi színház.

78—14-ik szám

Csütörtökön, február 13-án 1873.

ARADI GERŐ dráma-, operette-, vígjáték- és népszínmű társulata által
Szombathelyi Béla javára adatik :

DALOS PISTA.

Eredeti népszínmű, dalokkal és táncokkal 3 felvonásban. Írta Szigligeti, zenéjét Doppler Ferencz.

SZEMÉLYEK:

Gondosi Bálint, hamburgi bankár	—	Gaál	Csipdesi tisztartó, Pista főnöke	—	Arady Sándor.
Gondosi Pista, unokaöccse gazdatiszt őrök	—	Prielle.	Rózi, árva, Csukáné rokona	—	Varjuné M. Julia.
Kalló, Gondosi úgynöke	—	Sáta.	Vértesi	—	Jakab.
Hajnalka Serafin	—	Szombathelyi Béla.	1-ső	—	Szina.
Teréz, nővére, divatársnő	—	Berzsenyi Júlia.	2-ik	—	Lázárff.
Ismeretlenő	—	Arady Sándorné.	3-ik	—	Várodi.
Csukáné	—	Szirmainé.	4-ik	—	Aranyosi.
Mathild	—	Magyar Helén	Kassás	—	Hahnel.
Brunhild	—	Sántáné	Jancsi	—	Kondor.
Clotild	—	Szilasi Berta.	Pista	—	Kunoss.

Zenészek. Nők. Szüretelő nép. — Történik: az 1-ik felvonás Kiskakasdon, a 2-ik felvonás Pesten, a 3-ik felvonás Pesthez közel Gondosi jószágán.

A n. é. közönség kegyes pártfogásába ajánlja magát a

jutalmazandó.

Helyárok mint rendesen.

Tisztelettel kéretnek a páholy és zártszékberlő t. uraságok, hogy helyeik megtartása iránt déli 12 óráig szíveskedjenek intézkedni, hogy azontúl meg nem tartás esetében, mások igényeit lehessen teljesíteni.

Kezdeté 7 órakor, vége 10-kor.

Holnap, bérlet utolsó előtti számban adatik: „Narciss, vagy Pompadour bukása” jeles francia fényes dráma.

Szombaton a Casinóbál miatt előadás nem tartatik.

Bérlet hirdetés.

Az eddigi páholyberlő n. é. uraságok tisztelettel kéretnek, miszerint szombaton délig szíveskedjenek nyilatkozni bérleteik megújítása végett, hogy — meg nem tartás esetében — azontúl az újon jelentkeztetteknek szolgálhassunk.

Bérlet árak 24 előadásra: Páholy 60 frt. — Zártszék 12 frt.

Operette és műkedvelői előadás.

Pécsi színház.

A „Pécsi Dalárda“ által szombaton, azaz 1874. évi június 27-én adatik:

Incognito

oder:

der Fürst wider Willen.

Komische Operette in 1 Akt von Hermann Kipper. (Regisseur: Hr. Stahl.)

Personen:

Der Fürst	—	—	—	Hr. A. Jilly.	Meister Speckburger, der Metzger)	Hr. J. Herzenberger
Hofrath von Schwalbenschweit	—	—	—	Hr. J. Winkle.	„ Rothnase, der Küper	Gemeinderäthe Hr. K. Véber.
Ordenhuber, Bürgermeister von Schöppenstein	—	—	—	Hr. St. Dulz.	„ Nagelmann, der Schmied.)	Hr. K. Egerszeghy.
Hans Winkelmaass, ein Zimmergeselle	—	—	—	Hr. K. Höffer.	Bücklinger, fürstlicher Kammerdiener	—
Meister Spindelbein, der Schneider	—	—	—	Hr. Fr. Hillebrand.	Ein fürstlicher Reitknecht	—
					Corporal der Stadtsoldaten	—
						Hr. G. Scharl.
						Hr. J. Hirt.

Chor der Gemeinderäthe, Stadtsoldaten. Ort der Handlung: Schöppenstein im Jahre 1777.

Ezt megelőzi:

Műkedvelői előadás:

A közügyek.

Vigjáték egy felvonásban. Irta: Berezik Árpád. (Rendező: Jilly Alajos ur.)

Személyek:

Kenderfalvi Háber Ferecz, gazdag polgár	Egerszeghy Kálmán ur.	Loránt, ügyvéd	—	—	—	Scharl Gusztáv ur.
Olga,) leányai	Neumann Etel k. a.	Göcsi Muki	—	—	—	Kohárics Gyula ur.
Etel,)	Lakits Maresa k. a.	Szobaleány	—	—	—	Neumann Józsa k. a.
Lakos Andor, Olga vőlegénye	Jilly Alajos ur.	Inas	—	—	—	Steiner Lajos ur.

Helyárak: Páholy 5 frt. — Kispáholy 3 frt. — Körszék 1 frt 20 kr. — Zártszék 1 frt. — Földszint 60 kr. — Karzati-zártszék 60 kr. — Karzat 20 kr. — Deák-jegy a földszintre 40 kr.

Jegyek előre válthatók — péntek és szombaton — Valentin Károly ur könyvkereskedésében és az előadás napján esti 6 órától a színházi pénztárnál.

Neumann Etel, Lakits Maresa és Neumann Józsa urhölgyek szivességéből ajánlák fel közreműködéseket.

A tiszta jövedelem a kolozsvári dalúnnepen versenyző tagok utiköltségeinek fedezésére fordítatik.

Kezdeté 8 órakor.

BUCSU-ELŐADÁS.

Eredeti látványos népszínmű dalokkal táncszal, a legközelebb lezajlott bosniai hadjáratból merítve e színpadon először. Írta: Záray Károly.

Bérlet
Összefogók

PÉCSI SZÍNHÁZ.

szímet
érvényesek.

Bogyó Alajos ur mint vendég.

Vasárnap, 1879. évi április hó 6-án bucusu-előadásul:

A mi rezervistáink BOSNIABAN.

Eredeti látványos népszínmű dalokkal, táncszal, színpadon. Írta: Záray Károly. (Rendező: Vedress.)

I-ő kép: „A mozgóítás.” Személyzet:			
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Kölcsei Károly, Nagy Magyarista	Bogyó Alajos
Barcs, kapitány	Vedress	Petrás Pál, szíjviselő	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
II-ik kép: „Ütközet a síkkel.” Személyzet:			
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Kölcsei Károly, Nagy Magyarista	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Petrás Pál, szíjviselő	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
III-ik kép: „A táborban.” Személyzet:			
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Kölcsei Károly, Nagy Magyarista	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Petrás Pál, szíjviselő	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
IV-ik kép: „Az élet Szerajevóban.” Személyzet:			
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Kölcsei Károly, Nagy Magyarista	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Petrás Pál, szíjviselő	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
V-ik kép: „A hazatérés.” Személyzet:			
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Kölcsei Károly, Nagy Magyarista	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Petrás Pál, szíjviselő	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos
Bogyó Alajos, kapitány	Vedress	Bogyó Alajos, kapitány	Bogyó Alajos

Záray Károly ur e legújabb művét ajánlom a m. t. közönség becses figyelmébe és partfogásába.

A műkedvelő urak a szerző iránti tiszteletből működnek közre.

Az I-ő és 2-ik felvonás közt előforduló „kettős nagytánczot” lejti Peleki Karolin és Hyros Etel.

Helyek ára: Páholy 4 frt. Kis páholy 2 ft 50 kr. Oldalszek 1 frt. Zártszek 80 kr.

Földszint 50 kr. Karz. zárts. 40 kr. Deak-, Katona- és gyermekjegy 30 kr. Karzat 20 kr.

Jegyek elővételben á. a. 10-12 óráig; á. a. 3 óráig a pénztárban; á. a. 3 óráig a pénztárban; á. a. 3 óráig a pénztárban.

Közdote fél 5 órákor.

Nagyérdemű közönség! Mai előadásunkkal „Istn hozzád.”-ot mondunk e városnak melyet közel fél-évig tekintünk édes otthonunknak a bucusu város m. t. közönségét, melynek partfogása elevülhetlen betűkkel van emlékükhöz véve. Kezünkben arándorhottal szívünkben a legjobb emlékek társaságát azon kérésrel, hogy tartsanak meg Önök is pinket jó emlékükhöz s ha jó csillagzatunk ismet önök körébe vesérel, ne vonják meg tőlünk akkor se jószágkat. Eg. önnel.

Coka Sándor, igazgató és a színtársulat személyzete.

Haray Sándor jutalomjátéka.

Kittűnő eredeti népszínmű Szigeti Józseftől.

IV. Bérlet

Pécsi színház.

79-ik szám.

Kedden, 1881. évi ápril. hó 5-én

KÁROLYI LAJOS igazgatása alatti dráma-, vígjáték, népszínmű és operette-társulata által

HARAY SÁNDOR jutalomjátékául adatik:

VIOLA

AZ

ALFÖLDI HARAMIA.

Eredeti népszínmű 5 felvonásban. Báró Eötvös József „Falu jegyzője” című regénye után szabadon írta Szigeti József. (Rendező: Bács Károly.)

SZEMÉLYZET:

Viola	—	—	Bács	Konrád, esküvő	—	—	Károlyi A.
Zsuzsi, neje	—	—	Köncsol L.	Lipákne, Violáné Anyja	—	—	Kisak.
Pista, fecskejűk	—	—	Kiss Ilon.	Póti, özvegy	—	—	Paspók
Tengeli jegyző	—	—	Izsi	András	—	—	Magyar.
Tengeliné	—	—	Ferenccs.	Öllag	—	—	Verecs.
Vilmos, leánya	—	—	Laczkó A.	Csútra János, orvos	—	—	Szabó D.
Béni, alispán	—	—	Csenteri.	Iczig Zoltán	—	—	Mátyás
Béni, második neje	—	—	Tokainé	Pandur hadnagy	—	—	Hortobágyi.
Alon, Béni és első nejede	—	—	Hévíznos.	Idősebb Pandur	—	—	Bodva.
Vaszkútán, szegény	—	—	Kovács E.	Székely	—	—	Bognár.
Vándori, lakos	—	—	Ferenca.	Székely	—	—	Ujhelyi M.
Nyusó főbíró	—	—	Haray S.	Zelvények, pandurok, nép.	Történik egy szőlői városban 1881-1882.		

A n. é. közönség pártfogását tisztelettel kéri

a jutalmazandó.

Jegyek előre válthatók reggeli 9-től déli 12 óráig, délután 1-3-tól estig a színházi pénztárnál.

Helyárak: Páholy 3 frt. Kispáholy 2 frt. Páholyülés és Kőrszek 1 frt. Zartszek. 60 kr.

Földszint 40 kr. Deák-karosszék és gyermekjegy 30 kr. Karosszék 20 kr.

Ezen kívül még három előadás lesz.

Kezdete 7-kor. — Vege 10-kor.

Előregisztráció 315.

